

Masteroppgave i profesjonsrettet pedagogikk

*En kvalitativ studie om skoleledere og kontaktlæreres møte
med bekymringsfullt skolefravær*

*A qualitative study of school leaders' and homeroom
teachers encounters with school refusal*

Jonas Myhren Randen

Mai, 2024

Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk

Grunnskolelærerutdanning, 5.-10. trinn

Innhold

Sammendrag	5
Engelsk sammendrag (Abstract)	6
Forord	8
1. Innledning	9
1.1. Bakgrunn for temavalg og formål med oppgaven.....	9
1.2. Problemstilling og forskningsspørsmål	10
1.3. Oppgavens avgrensning og struktur	10
2. Definisjoner.....	12
2.1. Skolefravær	12
2.2. Dokumentert og udokumentert skolefravær	12
2.3. Bekymringsfullt skolefravær og skolevegring	13
2.4. Bekymringsfullt skolefravær	13
3. Bakteppe og kunnskapsgrunnlag for temaet	15
3.1. Skolens rolle i samfunnet	15
3.2. Skolefravær i dagens skole.....	16
3.3. Påvirkningen av pandemien og økt fokus på psykisk helse	17
4. Risikofaktorer og tiltak	20
4.1. Individuelle forhold.....	20
4.2. Forhold i og rundt skolen	21
4.3. Forebygging og tiltak	22
4.3.1. Generelle tiltak – forebygging.....	23
4.3.2. Tidlig intervensjon	26
4.3.3. Måltrettet intervensjon	27
5. Bekymringsfullt skolefravær i systemperspektiv.....	28
5.1. Systemperspektiv	28
5.2. Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell	30
6. Metode	33
6.1. Kvalitativ metode	33
6.2. Fenomenologi.....	34
6.3. Kvalitativt forskningsintervju	34
6.4. Semi-strukturert intervju	35
6.5. Utforming av intervjuguide	36

6.6.	Utvalg av informanter	37
6.7.	Gjennomføring av intervju	39
6.8.	Analyse av datamaterialet	40
6.9.	Reliabilitet og validitet	41
6.10.	Etiske overveielser	42
6.11.	Min rolle som forsker	43
7.	Presentasjon av funn	45
7.1.	Bekymringsfullt skolefravær – forståelse av fenomenet.....	45
7.1.1.	Generelt skolefravær og fravær som vekker bekymring.....	45
7.1.2.	Bekymringsfullt skolefravær.....	46
7.1.3.	Årsaker til skolefravær	47
7.1.4.	Opplevelse av utviklingen	48
7.1.5.	Ansvar og rollefordeling	50
7.1.6.	Konsekvenser	51
7.1.7.	Byskole og distriktskoler.....	53
7.1.8.	Kompetanse og ressurser.....	53
7.2.	Bindeledd mellom organisatorisk nivå og pedagogisk nivå.....	55
7.2.1.	Organisatorisk nivå	55
7.2.2.	Pedagogiske nivå.....	57
7.2.3.	Profesjonelle læringsfellesskap	59
7.3.	Oppsummering av funn.....	60
8.	Diskusjon	62
8.1.	Makronivået	62
8.1.1.	Fravær er et økende problem.....	62
8.1.2.	Langsiktige konsekvenser	63
8.1.3.	Nasjonal styring og lokal autonomi	65
8.1.4.	Kompetanseheving	66
8.2.	Eksonivået	66
8.2.1.	Skoler i by og ute i distriktene	66
8.2.2.	Samarbeid med andre instanser.....	67
8.3.	Mesonivået	68
8.3.1.	Forståelse av bekymringsfullt skolefravær og begrepsbruk.....	68
8.3.2.	Kartlegging og rutiner	69

8.3.3.	Møtepunkter	71
8.3.4.	Profesjonelle læringsfellesskap	72
8.4.	Mikronivået	73
8.4.1.	Kontaktlæreren og klassefellesskapet	73
9.	Oppsummering.....	76
9.1.	Studiens begrensninger og fremtidig forskning	77
	Litteraturliste	79
	Vedlegg	83
	Vedlegg 1 – samtykkeskjema	83
	Vedlegg 2 – Godkjenning fra Sikt.....	87
	Vedlegg 3 – Intervjuguide	89
	 Figurliste	
	Figur 1	38

Antall sider fra innledning til avslutning: 70

Antall ord fra innledning til og med avslutning: 28 697

Sammendrag

I denne kvalitative studien har jeg forsket på skolelederes og kontaktlæreres møte med bekymringsfullt skolefravær og hvordan det håndteres på ulike nivå. Formålet med oppgaven er å få innsikt i deres oppfatninger, erfaringer og hvordan de håndterer utfordringen. Det vil kunne gi innblikk i hvordan elever med bekymringsfullt skolefravær blir møtt og hvilken hjelp de kan forvente å få. Følgende problemstilling og forskningsspørsmål har vært utgangspunkt for oppgaven:

Hvordan håndteres skolefravær på ulike nivå i skolen som system?

- Hvilke utfordringer og tiltak legger henholdsvis lærere og skoleledere mest vekt på i arbeidet med bekymringsfullt skolefravær?
- Hvilke bindeledd finnes mellom tiltak på organisasjons nivå og pedagogisk nivå?
- Hvilken betydning har disse forholdene for kontaktlærerrollen?

Systemteori og Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell er det teoretiske grunnlaget for denne oppgaven. Hovedvekten ligger på Bronfenbrenner sin modell (Bronfenbrenner, 1979), siden den tar utgangspunkt i sosiale fenomener, som bekymringsfullt skolefravær er. De ulike nivåene i modellen kan bidra til å vise hvor sammensatt fenomenet er og hvordan sammenhenger i de ulike miljøene kan påvirke barnet.

Forskningsmetoden som har blitt benyttet i denne oppgaven er kvalitativ metode, i form av et semistrukturert intervju. Det ble intervjuet tre skoleledere og to kontaktlærere fra totalt tre skoler som ble det empiriske datagrunnlaget for denne masteroppgaven. Oppgaven har en fenomenologisk tilnærming da den ser nærmere på skoleledere og læreres møte med fenomenet bekymringsfullt skolefravær.

Resultatene viser at bekymringsfullt skolefravær er et økende problem som oppleves svært komplekst og sammensatt. Informantene ser den økende forekomsten av fenomenet i lys av pandemien og det økende fokuset på psykisk helse. Fraværsregistrering nevnes som et viktig utgangspunkt, men for å kunne finne årsaker og tiltak er samarbeid med barneskolen og hjemmet sentralt. Det profesjonsfaglige fellesskapet er et viktig bindeledd mellom skolelederens overordnede fokus og kontaktlærerens pedagogiske perspektiv. Kontaktlæreren anses å være den viktigste personen i møte med bekymringsfullt skolefravær.

Oppgaven kan forhåpentligvis bidra til økt fokus på bekymringsfullt skolefravær som fenomen, og hvordan skolene kan styrke sitt arbeid rundt fenomenet.

Engelsk sammendrag (Abstract)

In this qualitative study, I have explored how school principals and homeroom teachers handle school refusal and how it is managed at different levels. The purpose of this master's thesis is to gain insights into their perceptions, experiences, and how they address the challenge. This could provide insights into how students with school refusal are met and what kind of assistance they can expect to receive. The following thesis statement and research questions have been the starting point for the assignment:

How is school refusal managed at different levels within the school system?

- What challenges and measures do teachers and school leaders respectively emphasize most in dealing with school refusal?
- What are the links between measures at the organizational level and the pedagogical level?
- What significance do these conditions have for the role of the homeroom teacher?

Systems theory and Bronfenbrenner's ecological systems theory are the theoretical foundation of this thesis. The main focus will be on Bronfenbrenner's model (Bronfenbrenner, 1979) as it starts from social phenomena, such as school refusal. The different levels in the model can help to show how complex the phenomenon is and how interactions in the different environments can affect the child.

The research method used in this thesis is qualitative, in the form of semi-structured interviews. Three school leaders and two homeroom teachers from a total of three schools were interviewed, providing the empirical data for this master's thesis. The thesis has a phenomenological approach as it looks closely at how school leaders and teachers meet the phenomenon of school refusal.

The results show that school refusal is an increasing problem that is perceived as very complex and multifaceted. The informants view the increasing occurrence of the phenomenon considering the pandemic and the increased focus on mental health. Absence of registration is mentioned as an important starting point, but to be able to find causes and measures, cooperation with primary school and home is central. The professional community is an important link between the school leader's overall focus and homeroom teacher's pedagogical perspective. The homeroom teacher is considered to be the most important person in addressing school refusal.

Hopefully, this thesis can contribute to an increased focus on school refusal as a phenomenon and how schools can strengthen their work around the phenomenon.

Forord

Masteroppgaven er endelig ferdig, og en lang prosess med hardt arbeid er over. Forhåpentligvis vil denne masteroppgaven bidra til å gi oppmerksomhet rundt bekymringsfullt skolefravær, og hvordan skolen må jobbe for å gi elevene best mulig hjelp for å komme tilbake på skolebenken. Gjennom intervjuene har informantene delt sine refleksjoner og erfaringer rundt temaet bekymringsfullt skolefravær.

Denne masterprosessen har vært veldig krevende, og dette året har vært preget av flere lange dager med hardt arbeid. På samme tid har prosessen gitt mye ny kunnskap på flere områder, særlig innenfor akademisk skriving og ikke minst temaet bekymringsfullt skolefravær. Forhåpentligvis kan jeg ta med meg denne kunnskapen videre inn i lærerhverdagen på en måte som kan hjelpe både meg og elever.

Det er mange personer som har bidratt til at denne masteroppgaven har kommet i mål, og disse fortjener nå en stor takk. De fem informantene som har bidratt til oppgavens datagrunnlag fortjener absolutt å takkes. Takk for at dere tok dere tid til meg, og var villige til å dele deres erfaringer og tanker. Sist, men ikke minst fortjener veilederen min, Oda Julie Hembre, noen ord. Tusen takk for god hjelp gjennom dette året. Din veiledning har vært veldig viktig for å dra denne prosessen fremover og for hvordan oppgaven har blitt. Ikke minst så har du vært veldig flink til å holde meg motivert og positiv, og du har gitt meg tro på at dette var noe jeg skulle få til.

Avslutningsvis vil jeg takke de nærmeste rundt meg, både venner og familie, som har holdt ut med meg gjennom dette året. Uten deres støtte og hjelpende ord har det nok aldri blitt noen masteroppgave. Takk for at dere har vært der for meg gjennom dette masteråret, men også de andre årene i lærerutdanningen!

Jonas Myhren Randen

Mai 2024, Dombås

1. Innledning

Temaet for denne masteroppgaven er skoleledere og kontaktlæreres møte med bekymringsfullt skolefravær. Det jeg vil se nærmere på er hvordan skolefravær håndteres på ulike nivåer i skolen, og hvordan dette kan ses i et systemperspektiv. Jeg har valgt denne tematikken på grunn av det økte fokuset rundt bekymringsfullt skolefravær da jeg begynte å planlegge oppgaven våren 2023, og på bakgrunn av erfaringer fra forelesninger og praksisperioder. I de ulike praksisperiodene jeg har gjennomført har det alltid vært noen fraværssaker som har vært vanskelige for skolene å håndtere. Interessen for disse sakene har gradvis fanget meg, særlig på grunn av en forelesning hvor vi ble presentert for bekymringsfullt skolefravær, og jeg oppdaget ulike sammenhenger med erfaringer fra disse praksisperiodene. Formålet med denne oppgaven er å gi et økt fokus rundt fenomenet og hvordan skolen kan styrke sitt arbeid i møte med det. I dette kapitlet vil jeg si litt om bakgrunn for valg av tema og formålet med oppgaven, presentere problemstilling og forskningsspørsmål og til slutt vil jeg si litt om oppgavens avgrensning og struktur.

1.1. Bakgrunn for temavalg og formål med oppgaven

Skolefravær og bekymringsfullt fravær preget den offentlige debatten i tiden etter pandemien blant annet på grunn av at mange skoler opplevde økt fravær, økt fokus på psykisk helse og sammenhengen det kan ha med skolefravær, digital undervisning og hvordan dette vil kunne påvirke barn og unge i et lengre perspektiv. Dette gjenspeiles også gjennom min utdanning som grunnskolelærer da fravær stadig har vært et tema, både gjennom forelesninger og praksisperioder. For en lærer er fravær en viktig del av jobben siden det er noe av det første som tar oppmerksomheten når en kommer inn i klasserommet, og det legger føringer for den undervisningen man har planlagt. Jeg har erfart at fravær er en tematikk som kan skape mye frustrasjon og det kan være vanskelig for lærere når det er elever som stadig ikke kommer på skolen. Dette gjorde at jeg ønsket å se nærmere på denne tematikken. Gitt at det er beskrevet som et komplekst fenomen med forholdsvis lite konkret forskning og statistikk i Norge, bestemte jeg meg for å se på det gjennom skolelederes og kontaktlæreres perspektiv (Kjeøy & Lysvik, 2023). Grunnen til at jeg valgte nettopp dette utvalget var at skoleledere har et overordnet innblikk, og kontaktlærere er ute i klasserommet og får oppleve skolefravær på nært hold. Samlet sett kan dette gi et godt overblikk over skolefraværspromatikken fra skolen som helhet. Formålet med dette er å få innsikt i deres oppfatninger, erfaringer og hvordan de håndterer utfordringen. Det vil kunne gi innblikk i hvordan elever med

bekymringsfullt skolefravær blir møtt og hvilken hjelp de kan forvente å få. Ved å undersøke deres perspektiver kan denne studien forhåpentligvis sette et økt fokus på bekymringsfullt skolefravær som fenomen, og kanskje kan det gi økt forståelse i hvordan skoler kan styrke sin innsats i møte med dette. Jeg har valgt å ha fokus på Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell som teoretisk tilnærming til denne oppgaven. Målet med dette er å se på hvordan bekymringsfullt skolefravær og de ulike nivåene i modellen henger sammen, og kan ha direkte eller indirekte påvirkning på barnet.

1.2. Problemstilling og forskningsspørsmål

Denne oppgaven ser nærmere på skoleledere og kontaktlæreres møte med fenomenet bekymringsfullt skolefravær. Problemstillingen for oppgaven formuleres derfor slik: *Hvordan håndteres skolefravær på ulike nivå i skolen som system?*

For å kunne besvare problemstillingen har jeg også tre forskningsspørsmål:

- Hvilke utfordringer og tiltak legger henholdsvis lærere og skoleledere mest vekt på i arbeidet med bekymringsfullt skolefravær?
- Hvilke bindeledd finnes mellom tiltak på organisasjons nivå og pedagogisk nivå?
- Hvilken betydning har disse forholdene for kontaktlærerrollen?

1.3. Oppgavens avgrensning og struktur

Bekymringsfullt skolefravær er stort tema med en rekke ulike faktorer. Oppgaven vil ta utgangspunkt i skoleledere og kontaktlærere i den norske skole. For å avgrense oppgaven vil jeg se på hvordan de forstår bekymringsfullt skolefravær gjennom aktualitet i et samfunnsperspektiv og dagens skole, risikofaktorer og hva som er viktig i arbeidet med forebygging og tiltak. Oppgaven vil gå nærmere inn på flere av disse ulike faktorene ved bekymringsfullt skolefravær. På grunn av oppgavens omfang vil jeg ikke gå i dybden på dette, men heller prøve å gi et helhetlig bilde av skoleledernes og kontaktlærernes forståelse i møte med temaet.

Oppgaven består av 9 kapitler. Relevant litteratur blir presentert i kapittel 2, formålet med dette kapitlet er å se nærmere på bekymringsfullt fravær og begreper som vil være relevante for min oppgave. Kapittel 3 er et større kapittel som ser nærmere på bakteppet og gir et kunnskapsgrunnlag for temaet. Her ser jeg nærmere på hvilken rolle skole har i samfunnet, og jeg prøver å sette bekymringsfullt skolefravær i kontekst gjennom psykisk helse, pandemien og hvilke konsekvenser det kan medføre. Kapittel 4 ser nærmere på risikofaktorer og tiltak. I

kapittel 5 forklarer jeg hvordan og hvorfor jeg har valgt å se på bekymringsfullt skolefravær i et systemperspektiv med Bronfenbrenner som utgangspunkt. Kapittel 6 er metodekapittelet, her redegjør jeg om valget av kvalitativ metode og semistrukturert intervju som innsamlingsstrategi for data, fenomenologi, utvalgt av informanter og gjennomføring av intervjuene. Funnene fra analysen vil bli presentert i kapittel 7. I kapittel 8 diskuterer jeg funnene i lys av tidligere forskning og Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell. Avslutningsvis vil masteroppgaven oppsummeres med noen avsluttende refleksjoner.

2. Definisjoner

I dette kapittelet vil jeg gå nærmere inn på sentrale begreper i min masteroppgave. Jeg vil derfor se på hvordan skolefravær blir forstått, hvilke begreper som brukes og hvilken forståelse av dette jeg lener meg på i denne oppgaven. Målet med å utdype begrepene er å gi en større forståelse av bekymringsfullt skolefravær som fenomen, og hvorfor det blir sett på som komplekst og vanskelig å definere.

2.1. Skolefravær

Skolefravær er et overordnet begrep for alle typer fravær hos elever i skolen. Begrepet skolefravær har mange ulike definisjoner, og det kan være både gyldig og ugyldig som igjen er alvorlige, bekymringsfulle og langvarige. Skolefravær som et overordnet begrep kan på mange måter deles inn i flere undergrupper, eller kategorier, ut ifra hva som kjennetegner det spesifikke fraværet. I følge Heyne, et al. (2019), har det siden 1923 blitt brukt 49 ulike begreper om skolefravær. I tillegg er litteraturen inkonsekvent i bruken av skolevegring, foreldreakseptert fravær og andre samlebegreper som omhandler skolefraværsproblematikk. Norske begreper innenfor skolefravær tematikken er dropout, frafall, skolevegring, skolevegringsatferd, skulk, skolenektning, skolefobi og skoleangst (Havik, 2023). Med andre ord er det mange begreper som blir brukt om barn som av én eller flere årsaker har vansker med å møte på skolen.

Skolefravær kan bli sett på som et problem dersom en elev har mer enn 25 prosent fravær i minst to uker, når en elev har problemer med å delta i timer gjennom minimum to uker og dette da påvirker elevens og foreldrenes daglige rutiner, og om en elev gjennom et skoleår har 10 fraværsdager eller mer i løpet av 15 uker (Havik, 2023). Det er vanskelig å sette en klar ramme for når et fravær kan være bekymringsfullt eller alvorlig, og skolen har derfor et viktig ansvar ved å finne denne grensen og når eventuelle tiltak skal iverksettes.

2.2. Dokumentert og udokumentert skolefravær

Det finnes flere former for fravær, og det vanligste er å skille mellom dokumentert og udokumentert fravær og frivillig og ufrivillig skolefravær. Fra og med 8. trinn skal alt fravær registreres og føres opp på elevens vitnemål. I grunnskolen er det opplæringsplikt som gjør at det kun er to typer dokumentert fravær som er gyldig, dette fraværet må være av helsemessige årsaker eller godtas som permisjon gjennom opplæringslovens § 2-11 (Overland & Nordahl, 2013). Alt annet fravær regnes som ugyldig. Frivillig fravær er for de fleste kjent som skulk, og ufrivillig fravær er ofte mer komplekst og ikke noe barnet selv ønsker eller velger.

Ufrivillig skolefravær kan være skolerelatert eller det kan være faktorer utenfor skolen som gjør at barnet ikke vil eller kan dra på skolen. I noen situasjoner kan det også være mer enn bare en enkelt årsak til at fraværet oppstår. Dette er en av årsakene til at fravær er en svært krevende oppgave for lærere, både det å oppfatte fraværet som bekymringsfullt tidlig nok, men også det å finne årsakene og iverksette tiltak for å hindre mer fravær.

2.3. Bekymringsfullt skolefravær og skolevegring

Mange er kjent med begrepet «skolevegring». Skolevegring er et paraplybegrep for barn og unge som på grunn av ulike problemstillinger ved forhold til skolen, vegrer seg til å møte opp. En kjent definisjon er at det gjelder barn og unge som ønsker å gå på skolen, men av ulike årsaker ikke klarer (Brochmann & Madsen, 2022). Det er viktig å påpeke at bruken av dette begrepet som oftest viser til at skolen er årsaken til at eleven vegrer seg for å gå på skolen. Årsakene kan for eksempel være at eleven misliker eller strever i enkelte fag, har lite relasjoner til medelever eller at man ikke kommer overens med læreren.

I en artikkel skrevet av Lisbeth Iglum Rønhovde (2022) velger hun bevisst å gå bort fra begrepet «skolevegring» og bruker istedenfor «bekymringsfullt skolefravær». Dette gjør hun fordi hun mener skolevegring er et smalt begrep, og skolefravær er en utfordring med flere sider og stor kompleksitet. Rønhovde mener at begrepet skolevegring legger føringer for at elevens fravær er skolerelatert, og at barnet vegrer seg for å gå på skolen. Bekymringsfullt fravær er på mange måter et videre begrep på den måten at det sier at elevens fravær er såpass høyt så det kan være grunn til bekymring (Rønhovde, 2022). Dette fraværet kan heller ikke dokumenteres over de 10 gyldige permisjonsdagene eleven kan ha i løpet av et semester. På bakgrunn av dette vil jeg i min oppgave bruke «bekymringsfullt skolefravær» som begrep gjennom oppgaven, da jeg føler det omfavner kompleksiteten av fenomenet i større grad. Jeg vil likevel påpeke at selv om «bekymringsfullt skolefravær» vil være det begrepet jeg bruker så vil jeg se det i sammenheng med «skolevegring» bare i et videre omfang da det fortsatt er mange fellestrekk mellom dem.

2.4. Bekymringsfullt skolefravær

Bekymringsfullt skolefravær kan være hyppige eller økende fravær som man kan knytte til et bestemt fag eller en bestemt dag, og dette kan komme til syne ved å se på elevens fraværsmønster (Udir, 2022). Fenomenet er ofte sammensatt og kan ha flere bakenforliggende årsaker som gjør det komplekst og sammensatt. Mulige årsaker kan være knyttet til skole, eleven selv og familien eller en kombinasjon av de nevnte. Ofte så nevnes det også «diffuse»

årsaker til skolefravær. Dette kan være trøtthet, at man er uopplagt eller å ha vondt i magen eller hodet. Elevene som viser tegn på en form for sykdom kan egentlig vise tegn på bekymringsfullt skolefravær på grunn av for eksempel mobbing eller fordi de ikke trives (Havik, 2023, s. 33). De kan også være stresset og slitne grunnet krav i livet, eller at de ikke vil gå på skolen når de er slappe, forkjølet eller har litt vondt i magen. På grunn av at det er så mang ulike grunner og diffuse plager så er det viktig å kartlegge hva som ligger bak dette.

Det at fraværproblematikk forplanter seg lenger ned i grunnskolen, forteller litt om viktigheten av at lærere i grunnskolen har større kunnskap om bekymringsfullt skolefravær. På denne måten kan de plukke opp elevene det gjelder og iverksette tiltak tidsnok. Det er vanskelig å gi noen konkrete tall på elever med bekymringsfullt fravær, fordi det i den norske skolen aldri har blitt opprettet en oversikt over fraværet til norske elever (Brochmann & Madsen, 2022, s. 46). Dette har igjen med kompleksiteten til bekymringsfullt skolefravær som fenomen, siden det for lærere vil være vanskelig å kunne si noe om det innmeldte fraværet er migrene eller om det kan være symptomer på bekymringsfullt skolefravær.

3. Bakteppe og kunnskapsgrunnlag for temaet

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på bakteppet og kunnskapsgrunnlag for temaet. Her går jeg nærmere inn på hvilken rolle skole har i samfunnet og hvordan situasjonen er i dag. Jeg prøver også å sette bekymringsfullt skolefravær i kontekst gjennom psykisk helse, pandemien og hvilke konsekvenser det kan medføre.

3.1. Skolens rolle i samfunnet

Skolen som organisasjon har et viktig samfunnsmandat som medfører et ansvar angående hvilke verdier og holdninger som skal formidles. Disse verdiene og holdningene bestemmes på nasjonalt nivå av staten og kommer til syne gjennom blant annet opplæringsloven (Opplæringslova, 1998). Opplæringsloven sier at alle har rett til grunnskoleopplæring og det er skolens plikt å tilby opplæring og sikre at eleven deltar. Skolen skal deretter følge opp fravær og fremme deltakelse og trivsel. De skal registrere eventuelt fravær, vurdere årsaker og sette inn tiltak for å få eleven tilbake på skolen. Foreldre skal informeres om fravær og skolen har en plikt i å samarbeide med hjemmet (Opplæringslova, 1998).

I dagens samfunn er det blitt sentralt og nærmest høyst nødvendig å inneha kunnskap og kompetanse innenfor et felt for å ha forutsetninger for å delta i samfunnet. Skolen blir derfor en viktig arena for å kunne utvikle seg faglig og sosialt. For å kunne få et godt læringsutbytte er tilstedeværelse blitt et sentralt punkt for både politikere og skoleledere. Skolen skal være et sted hvor barna føler på fellesskap og tilhørighet uansett hvilke forutsetninger den enkelte elev har. Elevens behov skal anerkjennes gjennom tilpasset opplæring, og læreren har et særlig stort ansvar med å finne arbeidsmetoder og lærestoff som passer elevens behov og nivå.

Et viktig prinsipp i å få elevene til å føle på fellesskap og tilhørighet er inkluderende undervisning. Dette betyr at elever med særskilte vansker skal få mulighet til å delta i ordinær undervisning så langt det lar seg gjøre. Bekymringsfullt skolefravær regnes som en særskilt vanske på linje med diagnoser som ADHD, fysisk utviklingshemming. Da må skolen sørge for å organisere undervisning på en måte som er fleksibel og variabel så de får et meningsfullt tilbud innenfor det faglige og sosiale fellesskapet (Imsen, 2014). Ser man på skolens rolle i samfunnet i forhold til bekymringsfullt skolefravær så har de et stort ansvar når det gjelder å fremme gode verdier og holdninger gjennom inkludering som kan bidra til bedre psykisk helse og mindre skolefravær.

3.2. Skolefravær i dagens skole

I nyere tid har statsforvaltere og sektororganisasjoner uttrykt at flere elever enn tidligere har høyt bekymringsfullt skolefravær (Bergene et al., 2023, s. 10). Fra skoleledere oppleves det at det er økning i fravær blant yngre elever, og de som har høyt fravær tidlig i skoleløpet tar med seg dette problemet (Bergene et al., 2023, s. 8). På grunn av dette blir tidlig innsats løftet som et behov i møte mot fravær. Utviklingen av problematisk fraværspromatikk starter for noen allerede i barneskolen, men blir ofte ikke synlig før ungdomsskolen og videregående, dette kan ha med at elevene er i puberteten og det er stor utvikling på kort tid (Havik, 2023, s. 43). De siste årene har både skolefravær og psykisk helse fått mye oppmerksomhet i Norge, særlig i etterkant av koronapandemien (Bergene et al., 2023, s. 10). I noen kommuner har det også i nyere tid blitt opprettet egne team som jobber spesifikt med skolefravær (Andreassen, 2020). Teamene skal være lavterskel tilbud for elever i barneskolen og tilbyr tidlig intervensjon for de som har fraværspromatikk. Når kommunene bruker såpass med ressurser så viser det hvor store konsekvenser skolefravær kan ha for samfunnet.

Det kan være vanskelig å finne den nøyaktige forekomsten av bekymringsfullt skolefravær da det er store variasjoner i hvilke begreper og definisjoner som blir brukt (Havik, 2023, s. 42). Tidligere var det vanlig at elever med udokumentert fravær ble omtalt som skulkere. Det er først i nyere tid at bekymringsfullt skolefravær har fått større plass i skolen, media og i forskning. Dette kan være årsaken til at rapporteringen om fenomenet har økt de siste årene. Samtidig kan det hende at bruken av begrep som bekymringsfullt skolefravær og skolevegning har tatt over når det gjelder udokumentert fravær (Havik, 2023, s. 43). I tillegg til inkonsekvent bruk av begreper mangler det statistikk som kan si nøyaktig hvor høy forekomsten av bekymringsfullt skolefravær er.

Bauger et al. (2009) har gjennomført en studie av en stor bykommune i Norge hvor de så på forekomsten av det de kaller problematisk skolefravær i ungdomsskolen. Fraværet i undersøkelsen ble kategorisert som alvorlig når det var over 50% og moderat når det var mellom 25 og 50 %. De fant ut at prevalensen for problematisk fravær var 4,1% ut i fra det internasjonale forskning tilsa (Bauger et al., 2009, s. 39). Fra de 4,1% var 1,3% fravær av alvorlig grad og 2,7% fravær i moderat grad. Hovedårsaken til fraværet var i hovedsak individuell problematikk. Blant de tilfellene hvor fraværet var kategorisert som alvorlig ble det i 34% av tilfellene koblet inn eksterne hjelpeinstanser. Det er viktig å påpeke at disse tallene ikke nødvendigvis var representativt for hele Norge da tallene kom fra byskoler i

samme kommune og det er mange faktorer som spiller inn, men det gir i hvert fall en pekepinn.

Kearney (2008) sier at fravær kan oppstå av mange årsaker, blant annet sykdom og skade, og det er enklere å føre statistikk rundt generelt fravær. Generelt fravær blir sett på som fravær skolene forventer og skyldes naturlige årsaker. Bekymringsfullt fravær derimot er vanskelig å kvantifisere da dette kan være delvis og fullstendigfravær, forsentkomming og angstbaserte vansker. Årsaken til at det finnes lite tall og forskning rundt fravær kommer i stor grad av manglende rapportering. Kearney (2008) sier at også i USA er det et problem, da mange skoledistrikter er inkonsekvente i rapporteringen av tilfellene. Det er først i nyere tid dette har fått oppmerksomhet innen forskning, og mye av forskningen viser at vanlige fysiske og psykiske forhold blir assosiert med skolefravær og bekymringsfullt fravær. De studiene som blir vist til i disse avsnittene begynner å bli gamle, og viser derfor hvordan situasjonen var tidligere. Det har skjedd en mye i samfunnet siden både med tanke på psykisk helse, digitalisering og ikke minst pandemien.

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) gjennomfører spørreundersøkelser rettet mot skoler og skoleeiere hvert halvår. De kom i 2023 med en rapport om skoleeiere og skolelederes inntrykk av fraværssituasjonen i Norge. Rapporten forteller om en opplevelse av økning i fravær de siste årene, særlig på ungdomstrinnet (Bergene et al., 2023, s. 7). Nesten samtlige skoleledere i undersøkelsen sier de har minst én elev med fravær som de velger å definere som bekymringsfullt. Mellom 80-90 prosent gir uttrykk for at bekymringen for fraværet kommer av underliggende utfordringer hos elevene. Litt over halvparten av skolelederne uttrykker at fraværet er knyttet til utfordringer ved skolemiljøet. På større skoler oppleves fravær som en større utfordring, og at antall elever med fravær, fraværstimer og fraværsdager øker i takt med skolestørrelse (Bergene et al., 2023, s. 62). Oppsummert så viser NIFU sin rapport at bekymringsfullt skolefravær oppleves som et økende problem i dagens skole, og at betydningen av skolens størrelse kan ha noe å si for hvor stor problematikken er.

3.3. Påvirkningen av pandemien og økt fokus på psykisk helse

Bekymringsfullt skolefravær er som sagt svært komplekst og påvirkes av flere ulike faktorer. Det å vokse opp i dagens samfunn er på mange måter annerledes enn hvordan det var for tidligere generasjoner. De siste årene har psykisk helse blant unge fått mer og mer fokus både

gjennom undersøkelser og i media. Det ville være naturlig å tenke at psykisk helse kan være en faktor for elever som har utvikling av en bekymrende fraværssituasjon.

Ungdata er en nettbasert spørreundersøkelse som gjennomføres i de aller fleste norske kommuner på ungdomstrinnet og videregående. Målet med undersøkelsen er å gi et bilde av hvordan norsk ungdom har det. Dette gir en oversikt over tid som både kan brukes regionalt og nasjonalt. I hovedfunnene av Ungdata sin undersøkelse fra 2022 sier de at selv etter nesten to år med koronapandemi så står det bra til med norsk ungdom. De færreste av ungdommene som har deltatt i undersøkelsen sier at de har psykiske helseplager, og kun et fåtall rapporterer om stor grad av ensomhet. Likevel påpekes det i rapporten at plagene som det ble rapportert om var ensomhet, mobbing og psykiske helseplager både før og under koronapandemien, er i mer eller mindre grad fortsatt like utbredt etter pandemien (Bakken, 2022, s. 2). Ungdata sine undersøkelser viser at det pågår en foruroligende utvikling ved at stadig flere ungdommer har et negativt forhold til skolen. Dette viser undersøkelser fra midten av 2010-tallet, og vises fortsatt i undersøkelsene fra både under og etter koronapandemien (Bakken, 2022, s. 4). Resultatene fra 2022 viser at et flertall kjeder seg på skolen, og at det har økt med 10% siden midten av 2010-tallet. Samtidig har andelen elever som trives på skolen minsket med 6% i 2022 som var totalt 86% på midten av 2010-tallet. Skulking har blitt et økende fenomen de siste årene, og særlig blant jenter har det vært en markant økning. Det er også flere som gruer seg til å gå på skolen, og det er fler og fler som opplever at lærerne ikke bryr seg og at de passer inn på skolen (Bakken, 2022). Rapporten viser derimot at pandemien ikke har bidratt den ene eller den andre veien når det gjelder disse trendene, da utviklingen startet en god stund før og har fortsatt etter pandemien.

I NIFU sin rapport om skoleiere og skolelederes inntrykk av fraværssituasjonen i Norge påpekes det at større samfunnsendringer kan ha påvirkning på fravær (Bergene et al., 2023, s. 8). Sammen med blant annet psykisk helse blir det nevnt at den økte digitaliseringen gjennom sosiale medier og gaming kan ha sammenheng med fravær. Dette kan påvirke elevenes døgnrytme og deretter deres oppmøte på skolen. De sosiale mediene og gaming innebærer også at man kan ta del i sosiale fellesskap. Sosiale fellesskap kan være positive, men dersom noen ikke får ta del i dette fellesskapet, kan det føre til sosialt utenforskap. Det dreier seg først og fremst om at man ikke blir invitert inn til gaming og det kan ses på som en form for digital mobbing (Bergene et al., 2023, s. 76). Mye av det som foregår på digitale plattformer går under radaren for skolen og foreldrene, og kan bidra til stor mistrivsel. I rapporten fortelles det om situasjoner hvor barn på mellomtrinnet snakker til hverandre med stygg ordbruk etter

sengetid. En vil ikke kunne bli invitert med på alt i livet, men utenforskap blir mye tydeligere og vanskeligere og håndtere gjennom digitaliseringen (Bergene et al., 2023, s. 77).

Under koronapandemien uttrykket både politikere, skoleledere og foreldre bekymring for hvordan hjemmeundervisning under pandemien ville påvirke barn og unge. Som nevnt i Ungdata sin rapport fra 2022 så er det lite som da tydet på at pandemien har hatt nevneverdige påvirkninger på unges velvære. Derimot så viser NIFU sin rapport fra 2023 noe annet. Rapporten forteller at skoleledere og skoleeiere erfarer at kompleksiteten i deres fraværssaker har økt etter pandemien (Bergene et al., 2023, s. 8). De erfarer at det er mindre som skal til for å være hjemme ved fysiske symptomer, og at elevene kan ha mistet verdifull sosial trening på grunn av mye hjemmeundervisning og lite sosial interaksjon. Dette er for deltagerne nye årsaker til skolefravær som de mener kommer fra pandemien, og de opplever at fraværssakene blir mer komplekse på grunn av andre samfunnstendenser relatert til psykisk helse og digital mobbing.

De langvarige konsekvensene av bekymringsfullt skolefravær er at man faller ut av skolen. Det vanligste er at eleven faller ut av videregående skole, men det finnes også eksempler på elever som allerede faller ut på ungdomstrinnet (Bergene et al., 2023). Frafall fra skolen kan ha store konsekvenser for elevens videre liv. Å ikke ha gjennomført grunnskole og videregående opplæring vil gi manglende utdanning. Dette kan føre til problemer med å få jobb, økonomiske problemer, angst og depresjon som man muligens trenger behandling og innleggelse for, og det igjen kan føre til uføretrygd (Havik, 2023, s. 44). Skolefravær er derfor et svært sentralt tema, og det viser hvor viktig det er at flest mulig fullfører grunnskole og videregående opplæring.

4. Risikofaktorer og tiltak

Det er ikke uvanlig at en elev ikke ønsker å dra på skolen, årsakene kan være mange og sammensatte. Ofte kan det være vanlig å anta at når en elev ikke vil på skolen så er det nettopp noe i og rundt skolen som er årsaken til dette, slik er det nødvendigvis ikke. Å kartlegge risikofaktorer og opprettholdende faktorer til skolefravær er en svært omfattende oppgave, særlig når det gjelder langvarige skolefravær. Det er imidlertid viktig med tidlig innsats i form av kartlegging og samarbeid med involverte parter for å se på alle faktorer som kan være med å gjøre det vanskelig for eleven å dra på skolen. Er ikke kartleggingen gjort grundig nok, eller man ikke har funnet de opprettholdende faktorene til fraværet, kan man risikere at man dytter eleven enda lengre vekk fra skolen (Havik, 2023). Risikofaktorer er faktorer som øker sjansen for at skolefravær kan oppstå, og kan være blant annet risikofaktorer i skolemiljøet, familien og individuelle utfordringer (Havik, 2023).

4.1. Individuelle forhold

Som nevnt tidligere i denne oppgaven har jeg valgt å bruke «bekymringsfullt skolefravær» som hovedbegrep i min masteroppgave. Årsaken til dette er at det i større grad dekker bredden av fenomenet for elever som har problemer med å komme på skolen. Kapitlet under går nærmere inn på risikofaktorer i skolen som kan bidra til utvikling av bekymringsfullt fravær. De neste avsnittene vil gå nærmere inn på risikofaktorer utenfor skolen. Lie (2021) skriver blant annet om risikofaktorer som knyttes til familiekontekst, og avgrensar dette innenfor familiesystem og barns personlighetstrekk. Lie begrunner dette ved at utfordringer, ressurser og risikofaktorer i familien kan påvirke barns psykiske helse, og dette er et dynamisk spill mellom barnet og foreldrene som kan utvikle bekymringsfullt skolefravær (Lie, 2021, s. 51).

Familiekontekst og familiekonstellasjon har mye å si for barnets psykiske helse og velvære, og da kan man se nærmere på hvordan familien fungerer, oppdragerstil og relasjoner. Familie er menneskets nærmeste og viktigste primærgruppe (Lie, 2021, s. 52). Dysfunksjonell oppdragerstil er en risikofaktor, det kan være en mor som er kontrollerende eller overbeskyttende i kombinasjon med en far som er passiv eller kontrollerende og streng. Dette vil videre kunne skape avvikende atferd hos barnet. Forskning viser at foreldre som ikke respekterer barns emosjoner, kan utvikle større internaliserte og eksternaliserte problemer som for eksempel aggresjon og sinne (Lie, 2021, s. 53). Barn har enklere for å skape trygge følelser og bedre kommunikative ferdigheter dersom de har positive tilknytninger til nære

relasjoner. Foreldre med ulike angstlidelser kan være en risikofaktor for utvikling av angstlidelser hos barnet. Det kan være foreldre som er depressive, uengasjerte eller lider av angst. For eksempel dersom en mor lider av angst og ikke vil at barnet skal gå på skolen fordi hun føler seg trygg når barnet er hjemme, eller at barnet ikke ønsker å dra på skolen i frykt for at noe skal skje med moren. Sårbarheten som ligger hos foreldrene, kan arves eller videreføres til barnet selv. Risikofaktorene i familiekonteksten kan med andre ord være svært komplekse og en disharmonisk familiefungering kan føre til svikt i omsorgsfunksjonene som barnet trenger. Noen andre risikofaktorer innenfor familiekonstellasjoner som kan bidra til utvikling av bekymringsfullt skolefravær kan være arbeidsledighet og økonomiske problemer, overbeskyttende foreldre, familierelasjoner preget av konflikter og relasjoner mellom barn og foreldre som er kompliserte.

Lie (2021) skriver også om de personlige egenskapene til barnet som kan påvirke og forklare hvorfor de ikke ønsker å dra på skolen. Disse egenskapene og hvordan barn reagerer på stressbelastende situasjoner og omgivelser kan være utløsende årsak. Miljøet et barn er en del av og hva barnet blir disponert for blant annet gjennom familiekonteksten vil påvirke barnets sosiale, emosjonelle og kognitive utvikling. Foreldrene former barnet, men også barnets selv vil i en eller annen grad kunne bestemme sin utvikling ved at de påvirker foreldrenes familiefunksjon. Barnets personlighetstrekk vil påvirke omgivelsene og samtidig vil omgivelsene påvirke barnet, det gjelder både miljøet hjemme og andre miljøer som barnet er en del av.

Barnets individuelle kjennetegn påvirker eventuell utvikling av bekymringsfullt skolefravær. Har barnet lav selvoppfatning, mangel på individuelle ferdigheter, dårlige mestringsferdigheter eller ustabile emosjonelle tilstander så er alle dette risikofaktorer (Lie, 2021, s. 79). Likevel er det ikke sånn at dette er risikofaktorer for alle barn, mye avhenger av genetikk, personlighet og sårbarhet. Situasjoner hvor et barn utvikler bekymringsfullt skolefravær er nemlig svært komplekse og påvirkes av mange ulike faktorer.

4.2. Forhold i og rundt skolen

Risikofaktorene i skolemiljøet kan være mange, men man kan dele dem inn i fire kategorier: skolekontekst, det psykososiale miljøet i klassen, elevens manglende ferdigheter og oppfatning av skolemiljøet og skolestress (Lie, 2021). Når man ser på skolekontekst så ser man på skolens kultur og særpreg. Risikofaktorene som knyttes til dette kan være mangel på felles holdninger på hvordan man skal følge opp og identifisere skolefravær og årsaken bak,

uklare retningslinjer rundt skolefravær, hyppig utskiftning av personale, mangel på kompetanse, mobbing og mangel på skole-hjem-samarbeid kan være klare risikofaktorer om man ser på skolekonteksten. Det psykososiale miljøet omfatter læreres undervisningsstil- og kommunikasjonsstil, det sosiale og emosjonelle miljøet i klassen og det pedagogiske arbeidet som blir gjort i klassen. Det psykososiale miljøet kan påvirke elevens sosiale og faglige prestasjoner i stor grad og et dårlig klasseromsklima kan bestå av dårlig lærerkompetanse, dårlige relasjoner mellom både elever og lærere, mangelfull klasseledelse og konflikter i klassen. Barnets personlighet er også noe som kan være en årsak til at det kan være problematisk å dra på skolen. For eksempel er barnets oppfatning og opplevelse av læringsmiljøet en risikofaktor, og det kan utløses om man opplever lite mestring i skolehverdagen, har manglende sosiale ferdigheter og dermed har lett for å skape relasjoner preget av konflikter. Innenfor skolestress kan faktorer som dårlige fasiliteter, mange elever, relasjoner og kompetanse og et stressende skolemiljø med uoversiktlige situasjoner være risikofaktorer.

Her ser man en oversikt med hvilke risikofaktorer i skolen som kan være med å bidra til at en elev kan oppleve utfordringer med å dra på skolen. Det er viktig å påpeke at individuelle personlighetstrekk kan være med å påvirke dette, og at det ofte kan være sammensatt. Elever takler negative hendelser forskjellig og det kan derfor være ulikt toleransenivå hos den enkelte (Lie, 2021, s. 96).

4.3. Forebygging og tiltak

Havik (2023) legger frem en tiltakspyramide rettet mot skolefravær. Pyramiden er bygget opp av tre etasjer, eller trinn. Nederst på pyramiden finner man generelle tiltak, i midten har vi tidlig intervensjon og øverst på pyramiden er målrettet intervensjon. Under generelle tiltak vil jeg kort gå inn på kontaktlæreren og profesjonelle læringsfellesskap siden det også er sentrale begreper som vil gå igjen i oppgaven. Begrepene er sentrale fordi kontaktlæreren er den voksne personen i skolen som er tettest på eleven. Derfor er kontaktlæreren viktig i forhold til identifisering, skole-hjem-samarbeid og iverksetting av tiltak. Profesjonelle læringsfellesskap er på mange måter bindeleddet mellom skoleledere og kontaktlærere, og med tanke på at jeg har valgt nettopp dette perspektivet i min oppgave så er dette særlig aktuelt.

Når vi snakker om forebygging av bekymringsfullt skolefravær så tenker man gjerne på tiltak skolen gjør i forkant, og da med mål om å forhindre et fravær som kan bli bekymringsfullt. Flere studier viser nemlig at både foreldre med barn som har bekymringsfullt skolefravær og

også lærere opplever at skoler og støtteapparater rundt har liten kompetanse om fenomenet (Havik, 2023, s. 127). Konsekvensene av dette er at problemet ikke blir oppfattet og indentifisert tidlig nok, og derfor blir heller ikke de riktige tiltakene iverksatt tidlig nok. Det kan være problematisk å skille mellom forebygging og tiltak som blir satt inn etter en elev har fått en bekymrende fraværsproblematikk, da man ofte prøver flere av de forebyggende tiltakene når det allerede har eskalert. I dette kapittelet vil jeg gå nærmere inn på de ulike trinnene i den nevnte tiltakspyramiden, og jeg vil naturligvis fokusere på tiltak rettet mot bekymringsfullt skolefravær.

4.3.1. Generelle tiltak – forebygging

Hvordan man forebygger skolefravær kan variere fra elev til elev fordi hver situasjon er unik, og det vil være ulikt hva eleven har behov for. Hva skolen og lærerne gjør for å stoppe fravær er avhengig av risikofaktorer, hvor mye fravær det er og de opprettholdende faktorene (Havik, 2023, s. 100). Havik nevner at de forebyggende tiltakene er rettet mot alle elever, og har som mål om å forebygge generelt skolefravær, men også mot de elevene som sliter med å komme på skolen og skulk. Disse forebyggende tiltakene kan også justeres og tilrettelegges som en del av tidlig intervensjon når fraværsproblematikk begynner å oppstå.

I forebyggingen av skolefravær nevner Havik (2023) at et godt registreringssystem er en forutsetning for å raskt kunne registrere og oppdage fravær. Dersom kontaktlærere, faglærere og annet personell har gode rutiner for registrering så kan det bli enklere å se om det finnes et mønster i fraværet. De på skolen som har ansvar for å følge opp fravær bør gjøre dette jevnlig for å se om det kan være tegn til bekymringsfullt fravær. Tegnene som de må være oppmerksomme på er om eleven ofte kommer for sent, økning av udokumentert fravær, fravær på bestemte dager eller i bestemte fag. Klarer man å finne et mønster så bør kontaktlæreren kontakte foresatte, lærere, sosiallærer, helsesøster og PPT. Derfra må det kartlegges hva som er medvirkende faktorer til fraværet.

Noen elever er mer engstelige og sårbare enn andre, og disse elevene trenger i større grad kontroll og forutsigbarhet (Havik, 2023, s. 108). Eksempler på dette kan være aktiviteter som er ustrukturerte og overgangssituasjoner. Mye problematferd oppstår utenfor klasserommet, og da blant annet i friminuttene, som kan være uforutsigbare. Da kan læreren hjelpe til med å tilrettelegge rundt aktivitetene i friminuttene. Dette gjelder også andre ustrukturerte dager skolene arrangerer, og i fag som for eksempel kunst og håndverk og mat og helse.

Tilretteleggingen kan gjøres ved å gi elevene informasjon og kontroll om hva som skal gjøres

og hvem de skal være med, avtaler og tettere oppfølging fra lærerne. For engstelige elever bør man hindre overraskelser og uforventede ting, og ha fokus på å skape et miljø som er trygt og forutsigbart. Lærerens klasseledelse er òg en faktor som er viktig for de engstelige og sårbare elevene. Klasseledelse med god balanse mellom emosjonell støtte og tilsyn er noe flere elever vil tjene på (Havik, 2023, s. 109). Å gå til skolen eller å ta buss kan for noen være vanskelig, særlig med tanke på at det ikke er noen trygge voksne til stede. Et tiltak for dette kan være å planlegge sammen med andre foreldre om at barna deres kan gå sammen til og fra skolen, eller at de samkjører.

Et godt læringsmiljø og god klasseledelse avhenger av støttende relasjoner. Læreren må utøve god emosjonell og organisatorisk støtte overfor elevene (Havik, 2023, s. 115). Emosjonell støtte kommer av at lærerne viser omsorg, støtte og har klare forventninger til elevene.

Organisatorisk støtte handler om å etablere og opprettholde et strukturert læringsmiljø hvor elevene kan ha faglig og sosial utvikling. Det er også viktig for elevene å ha noen å være sammen med, derfor er relasjoner mellom elevene i klassen svært viktig for en trygg skolehverdag. Læreren må jobbe med relasjoner i klassen gjennom fag og aktiviteter i friminuttene. Dersom elever sliter med å oppnå relasjoner og tilhørighet til medelever kan det ha alvorlige konsekvenser i form av ensomhet og sosial isolasjon (Havik, 2023, s. 123). Havik (2023) nevner «VIP-makkerskap» som et konkret tiltak for å bedre relasjoner mellom elevene. Det går ut på at elevene jobber i par som settes sammen av læreren og byttes på med jevne mellomrom. På denne måten blir ingen alene og elevene får mulighet til å bli kjent med hverandre.

Skole-hjem-samarbeid er sentralt for å forebygge skolefravær, og det er svært viktig ved identifisering, iverksetting og gjennomføring av tiltak. I samarbeidet mellom skolen og hjemmet er det skolen som har hovedansvar for å legge til rette for et godt samarbeid. Å samarbeide vil alltid være enklere i forkant av ett problem har oppstått, enn etter. Derfor er det viktig at skolen har fokus på å få en god relasjon til hjemmet som en del av det forebyggende arbeidet. Som et forebyggende tiltak kan rektor og kontaktlærer informere foreldrene om hvor viktig det er at elevene møter på skolen. Skolen bør også informere om ulike typer fravær, holdninger til fravær og konsekvensen av fravær for eleven, familien, klassen og samfunnet (Havik, 2023, s. 132). Dersom skolen har en etablert handlingsplan mot skolefravær så kan det være en idé gi foreldrene innsikt i den, da kan de få mer kunnskap om hva de skal gjøre dersom de strever med å få barnet på skolen. Noen ganger kan foreldrenes kulturelle bakgrunn, vektlegging av utdanning, egne erfaringer med skole eller personlige

utfordringer være utfordrende for å etablere et godt skole-hjem-samarbeid (Havik, 2023, s. 133). I møte med dette bør skolen kartlegge i forkant, og samtidig vise støtte og forståelse. Noen ganger kan det også være nødvendig å koble på ekstra støtteapparater for å hjelpe familie og barnet.

4.3.1.1. Kontaktlæreren

Kontaktlæreren har en viktig rolle med å følge opp hver enkelt elev, både faglig og sosialt, og er et bindeledd mellom skolen og hjemmet. Elevene kan henvende seg til kontaktlæreren ved vanskelige situasjoner og perioder, på grunn av deres forhåpentligvis sterke relasjon og tillit. Kontaktlæreren skal etablere et godt samarbeid med hjemmet, og det kan være essensielt for elevens læring, trivsel og utvikling. Opplæringsloven sier at alle elever skal ha en elevsamtale hvert semester hvor både kontaktlærer, eleven og foresatte deltar. Under elevsamtalen diskuteres elevens faglige og sosiale utvikling, og det er også en mulighet for foreldrene å få frem deres synspunkter (Halland, 2009, s. 22).

Kontaktlærerens ansvar strekker seg fra administrative oppgaver til det psykososiale miljøet i klassen. Det handler om å skape et støttende pedagogisk miljø for eleven (Olsen & Skogen, 2014, s. 42). Anerkjennelse og tillit er grunnleggende for å skape lærer-elev-relasjoner. Å bli lyttet til og føle seg sett bidrar til anerkjennelse. Positive holdninger og forventinger med gode intensjoner som utgangspunkt kan bidra til å bygge tillit (Olsen & Skogen, 2014, s. 43). Kontaktlæreren må også ha kompetanse om psykososiale sammenhenger for å fremme helse, trivsel og læring, og gjennom sin nærhet til eleven og foresatte, kan man ha en sentral rolle ved tidlig identifisering og håndtering av fraværspromblematikk.

4.3.1.2. Profesjonelle læringsfellesskap

Profesjonelle læringsfellesskap er relevant i arbeidet med bekymringsfullt skolefravær fordi det handler om at lærere seg imellom utvikler kunnskap og forståelse om fenomenet. Det er også viktig for å bli enige om rutiner og tiltak på en måte som kan gjøre at hele skolen skaper tydelige rammer for hvordan de skal identifisere og håndtere problemet. Innenfor skoleforskning blir profesjonelle læringsfellesskap sett på som en essensiell betingelse for utviklingsarbeid i skoler med positiv resultatutvikling, særlig i sammenheng med lærersamarbeid og undervisningspraksis (Paulsen & Jenssen, 2023, s. 104). Fellesskapene handler om kollektive læringsprosesser og karakteriseres ved en organisatorisk læringskultur. Profesjonelle læringsfellesskap tar utgangspunkt i profesjonell, teoretisk og metodisk kunnskap som lærerne har opparbeidet, og gjennom sitt samfunnsmandat legger det vekt på

lærernes ansvar (Paulsen & Jenssen, 2023, s. 106). Fellesskapet understreker det kollektive aspektet ved læring, hvor oppmerksomheten rettes mot lærernes læring i en inkluderende og åpen kultur. Kunnskapen som utvikles gjennom arbeid i profesjonelle læringsfellesskap har som mål om å bli synlig i klasserommet gjennom lærernes undervisning, og forhåpentligvis tar elevene også med seg dette.

«Lærende organisasjoner» blir stadig mer relevant for å forstå skolen som organisasjon. Teoretikeren Peter Senge legger frem fem disipliner som han mener er avgjørende for å utvikle denne typen organisasjoner: personlig mestring, mentale modeller, delt visjon, gruppelæring og systemisk tenkning. Systemisk tenkning er særlig viktig fordi det ser på sammenhenger istedenfor årsaksforklaringer. Dette kan bidra til utvikling og løsninger ved at man forstår utfordringer som en større sammenheng og legger til rette for samarbeid og felles målsetninger (Grutle & Grutle, 2018, s. 86-87).

4.3.2. Tidlig intervensjon

Tidlig identifisering og intervensjon går ut på skolens oppfølging og tilpasning av undervisning og læringsmiljø når elever er borte fra skolen av ulike årsaker (Havik, 2023, s. 136). Skolen skal altså være oppmerksomme om de ser tegn til og mistenker at en elev holder på å utvikle et bekymringsfullt fravær. Havik (2023) legger frem et enkelt skjema som kan brukes til tidlig kartlegging og intervensjon. Skjemaet kan deles inn i fire kolonner hvor man i første kolonne skriver tegnene man ser, i andre kolonne skriver man hvilke mulige grunner det kan være, i tredje kolonne skriver man tiltak og i siste kolonne skriver man ned når og hvem som skal evaluere dette. Det er viktig at eleven blir involvert i denne prosessen slik at man kan finne årsakene til fraværet også kan man finne tiltak som eleven selv tror kan fungere. Foreldre og andre aktuelle lærere og voksne bør også involveres i dette arbeidet.

Som både forebyggende tiltak og tidlige tiltak kan skolen tilrettelegge og individuelt tilpasse etter elevens behov både sosialt, faglig og organisatorisk (Havik, 2023, s. 137). Særlig ved aktiviteter, oppgaver og fag som kan være i løsere former kan det være lurt at skolen og læreren er i forkant. Tiltakene bør skje i samarbeid med eleven og foreldrene for å finne de beste tilpasningene, og det kan være viktig at det er noe selv eleven ønsker for å ikke skille seg ut fra de andre elevene.

Havik (2023) nevner at skolen kan bruke medelever som ressurs når en elev har vært borte fra skolen. Medeleven kan brukes som en ekstra støtte både sosialt og faglig, og kan bli en viktig bidragsyter for å skape sosial og faglig trygghet. Noen ganger vil elever ha vansker med å gå

direkte inn i klasserommet etter fravær, og da kan læreren legge til rette for undervisning på grupperom. Etter hvert kan flere medelever få mulighet til å bli med og dermed blir veien inn i klasserommet enklere. Skulle eleven slite med å få venner i sosiale settinger kan det være behov for å øve på sosiale ferdigheter. Dette kan gjøres ved at læreren legger til rette for utvikling av sosiale ferdigheter både individuelt, i grupper eller med hele klassen. Havik (2023) nevner også at skolen så langt det lar seg gjøres bør unngå hjemmeundervisning, fordi det eleven kan miste mye faglig og ikke minst sosial læring. Foreldrene og skolen bør i størst mulig grad legge til rette for en normal hverdag.

4.3.3. Målrettet intervensjon

Målrettede intensive intervensjoner er for de elevene som ikke får nok gjennom tidlige intervensjoner og har behov for mer intensive tiltak. Dette gjelder elever som har utviklet et bekymringsfullt fravær over tid og har behov for tiltak gjennom spesialhelsetjenesten, klinisk behandling eller multisystemiske tiltak som er tiltak på flere arenaer. Noen situasjoner låser seg og får ingen fremgang, eller kan være så komplekse at skolens kompetanse ikke er nok. Derfor kan det være nødvendig at støtteapparater kobles på (Havik, 2023, s. 153). Støtteapparatet kan være PPT, skolehelsetjeneste, fastlege, spesialhelsetjeneste og barnevernstjeneste. Menneskene som jobber her kan veilede, gi råd, utrede, henvise og hjelpe til med samarbeidet mellom skole og hjem dersom det skulle være problematisk. Akkurat som at det er viktig med et godt skole-hjem-samarbeid i situasjoner med bekymringsfullt skolefravær, så er det like viktig med et godt samarbeid mellom skole, støtteapparat og hjem. I det legges det vekt på at alle jobber mot samme mål gjennom god koordinering og jobber med barnets beste som utgangspunkt.

5. Bekymringsfullt skolefravær i systemperspektiv

Bekymringsfullt skolefravær er som sagt et komplekst og sammensatt fenomen som kan være et resultat av ulike forhold og systemer. Disse forholdene og systemene kan blant annet være individuelle forhold, familiære, skolerelatert eller andre samfunnsrelaterte forhold som for eksempel digitaliseringen. Å se på bekymringsfullt skolefravær i et systemperspektiv kan gi en helhetlig forståelse av fenomenet. Det kan for eksempel bidra til å finne årsaker og faktorer på ulike nivåer som bidrar til fravær.

Problemstillingen i min oppgave er: *hvordan håndteres skolefravær på ulike nivå i skolen som system?* Det vil derfor være aktuelt å se på i et systemperspektiv fordi det kan gi innsikt i hvordan samspillet mellom de forskjellige systemene påvirker skoleledere og læreren. For eksempel kan man se på hvordan skolepolitikk påvirker lærernes arbeid og forståelse av fenomenet. I dag finnes det ingen nasjonal veileder som forteller skoleledere og lærere hvordan de skal møte bekymringsfullt skolefravær. Derfor må mange skoler selv lage egne veiledere og innhente kunnskap på egenhånd gjennom kurs og forskning. Skolenes vektlegging på denne tematikken vil ha mye å si i forhold til hvordan de elevene med bekymringsfullt skolefravær blir møtt. Samtidig kan det skape store forskjeller i hvordan det blir håndtert i fra skole til skole. Ved å se på bekymringsfullt skolefravær ut ifra faktorer i et system, kan det fremheve faktorene på ulike nivåer, og derfra kan man opprette tiltak tilpasset disse nivåene for å hindre fravær.

I dette kapitlet vil jeg presentere teorien som vil være utgangspunkt for min oppgave. Jeg vil nå gå nærmere inn på systemperspektiv og Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell. Bronfenbrenners modell bygger også på systemperspektiv, men fokuserer i større grad på sosiale fenomener, og utviklingen til en person gjennom interaksjon mellom forskjellige systemer i miljøet deres (Bronfenbrenner, 1979). Hovedvekten i dette kapitlet vil derfor ligge på Bronfenbrenners modell siden det er mer relevant for min oppgave. Bronfenbrenners modell tar utgangspunkt i barnet, og i min forskning tar jeg utgangspunkt i skoleledere og læreres perspektiver. Likevel har jeg valgt å bruke denne modellen fordi deres perspektiver kan vise hvordan bekymringsfullt skolefravær påvirker barnet.

5.1. Systemperspektiv

Etter andre verdenskrig utviklet biologen Ludwig von Bertalanffy en «generell systemteori». Teorien kunne anvendes både i maskinelle og sosiale systemer. Det sentrale i den generelle

systemteorien var helheten, og at totalen av den var mer enn enkeltdelene (Nordahl & Manger, 2005, s.57). Dersom det oppstår et problem, kan det derfor ikke skilles fra den konteksten det oppstår i. For eksempel så må et barn med atferdsproblemer på skolen ses i lys av alle aspektene rundt barnet og ikke bare skolemiljø eller hvordan miljøet er hjemme. Ved å ikke skille problemene fra konteksten kan derfor systemteori gi dypere forståelse.

Samfunnsfagene psykologi, sosiologi, pedagogikk og sosialt arbeid har disse forståelsesmodellene (Nordahl, 2005, s. 16). I samfunnsvitenskap ble blant annet samspillet i familien satt i søkelys for å kunne forstå den enkeltes sykdomsforløp i familien, av sosialantropologen Gregory Bateson. I pedagogikken fremhevet John Dewey at læring skjer i en sosial kontekst i samspill med andre.

I dag eksisterer det ingen enhetlig systemteori, det er heller en fellesbetegnelse på ulike tilnærminger innenfor en rekke vitenskaper som studerer forskjellige typer systemer. Man kan finne igjen tenkemåtene og forståelsesmodellene i for eksempel pedagogikk og sosialt faglig arbeid. Dette er sosiale systemer og blir kalt «sosial systemteori». Det innebærer at deltagerne i systemet vil enkeltvis påvirke helheten og selv blir påvirket av denne helheten. Sosial systemteori er ikke det samme som organisatoriske systemer som omhandler bedrifter og offentlig forvaltning, da det er den sosiale forståelsen som er i sentrum (Nordahl & Manger, 2005, s. 58). Å se på årsaker i den enkelte og dens bakgrunn er vanlig i tradisjonell individrettet problemløsning. I systemteori er helheten og samspillet med miljøene rundt det som skaper problemer (Nordahl, 2005, s. 16). Det vil si at når en ser på skolefravær i et systemperspektiv så ser man ikke bare på det enkelte barnet, men også faktorer i miljøene rundt barnet som kan påvirke skolefraværet direkte eller indirekte.

Sosiale systemer kan ses gjennom fire elementer: objektene, attributter, relasjonene og omgivelsene. Objektene er individene, som for eksempel en elev. Et sosialt system har ulike kvaliteter, eller attributter. Dette kan for eksempel være en åpen og inkluderende familie eller et lukket og restriktivt fengsel. Disse attributtene definerer om systemet er åpent eller lukket. Relasjonene i et sosialt system er koblingene mellom objektene og er det som gir muligheter og begrensninger. I skolen er relasjoner svært viktig når vi snakker om barnets velvære og utvikling (Nordahl, 2005, s. 16). Relasjoner kan være årsak til at et skolefravær oppstår, fordi barnet har manglende relasjoner til elevene rundt seg og føler seg utenfor. Men relasjoner kan også være en viktig faktor i å identifisere og å finne gode tiltak. Det sosiale systemet vil befinne seg innenfor noen visse omgivelser i materiell og fysisk art, men ikke minst det sosiale systemet i omgivelsene.

Systemteori er som sagt en fellesbetegnelse på ulike tilnærminger i vitenskapen som ser på ulike systemer. I min oppgave forsker jeg på bekymringsfullt skolefravær i skolen, noe som tar utgangspunkt i mennesker og blir sett på som et sosialt fenomen. Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell ser på barnet i et system påvirket av miljøene rundt seg (Bronfenbrenner, 1979). Derfor vil jeg nå gå nærmere inn på denne modellen.

5.2. Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Urie Bronfenbrenner var en russisk-amerikansk psykolog som hadde stort fokus på at barns utvikling måtte forstås i sammenheng av en helhet. I denne helheten tar han barnets oppvekstmiljø, biologiske faktorer og den psykologiske utviklingen i betraktning. Bronfenbrenner er særlig kritisk til utviklingspsykologi som ikke tar hensyn til miljøet rundt barnet, men bare ser på barnet som individ. Han mente at fordi barnet har et nært samspill med omgivelsene sine, så vil ikke et studium av barnets utvikling bli riktig om det gjøres isolert fra barnets vanlige miljø (Imsen, 2014, s. 399). Bronfenbrenner hadde en bioøkologisk tilnæringsmåte som gikk ut på å studere barna i deres naturlige kontekster. Dette handler om å øke gyldigheten til forskningen ved å forske på barna i deres egne omgivelser i stedet for å bringe barna inn i forskerens egne miljøer (Bronfenbrenner, 1979). Konteksten innebærer at man ser de biologiske forutsetningene, de psykologiske prosessene og de atferdsmessige aktivitetene i en større sammenheng, som er et svært komplisert nettverk hvor alle de ulike faktorene påvirkes av hverandre.

Teorien til Bronfenbrenner består av fire deler: personen, prosessene, kontekstene og kronosystemet som betyr tid. Alle personer har sitt eget repertoar bestående av biologiske, kognitiv, følelsesmessige og atferdsmessige egenskaper. For Bronfenbrenner var det særlig viktig at man måtte integrere de genetiske forutsetningene barnet har (Imsen, 2014, s. 400). Prosessene handler om nærheten mellom barnet og de ulike kontekstene som barnet befinner seg i. Prosessene vil stadig være i forandring ettersom barnet blir eldre og hen vil stadig utvikle flere relasjoner som vil gjøre prosessene mer komplekse. Dette vil til slutt være med å skape grunnlaget for gradvis utvikling av selvstendighet (Imsen, 2014, s. 400). Kontekstene kan systematiseres i nivåer som står i forbindelse med hverandre, og barnet står i samspill med disse. Kronosystemet handler om tid, og går ut på at interaksjonen må foregå over en viss tid for å kunne ha betydning for utviklingen. Barnet forholder seg til flere miljøer på en gang, og miljøene vil gradvis bli flere ettersom man blir eldre. Hvor lenge interaksjonen i hvert miljø pågår vil derfor ha mye å si for utviklingen, men noen av miljøene vil også få gradvis mindre betydning.

I Bronfenbrenners teori er det den delen om konteksten som er mest kjent. Det går ut på at et barn tar del i flere ulike miljøer med ulike mennesker. Miljøene kan for eksempel være: hjemme og familien, skolen og skolekamerater eller fritidsaktiviteter og venner. I tillegg avhenger dette av ulike faktorer som vil påvirke for eksempel hvor i landet barnet er, om det er by eller et lite tettsted, og ikke minst hvor i byen man er da det kan være store forskjeller i forhold til holdninger og verdier. Barnet beveger seg stadig mellom de ulike miljøene og blir påvirket av dem, og derfor plukker det naturligvis opp impulser på tvers av disse.

Bronfenbrenner mener også det er viktig å studere miljøene i forhold til hverandre, altså hvordan de avhenger av hverandre, selv de miljøene som er forholdsvis langt fra hverandre (Imsen, 2014, s. 401). Han ser på miljøene som et sammenhengende system og deler dem inn i fire ulike nivåer: mikronivået, mesonivået, eksonivå og makronivået. I denne oppgaven vil jeg se på bekymringsfullt skolefravær i lys av de ulike nivåene for å belyse kompleksiteten til fenomenet som kan ha rot i flere av de ulike miljøene rundt barnet. Hvordan de ulike nivåene påvirker hverandre kan også ha stor påvirkning i hvordan problemet håndteres.

Mikronivået er de nærmeste personene og relasjonene i de ulike miljøene barnet tar del i. Dette kan være personer som familiemedlemmer, lærere og jevnaldrende barn innenfor miljøene familie, skole og nabolag. Når man analyserer på mikronivå så vil det altså si at man analyserer barnet innenfor ett nærmiljø, for eksempel skolen (Imsen, 2014, s. 402).

Mikronivået er svært sentralt med tanke på bekymringsfullt skolefravær, fordi miljøene rundt barnet på dette nivået ofte er årsak til skolefraværet. For eksempel skolemiljøet er noe barnet har direkte kontakt med og kan påvirke dersom barnet blir mobbet. Skolens arbeid med bekymringsfullt skolefravær er også veldig sentralt, og vil ha mye å si når det skal forebygges og settes inn tiltak for å hindre bekymringsfullt skolefravær.

Mesonivået handler om hvordan man samtidig studerer flere nærmiljøer for å se hvordan de påvirker hverandre. Da ser man på hvordan det som skjer i en situasjon påvirker det som skjer i en annen situasjon, og hvordan endringene i et miljø kan føre til endringer i et annet miljø. For eksempel så kan det at barnet begynner i barnehagen endre familiens situasjon, da det gjør at begge foreldrene kan ha jobb som gjør at det får økonomi til å skaffe seg en større bolig. Bronfenbrenner (1979) legger vekt på viktigheten av kommunikasjon mellom de ulike miljøene, særlig når det kommer til overganger. Det kan for eksempel være fra barnehage til barneskole eller fra barneskole til ungdomsskole.

Eksosystemet handler om systemer i samfunnet som barnet ikke er en direkte deltager i, men likevel påvirker barnet. Eksempler på ulike systemfaktorer kan være hvilke ressurser og rammer skolen har og det igjen påvirker skolemiljøet som barnet er en del av nede på meso- og mikronivå (Helsedirektoratet, 2022). Eksosystemet er altså formelle og uformelle samfunnsinstitusjoner på det lokale samfunnsnivået, og det griper inn i den enkeltes verden, både direkte og indirekte (Imsen, 2014, s. 403). I forhold til bekymringsfullt skolefravær så vil hvilke tilgang og ressurser man har til helsetjenester eller andre støtteprogrammer kunne påvirke fraværet.

Makronivået er det overordnede samfunnsnivået som for eksempel det økonomiske systemet, utdanningssystemet og rettsvesenet. Ordningene og bestemmelser på makronivå vil berøre alle barn på mikronivå og samspillet der. Makronivået viser til den kulturelle konteksten og samfunnets rammebetingelser. For eksempel vil fagene elevene møter i skolen vise hvordan det påvirker individet. På makronivået vil det vises gjennom politiske reformer og nasjonale læreplaner, på eksosnivået så ser man det gjennom lokale fagplaner, på mikronivå så vil det vises i semester-planene, og hvordan læreren tilrettelegger undervisning som til slutt ender med elevenes faktiske møte med faget (Helsedirektoratet, 2022). Teorien kan bidra til å fange kompleksiteten ved bekymringsfullt skolefravær, og det er derfor jeg har valgt å se nærmere på hvordan de ulike miljøene kan påvirke dette.

6. Metode

I dette kapitlet vil jeg presentere mitt forskningsdesign, og tankene bak valgene gjennom prosessen. Krumsvik (2014) beskriver noen elementer som et forskningsdesign bør inneholde; formålet med studien, teoretisk rammeverk, forskningsspørsmål, metode og hvordan man skal sikre god validitet. Før man skal i gang med datainnsamling må man tenke nøye igjennom alle delene ved forskningsdesignet (Krumsvik, 2014, s. 44). Hvilken type forskningsdesign man velger vil i stor grad avgjøres av problemstilling og forskningsspørsmål. Problemstillingen til min forskningsoppgave er: *hvordan håndteres skolefravær på ulike nivå i skolen som system?* Denne studien vil altså baseres på et kvalitativt forskningsdesign som først og fremst er opptatt av å gi et helhetsbilde av hvordan problematikken håndteres i skolehverdagen. Det er dermed viktige å innhente flere perspektiv gjennom både skoleledere og kontaktlærere. Når jeg skal presentere forskningsdesignet i lys av min problemstilling vil jeg begrunne valg av vitenskapsteoretisk ståsted, metodisk tilnærming, datainnsamlingsprosessen og analysen av data. Til slutt vil jeg gå nærmere inn på reliabilitet og validitet og de forskningsetiske valgene som har blitt gjort.

6.1. Kvalitativ metode

En metode er hele den bestemte veien mot et mål eller en systematisk framgangsmåte (Krumsvik, 2014, s.22). I kvalitativ forskning kan forskeren få innsideperspektiv i sosiale fenomener. I kvalitativ metode legger en til grunn at individer aktivt fortolker sin virkelighet. Forskerens oppgave blir da å prøve å forstå og beskrive hvordan et gitt sosialt fenomen fremstår gjennom slike fortolkningsprosesser (Krumsvik, 2014, s. 25). Informantens subjektive fortolkning av fenomenet gir et dybdeperspektiv, og det er et av kjennetegnene ved kvalitativ forskning. Kvalitativ forskning ser nærmere på hvorfor noe skjer ved å se på mindre utvalg, mens kvantitativ forskning ser på at noe skjer og har som oftest et større utvalg av mennesker (Krumsvik, 2014, s. 27).

Problemstillinger som ser på læreres erfaringer og forståelse ved et fenomen åpner opp for kvalitativ metode som forskningsmetode (Krumsvik et al., 2019, s. 69). Typisk for disse problemstillingene er at forskeren ønsker å gå i dybden på fenomenet samtidig som man får frem dataen på en nyansert måte. Siden min studie ser på erfaringer og forståelse av bekymringsfullt skolefravær, vil jeg plassere dette prosjektet innenfor kvalitativ metode.

6.2. Fenomenologi

Vitenskapsteori og den vitenskapsteoretiske forankringen man velger har betydning for hva vi søker informasjon om, og det danner utgangspunktet for forståelsen vi utvikler (Thagaard, 2018, s. 33). Gjennom forskningsprosessen må den forståelsen av data vi utvikler bli sett i sammenheng med den forforståelse som man bringer med seg inn i prosjektet. Innenfor kvalitative forskningsmetoder spiller de fortolkende teoretiske tilnærmingene en viktig rolle. Disse retningene innehar ulike paradigmer som vektlegger mening og betydning. Det finnes fire tradisjoner som er perspektiver for hva slags fenomener man betrakter som eksisterende i samfunnet, og en av disse er fenomenologi (Tjora, 2018, s. 21). Denne oppgaven vil ha et fenomenologisk vitenskapelig ståsted da formålet er å se nærmere på skoleledere og læreres møte med fenomenet bekymringsfullt skolefravær, med bakgrunn i deres erfaringer, holdninger og tolkninger.

Fenomenologi tar utgangspunkt i Edmund Husserls filosofi og metode som omhandler bevisstheten om hvordan fenomener opptrer for hver enkelt ut fra et førstepersonsperspektiv (Tjora, 2018, s. 31). Fenomenologi handler om at man tar utgangspunkt i subjektive opplevelser og ønsker å få en forståelse av enkeltpersoners erfaringer på et dypere plan (Thagaard, 2018, s. 36). I fenomenologien er det to hovedspørsmål: hva betyr den sosiale verden for meg, observatøren, og hva betyr den sosiale verden for den observerte aktøren innenfor denne verden. Oppsummert så vektlegger fenomenologien hvordan vi konstruerer verden gjennom vår egen bevissthet, og hvordan vår livsverden oppstår som noe annet enn abstrakte systemer som noe selvsagt og sosialt naturlig (Tjora, 2018, s. 31). Min problemstilling har en beskrivende karakter, og hensikten er å forstå lærernes perspektiver og forståelse av bekymringsfullt skolefravær gjennom semistrukturerte intervjuer som metode. Dette vil involvere og utforske deres individuelle oppfatninger om temaet, og derfor er det interessant å analysere oppgaven gjennom et fenomenologisk perspektiv.

6.3. Kvalitativt forskningsintervju

I henhold til den kvalitative tradisjonen og hvilke mål og forskningsspørsmål som ble satt for denne studien, ble intervju et naturlig valg som forskningsmetode. Formålet med et intervju er å innhente fyldig og beskrivende informasjon om hvordan enkeltmennesker opplever sider av en sak, eller et fenomen (Dalen, 2011). Et kvalitativt intervju egner seg derfor særlig godt når man ønsker å få innsikt i informantenes subjektive tanker, erfaringer og følelser.

Det kvalitative intervjuet er veldig utbredt som metode, og den mest brukte når det gjelder kvalitativ forskning (Krumsvik et al., 2019). Skal man se nærmere på hvorfor noe skjer så er kvalitativ metode godt egnet siden det gir dypere innsikt i ulike fenomener gjennom informantenes beskrivelser og erfaringer (Dalen, 2011). Gjennom disse tekstdataene kan dette gi et unikt innblikk for en forsker i motsetning til for eksempel talldata som kan gi visse indikasjoner, men heller bare blir vage tolkninger. Intervju gir en type nærhet som er svært praktisk og minsker avstanden mellom forskeren og den informasjonen som er innhentet. Man kan si at dette muligens minsker tolkningsrommet, og man heller kan se på tidligere forskning og erfaring for å se sammenhenger og utvikling rundt det aktuelle fenomenet.

Årsaken til valget av intervju som metode er at målet med denne studien er å se nærmere på hvordan skoleledere og lærere oppfatter årsaker og tiltak knyttet til bekymringsfullt skolefravær. Dette er en utforskende problemstilling som legger opp til å gå i dybden på tematikken, og i dette tilfellet så er det oppfatninger og erfaringer hos den enkelte skoleleder og læreren. Som forsker må man være oppmerksom på at intervju kan gjennomføres på flere forskjellige måter, i denne studien har jeg valgt å bruke en av de vanligste metodene innenfor forskningsintervju som er det semi-strukturerte intervjuet (Krumsvik et al., 2019, s. 163).

6.4. Semi-strukturert intervju

Kvalitative studier kan utføres på flere måter, og det kvalitative intervjuet er da særlig utbredt (Krumsvik, 2014). I denne masteroppgaven blir det brukt et semi-strukturert intervju som metode for å innhente data. Utgangspunktet for et semi-strukturert intervju er en intervjuguide som er basert på konkrete tema og spørsmål. I tillegg er noe av egenarten ved denne typen intervju at man kan følge opp momenter som dukker opp underveis i intervjuet og som ikke nødvendigvis er en del av intervjuguiden (Krumsvik et al., 2019, s. 166). Et slikt intervju baserer seg på å følge opp generelle spørsmål med konkrete spørsmål til å følge opp uforutsette elementer som informanten eventuelt skulle dele, og som er aktuelle å følge opp for forskningsprosjektet. Formålet med intervjuet er å innhente kvalitativ kunnskap hvor en fortolker innhentet tekstdata i lys av annen forskning, egenart og teori. Semi-strukturert intervju som metode til min masteroppgave var først og fremst fordi det passet godt til den utforskende problemstillingen jeg har valgt. Jeg ønsket å gi informantene en mulighet til å dele sine tanker og erfaringer, og samtidig sørge for at vi dykket innom de ulike temaene i intervjuguiden, og videre kunne knytte de til forskningsspørsmålene (Krumsvik et al., 2019, s. 166).

6.5. Utforming av intervjuguide

Før et intervju er det vanlig å lage en intervjuguide som er en grov oversikt over de viktigste områdene studien skal belyse. Intervjuguiden kan sies å være en godt planlagt skisse med tema og forslag til spørsmål. Det er viktig at det er åpent for endringer og ikke nødvendigvis en tvunget rekkefølge på tema og spørsmål (Krumsvik et al., 2019). Utarbeidelsen av intervjuguiden krever at jeg plukker fra hverandre problemstillingen og forskningsspørsmål til temaer med underliggende spørsmål. Forskningsspørsmålene som var utgangspunktet for min intervjuguide, var; hvilke utfordringer og tiltak legger henholdsvis lærere og skoleledere mest vekt på i arbeidet med bekymringsfullt skolefravær, hvilke bindeledd finnes mellom tiltak på organisasjons nivå og pedagogisk nivå og hvilken betydning har disse forholdene for kontaktlærerrollen? Målet med dette forskningsprosjektet er å se hvordan den enkelte informanten opplever og forstår bekymringsfullt skolefravær. Derfor er spørsmålene i intervjuguiden oppbygd med dette som bakgrunn.

I utarbeidningen av en intervjuguide viser Dalen (2011, s. 26) til «traktprinsippet». Dette prinsippet bygger på hvilke spørsmål man bør stille i starten av et intervju, til hvilke spørsmål som kan være lurt å stille utover i intervjuscenen. Følger man «traktprinsippet» bør intervjueren begynne å stille overordnede spørsmål rundt de temaene som skal belyses. Derfor ble de første spørsmålene i min intervjuguide utarbeidet med mål om å få informanten til å føle seg avslappet og komfortabel (Dalen, 2011). Videre ble spørsmålene fokusert mot de ulike temaene som var sentrale for forskningsspørsmålene. Følger man «trakten» som Dalen (2011, s. 26) viser til, kan man mot slutten av intervjuet åpne «trakten» slik at man åpner forholdene for mer generelle spørsmål igjen. For eksempel i starten av intervjuet så fikk informantene spørsmål om de kunne fortelle hva de assosierte og tenkte på ved fenomenet skolefravær. Derfra fikk de spørsmål om fenomenet innenfor de tematikkene som var relevante for mine forskningsspørsmål, blant annet holdninger og verdier, profesjonsfaglig fellesskap og relasjoner. Etter å ha snakket gjennom de ulike spørsmålene fikk informantene igjen et lignende spørsmål som i starten av intervjuet, men da skulle de selv definere skolefravær. Målet med dette var å se om de brukte tematikk de har snakket om tidligere i intervjuet, og om det eventuelt kom opp noe nytt som ikke har blitt snakket om.

Det er viktig å påpeke at jeg var forberedt på at rekkefølge og formulering av spørsmål ikke kunne være tvunget, da informantenes utsagn i stor grad vil styre hvilken vei intervjuet ville ta. I en intervjuguide er det viktigste å ha noen faste holdepunkter som gir en form for struktur, men samtidig også åpner for at informantene kan dele åpent og fritt. For meg var det

derfor viktig å stille åpne og klare spørsmål som i liten grad var ledende for informanten. Spørsmålene måtte i den grad ha et språk som var forståelig for informanten da det kan gjøre de komfortable til å være åpne for å dele med meg, og at det faktisk kunne gi meg svar på det jeg ønsker å vite mer om (Krumsvik et al., 2019, s. 167). Da jeg utarbeidet spørsmålene til intervjuguiden var et av fokuspunktene å ikke legge ord i munnen på informanten, eller føringer for hvilke svar jeg kunne få fra dem. Derfor ble det forsøkt å bruke minst mulig fagbegreper og heller et mer hverdagslig språk slik at informantene selv kunne få mulighet til å tolke spørsmålene på deres måte. På grunn av den mangfoldige begrepsbruken rundt bekymringsfullt skolefravær var jeg særlig interessert i hvilke begreper informantene ville ta i bruk.

6.6. Utvalg av informanter

Jeg tenkte nøye gjennom hvilke kriterier som var viktig for mitt utvalg til denne masteroppgaven. I jakten på informanter til min oppgave brukte jeg mitt lokale nettverk og tidligere praksisskoler. Jeg fikk raskt respons hos en av de lokale skolene jeg kontaktet, og de meldte seg selv frivillige til å delta. En av informantene som ville delta ga også tips om personer fra andre skoler som de mente jeg burde kontakte. Denne metoden kaller man gjerne for «snøball metoden», og det går ut på at forskeren først kontakter en person som igjen kommer med tips om andre personer som kan ha relevans til det gjeldende forskningsprosjektet (Thagaard, 2018, s. 56). Jeg kontaktet alle informantene til min masteroppgave gjennom e-post hvor jeg fortalte om mitt forskningsprosjekt. Det er viktig å påpeke at denne e-posten ble lagt frem som en invitasjon til mitt forskningsprosjekt, og at informantene måtte ta kontakt med meg dersom de var interesserte i å delta.

For et godt og bredt datagrunnlag ønsket jeg å få fire til seks informanter. Et viktig kriterie i utvalget til dette forskningsprosjektet var å få en skoleleder og en lærer fra samme skole slik at man kunne få skolelederens overordnede perspektiv og lærerens praksisnære perspektiv rundt fenomenet bekymringsfullt skolefravær. For meg som forsker var det også spennende å se nærmere på om det kunne være noen forskjeller fra større skoler i en by til mindre skoler ute i distriktene. Derfor ønsket jeg å få kontakt med to til tre ulike skoler hvor i hvert fall en skole var fra en større by. For å oppsummere ville jeg til min masteroppgave ha både skoleledere og lærere, helst fra samme skole. Jeg tok variasjon i erfaring i læreryrket og hvilket sted de kom fra til betraktning da jeg gjorde mitt utvalg.

I en perfekt verden skulle utvalget mitt baseres på følgende ønsker: informantene skulle være lærere og skoleledere med erfaring rundt bekymringsfullt skolefravær, de skulle være på ulike stadier av sine lærer karrierer, hvor noen gjerne kunne vært forholdsvis nyutdannet og andre har vært i skolen i flere år. Årsaken til at jeg ville ha både lærere med lite og mye erfaring var for å se om man kunne se forskjeller på om erfaring fra læreryrket kunne ha noe å si om hvordan de tolket fenomenet. Men skolen og lærerne er preget av travle hverdager så det er ikke alltid enkelt å få tak i informanter. Samtidig er det på landsbasis svært mange masterstudenter som hvert år er ute etter informanter til sine oppgaver. Dette kan nok være en årsak til hvorfor jeg ikke fikk så stor respons som jeg håpet på. Derfor må man ofte ta de informantene som er villige til å delta, selv om de ikke nødvendigvis oppfyller alle de ønskede kriteriene.

For å skissere det faktiske utvalget jeg endte opp med så er det en tabell under. Tabellen beskriver hvilken rolle de ulike informantene har på sine skoler og det geografiske området skolen tilhører. Informantene med samme farge representerer at de tilhører samme skole og er derfor kollegaer.

Informant	Rolle	Skole i by/distriktene
Informant 1	Skoleleder – rektor	Distrikt – tettsted
Informant 2	Lærer	Distrikt – tettsted
Informant 3	Skoleleder – rektor	Distrikt – tettsted
Informant 4	Lærer	By
Informant 5	Skoleleder - assisterende rektor	By

Figur 1 Oversikt over informanter

Ovenfor er det faktiske utvalget jeg endte opp med som ble datagrunnlaget til min masteroppgave. Det ble fem informanter fra tre ulike skoler. To av skolene er mindre skoler ute i distriktene ved mindre tettsteder og den tredje skolen er i en større by. For å definere hva jeg legger i mindre tettsteder og en større by så ligger de to mindre skolene i kommuner med under 3000 innbyggere og byskolen ligger i en kommune med over 25 000 innbyggere. På skolene farget i blått og gult lykkes jeg i å få to informanter hvor den ene er skoleleder og den andre er lærer. På skolen farget i grått fikk jeg kun tak i en informant. Dette var en svært engasjert skoleleder som brente veldig for tematikken. Det ble gjort et forsøk i få intervjuet en lærer fra samme skole, men fikk dessverre ingen respons. Heldigvis ga intervjuet med

skolelederen mye innsikt og derfor falt avgjørelsen på at fem informanter ga et godt nok datagrunnlag, selv om ønsket var seks informanter. Tidligere i dette kapittelet ble det nevnt at et ønsket kriterie var å få informanter med ulik mengde erfaring i skolen. Dette lot seg dessverre ikke gjøre og informantene skissert over er personer med forholdsvis mange års erfaring i aldersgruppen 45-55 år. Informantenes erfaring kan i dette tilfellet være positivt for studien da de har vært i læreryrket i flere år, og det kan bidra til at de ut ifra deres perspektiv kan fortelle mer om hvordan skolefraværproblematikken har utviklet seg gjennom deres år i yrket.

6.7. Gjennomføring av intervju

I forkant av intervjuene fikk informantene tilsendt en e-post med kulepunkter over de overordnede tematikkene intervjuet ville bygge på. Tanken bak dette var å gi informantene mulighet til å forberede noen refleksjoner og tanker i forhold til bekymringsfullt skolefravær i sammenheng med temaene de fikk tilsendt på e-post. En annen årsak til at dette ble gjort var å prøve å ufarliggjøre intervjuet slik at informantene fikk en trygg inngang til hele situasjonen. Informantene fikk ikke tilsendt hele intervjuguiden fordi jeg ikke ønsket å gi de innsikt i alle de konkrete spørsmålene de ville få under selve intervjuet. Dette med bakgrunn i at det semistrukturerte intervjuet skal være nettopp semistrukturert og dermed litt åpnet og flytende. (Krumsvik et al., 2019). Det var derfor ønskelig at informantene ikke skulle kunne øve inn svar på forhånd, men heller at spørsmålene skulle åpne for en friere deling av erfaring og kunnskap fra informanten sin side i selve øyeblikket. I e-posten fikk informantene også samtykkeskjema som ga de mer informasjon om selve masteroppgaven og hvordan intervjuet ville bli gjennomført. Målet med dette var at informantene skulle vite at de var godt ivaretatt, og for å bygge en form for tillit før intervjuet.

I gjennomføringen av intervjuet var det viktig for meg at det ikke ble en utspørring hvor jeg som intervjuer stilte spørsmål og informanten svarte. Istedenfor var det viktig at intervjuet var mer åpent og at det heller ble en samtale mellom meg og informanten. Grunnlaget for å få til dette må være å få god kontakt mellom meg og informantene. Dalen (2011) legger vekt på at om man vil at informanten skal ville fortelle og dele så er det viktig å føle at man blir lyttet til (s. 32). Da må man vise interesse for lytteren gjennom kommunikasjon og ikke minst gjennom blick og et godt kroppsspråk. Dette var noe jeg opplevde fungerte fint i samtlige intervjuer.

I planleggingen av intervjuene hadde jeg stort fokus på at jeg ville gjennomføre intervjuene fysisk og ikke digitalt, og at informantene selv skulle få velge hvor vi gjennomførte intervjuene. Begrunnelsen til dette var at man får en større nærhet og kommer tettere på når det er fysiske intervjuer. Samtlige av informantene ville gjennomføre intervjuet på deres arbeidsplass. Informantene fikk muligens en tryggere inngang til intervjuet når jeg møter de på deres arbeidsplass. Det var viktig for meg å få et best mulig intervju så jeg ga beskjed om at intervjuene kunne ta opp mot én til halvannen time. Årsaken til dette var fordi at siden jeg skulle møte de på skolen så ønsket jeg minst mulige avbrytelser eller stress, dersom en av informantene hadde et tidspress på grunn av andre møter eller timer. Intervjuene hadde stor variasjon i varighet på grunn av informantenes engasjement på temaet, og de varierte mellom alt fra 45 til 90 minutter.

6.8. Analyse av datamaterialet

Etter å ha gjennomført de fem intervjuene og transkribert disse, sto jeg igjen med fem ulike dokumenter med intertranskripsjon. Dataanalysen handler om at man tar hvert enkelt intervju og deler de opp i mindre biter (Johannessen et al., 2021, s. 153). Tilnærmingen i analysen av dataene er induktiv da jeg går fra empirien og prøver å finne noe som kan knyttes til teorien. Jeg startet prosessen med å lese gjennom intervjuene slik at jeg fikk et overblikk. Dette gjorde at jeg fikk overblikk over temaer og mønstre som jeg så på som relevante og interessante for min problemstilling.

Etter flere gjennomganger av datamaterialet begynte jeg å markere begreper og setninger ved bruk av ulike fargekoder. Fargekodene er basert på de temaene jeg identifiserte i starten av analysen. Kodingen gir mulighet for å finne, ta ut og slå sammen alle tekstdelene som knytter seg til et tema (Johannessen et al., 2021, s. 172). Jeg delte inn fargekodene ut ifra ulike kategorier jeg så på som interessante og som var aktuelle i forhold til oppgavens problemstilling. Hver underkategori kan også ha flere underoverskrifter for å tydeliggjøre flere aktuelle temaer for hver kategori, og det er også en måte å strukturere funnene på en bedre måte. Under første hovedkategori presenteres hvordan informantene forstår skolefravær og bekymringsfullt skolefravær, årsaker, opplevelse av utviklingen, konsekvenser og forskjeller på skole i by og distrikt. I andre hovedkategori presenteres bindeledd mellom organisatorisk og pedagogisk nivå.

Videre så jeg på de opprinnelige kodene og fant ulike sammenhenger som igjen kunne settes inn i mer abstrakte kategorier. Disse kategoriene gjorde at jeg kunne se meningsinnholdet i

større perspektiver, og nå kunne se igjen teori i lærerens svar. Da brukte jeg de nivåene i Bronfenbrenners modell for å se linjer mellom funnene i forhold til nivåene. Dette gjorde det enklere å strukturere funnene, særlig med tanke på at oppgaven tar utgangspunkt i skoleledere og læreres perspektiver så blir mange av funnene særlig aktuelle på mikro og mesonivå.

6.9. Reliabilitet og validitet

Validitetsbegrepet i kvalitativ forskning handler om at man har undersøkt det som man hadde som hensikt å undersøke, og i kvantitativ forskning så er begrepet mer relatert til om man har målt det man skulle måle (Krumsvik, 2014, s. 151). Begrep som blir brukt og er viktige innenfor dette temaet er troverdighet, overføringsverdi og pålitelighet.

Det som er viktig å tenke på i forhold til intervju og validitet er blant annet spørsmålsformuleringer. Om spørsmålene er klare og tydelige, er det åpne eller lukkede spørsmål som legger føringer for hvilke svar man får og bruker man et forståelig språk når man stiller spørsmålene. Dette vil ha mye å si for påliteligheten til forskningsresultatene. Da intervjuguiden ble utviklet var det viktig for meg å lage nettopp åpne spørsmål. Spørsmålene ble også lagd med et hverdagslig språk uten for mange fagbegreper. Disse valgene ble tatt på bakgrunn av ønsket om å få frem informantenes egne tanker og perspektiver, uten å legge ord i munnen deres og å ikke føre de inn på det sporet jeg selv ønsket.

Troverdighet innen forskning handler om å sikre at forskningsprosessen og at resultatene er begrunnet, pålitelige og troverdige. I innhenting av data har jeg brukt semistrukturert intervju som metode som er en kjent metode innenfor kvalitativ forskning. Årsakene til valgene av metode har jeg så godt det lar seg gjøre begrunnet gjennom denne methodedelen. Dette for å få fram studiens troverdighet. Forklaringen av forskningsmetode er detaljert beskrevet slik at andre forskere kan gjennomføre samme studie. Som forsker må man være kritisk til påliteligheten av dataene da man som forsker i intervjuet kommer tett på informantene. Det kan fort gjøres å få sympati for informanten og i for eksempel transkriberingen så kan man pynte på det de sier (Krumsvik et al., 2019, s. 173). Jeg har så langt det lar seg gjøre forsøkt å ordrett gjengi det informantene har sagt i intervjuene. Det eneste jeg har endret på er å gjøre om dialektord til bokmål. Likevel vil analysen av resultatene være et produkt av min tolkning og forståelse. Det er aldri mulig å være helt objektiv i denne prosessen, men jeg har forsøkt å være kritisk i tolkningen av egne resultater. Intervjuguiden ble ikke organisert med noen som helst form for hensikt ved å fremprovosere et skille mellom skolelederne eller lærerne. Målet med det var å gjøre det nøytralt og

konsekvent for alle deltakerne. Dette kan øke påliteligheten siden de reflekterer naturlig uten å få forutinntatte spørsmål som kan påvirke svarene deres. Det kan også gi en mer genuin forståelse av fenomenet og forbedre validiteten da det sannsynligvis gir et mer nøyaktig bilde av virkeligheten. Informantene måtte svare spontant uten noen form for ledende spørsmål, og det kan potensielt gjøre funnene mer overførbare.

Reliabilitet handler om forskningsprosessen har vært pålitelig. Det går da ut på hvor nøyaktige og stabile dataene er over tid og under forskjellige forhold (Krumsvik, 2014). I min oppgave så brukte jeg intervju som metode for å hente inn datamateriale. I kvalitative intervju må man overveie at man som forsker også er et forskningsvilkår, og det er viktig å se på om man har hatt samme inngang i de ulike intervjusituasjonene (Krumsvik, 2014). Jeg prøvde så godt det lot seg gjøre å ha samme inngang til hvert enkelt intervju. Alle fikk noen stikkord på forhånd om hva intervjuet ville inneholde. Sett i etterkant ble rammene for hvert enkelt intervju ganske identiske. Det vil uansett være vanskelig å skape helt like situasjoner siden intervju er en metode hvor man må forholde seg til andre mennesker, og det aldri er helt sikkert hvilken retning intervjuet tar.

6.10. Etske overveielser

I forskning er det mange etiske valg som må tas, og det er viktig å tenke nøye gjennom dette for å ivareta alle involverte og for å få best mulig kvalitet på forskningen. Å gjøre gode forskningsetiske valg er viktig fordi man som forsker har et viktig ansvar med å sørge for at forskningen er etisk forsvarlig. Som tidligere nevnt vil gode valg også fremme kvaliteten på forskningen da refleksjoner rundt egne verdier og tilnærminger påvirker valgene av datakilder og tolkninger (Haugen & Skilbrei, 2021).

Gjennom min forskningsprosess måtte jeg ta flere forskningsetiske valg. På grunn av innsamling av personopplysninger i forskningsprosjektet måtte jeg søke om godkjenning hos Kunnskapssektorens tjenesteleverandør (Sikt), som tidligere var personvernombudet for Norsk senter for forskningsdata (NSD). I intervju situasjonen ble UiOs diktafon app benyttet, dette for å sikre informantenes personopplysninger. Lydopptakene i denne appen blir derfor kryptert og anonymisert. Opptakene kan jeg som forsker bare finne igjen ved å logge inn på min egen bruker inne på UiOs nettside. Denne nettsidens funksjoner sørger for sikker innsamling og oppbevaring av data.

Som nevnt i kapitlet «utvalg av informanter» så har alle informantene i dette prosjektet blitt kontaktet på e-post. I denne e-posten får de ut ifra deres relevans for mitt prosjekt tilbud om å

delta i prosjektet. Dersom de ønsket å delta skulle de selv ta kontakt med meg. Årsaken til dette var for å sikre at deres samtykke til å delta i mitt forsknings prosjekt var frivillig (Staksrud et al., 2021). Alle som har deltatt i denne studien ble i forkant av intervjuene tilsendt et samtykkeskjema som de skulle skrive under på. I dette skjemaet informeres informantene om prosjektet, hvordan deres personvern blir ivaretatt og godkjenning av bruk av lydopptak under intervjuene. Informantene skal få så mye informasjon om studien som det er fornuftig å gi. For informanten sin del er det viktig å vite hvordan deres data anonymiseres i presentasjonen av resultater, analyse og drøfting (Dalen, 2011, s. 101).

Før gjennomføringen av intervjuet fikk informantene informasjon om hvor lang tid intervjuet ville ta og at det ble gjennomført lydopptak på telefon gjennom appen diktafon. Deretter forklarte jeg at informantene sto fritt til å dele det de selv ville og at de til enhver tid kunne trekke seg eller ta tilbake noe de skulle angre på å ha sagt. De ble også fortalt at de helst skulle prøve å unngå å dele navn og andre sensitive opplysninger, nettopp fordi jeg i min oppgave ikke skulle behandle data om tredjepersoner. Skulle de dele noe av sensitiv informasjon gjorde jeg det klart for informantene at dette ville bli fjernet når intervjuene skulle transkribes. Det å respektere deltakernes rettigheter, sikre konfidensialitet og anonymitet er en viktig rolle jeg som forsker har for at min forskning skal være i tråd med etiske retningslinjer.

Etter intervjuene ble gjennomført måtte de transkribes. Konfidensialiteten til informantene var det viktigste for meg som forsker i denne fasen. Derfor valgte jeg å transkribere intervjuene selv, da det å la noen andre gjøre det ville gi de innsyn i informantenes intervjuer, og de har i utgangspunktet bare sagt seg villige til å samarbeide med meg. For å ivareta informantenes konfidensialitet byttet jeg ut eventuelle navn på personer og steder i transkriberingen.

6.11. Min rolle som forsker

I et kvalitativt forskningsprosjekt er det flere ulike valg som må tas. Gjennom denne prosessen er det derfor viktig at mine vurderinger og beslutninger er nøye gjennomtenkt. Det er på ingen måte noen fasit for hvordan man gjennomfører et slikt prosjekt, og ei heller hvordan man skal være den best mulige forskeren. Det er derfor viktig at man tar i bruk teori som kan gi gode råd og ideer om hvordan man kan opptre som en god etisk forsker.

Som forsker vil man i likhet med alle mennesker i samfunnet ha med en egen sekk som inneholder en helt unik bagasje. Den bagasjen kan inneholde kunnskap, erfaringer, verdier,

holdninger og interesser. Dette er faktorer som er med på å påvirke forskeren gjennom en forskningsprosess. Mitt forskningsprosjekt er sådan unikt da min bagasje har påvirket og formet dette. Jeg har vært student i snart 5 år og nærmer meg å bli ferdig utdannet som lærer. I løpet av årene har pedagogikk vært det faget jeg har interessert meg mest for. Gjennom forelesninger og praksiserfaringer har jeg møtt på bekymringsfullt skolefravær. Dette er noe jeg over tid har vært forholdsvis tett på og har skapt meg erfaringer og meninger om.

Fenomenet har på grunn av dette blitt en underliggende interesse jeg har hatt og har derfor blitt temaet for min masteroppgave. Videre har mine holdninger og verdier vært faktorer som har påvirket vinklingen av oppgaven, hva jeg har stilt spørsmål om, og hvordan jeg har tolket de dataene jeg har innhentet. Det er vanskelig å være nøytral og objektiv i egen forskning, men bevissthet over egne holdninger og meninger er viktig i datainnsamlingen og analyse siden man skal høre på deltakernes perspektiver og mangfoldige synspunkter. Resultatene vil bli farget av hva forskeren interesserer seg for, og det er derfor viktig at forskeren er klar over sitt eget ståsted i forkant, da det er viktig å være åpen for å utfordre egen forståelse slik at man i den grad det er mulig kan prøve å nyansere dette. Refleksivitet er et begrep som handler om at jeg som forsker reflekterer over egen rolle, hvilke handlinger og beslutninger som blir gjort gjennom forskningsprosessen, og hvorfor man gjør dem.

I kvalitative forskningsintervju er forskeren et vilkår, og det er viktig at forskeren spør seg selv om man har møtt de ulike intervjusituasjonene på samme måte (Krumsvik, 2014). Man vil som forsker i en kvalitativ studie med intervju som metode komme tettere på personene som deltar i studien. Dette er en balansegang man må være bevisst over da det kan ha påvirkning på deltageres svar og opplevelser. I intervjusituasjonen ønsker man at deltagerne skal føle seg trygge og avslappet, og da er det viktig at man klarer å skape et trygt og åpent miljø basert på tillit og respekt som oppmuntrer til ærlighet og åpenhet. For eksempel før intervjuene startet jeg alltid med å hilse på informanten og ha en kort uformell samtale med litt informasjon om hvordan intervjuet ville foregå.

Det er viktig å påpeke at jeg som forsker vil ha med tidligere kunnskap, erfaringer og holdninger i møte med empirien. Min forforståelse vil på en eller annen måte ha påvirkning på hvordan vi forstår dataene, men jeg har i den grad det er mulig prøvd å være mest mulig åpen i analysen av dataene jeg har samlet inn (Johannessen et al., 2021, s. 170).

7. Presentasjon av funn

I dette kapitlet vil jeg presentere datamaterialet jeg har samlet inn, og funnene jeg har gjort gjennom analyseprosessen. Etter denne prosessen stod jeg igjen med flere underkategorier som kan ses i sammenheng med forskningsspørsmålene jeg har presentert tidligere i denne oppgaven. Dersom jeg presenterer funn som gjelder alle informantene vil jeg benytte begrepet «samtlige» for å vise at det var enighet blant alle deltagerne.

7.1. Bekymringsfullt skolefravær – forståelse av fenomenet

I dette kapitlet vil jeg presentere funn om bekymringsfullt skolefravær og informantenes forståelse av fenomenet.

7.1.1. Generelt skolefravær og fravær som vekker bekymring

Informant 4: «Skolefravær er alt fra tannlege, legetime, sykdom, som alle kan bli rammet av. Bekymringsfullt skolefravær er når det er flere dager på rad, eller i perioder og at det er en gjentakende greie som kan bli et gjenkjennende mønster. Og i løpet av en måned har man fire eller fem dager fravær, da vil jeg snakke om et skolefravær som er bekymringsfullt.»

Skolelederne og lærerne beskriver to typer fravær som de ser i sin hverdag. De deler fravær inn i «vanlig», eller generelt fravær, og i fravær som er såpass høyt at det gir grunn til bekymring. Det «vanlige» fraværet beskriver de som det naturlige fraværet som skolen må forvente. Dette skyldes som regel naturlige årsaker og kommer av sykdom, legetimer eller sykehusopphold på grunn av en liten operasjon. Det fraværet som vekker bekymring, blir sett i sammenheng med fraværsgrensa på 10 prosent. Da begynner det å bli såpass høyt at eleven står i fare for å ikke ha vurderingsgrunnlag i fagene, og blir også hengende etter de andre elevene både faglig og sosialt. Informantene påpeker at en elev kan nå fraværsgrensa gjennom «vanlig» fravær, blant annet på grunn av et lengre sykehusopphold. De gangene fravær vekker bekymring er når fraværet skyldes «diffuse» årsaker som for eksempel vondt i magen og hode at det vekker mistanke. Fraværet blir også sett i forhold til hvilket mønster det har, og er det små hyppige fravær i perioder eller timesfravær på spesielle dager eller fag, så er dette ofte indikatorer som gjør at informantene blir bekymret for eleven. Dette betyr ikke nødvendigvis at en elev har bekymringsfullt skolefravær, men informantene ser på det som mulige tegn som gjør at de må være obs, og muligens så må de se nærmere på hva dette kan være for å få svar. Oppsummert så ser informantene skolefravær på to måter. Det er det generelle fraværet som

skyldes naturlige årsaker og er vanlig for de aller fleste elever i løpet av et skoleår. Det andre fraværet blir sett i forhold til mengden fravær og ofte ved at det har uklare årsakssammenhenger og har variert hyppighet og mønster. Dette fraværet vekker bekymring og kan være indikatorer på utvikling av bekymringsfullt skolefravær.

7.1.2. Bekymringsfullt skolefravær

Som funnene i avsnittet over viser så bruker de ord som «bekymring» og «bekymringsfullt» når elever nærmer seg 10 prosent fravær. Informant 3 oppsummerer fint hvordan de tenker om hvor grensen går for hva som er «bekymringsfullt» og hvilke begrep de bruker:

«Har elever ni dager eller mer i fravær, da er det bekymringsfullt. Vi bruker ikke begrepet skolevegring. Vi snakker om bekymringsfullt fravær, fordi det er uavhengig av årsak.»

Informantene forteller at det er vanskelig å definere hva som er bekymringsfullt skolefravær. Selv om fraværet er høyt så er det i seg selv ikke nok til å kategorisere det som bekymringsfullt fravær, men det at en elev i seg selv har såpass høyt fravær gir grunn til bekymring. Når årsakene til fravær er diffuse så kan det være en indikator på bekymringsfullt skolefravær. Men for å kunne si om en elev har bekymringsfullt skolefravær så må informantene se nærmere på hvert enkelt tilfelle. Da ser de på mønsteret i fraværet og må finne ut hva som faktisk skjuler seg bak selve fraværet. Dette er en prosess hvor informantene ser på risikofaktorer i miljøene rundt barnet ved å gjennomføre kartlegging og kommunisere med elevens foresatte. «Komplekst» og «sammensatt» er også begreper som går igjen, og det trenger altså ikke bare å være én årsak til at en elev har vansker med å komme på skolen.

Det er også interessant å se på sitatet til informant 3 som forteller at deres skole ikke bruker begrepet «skolevegring», men heller «bekymringsfullt skolefravær» fordi det kan ses uavhengig av årsakssammenheng. Heller ingen av de andre informantene brukte skolevegring som begrep, og snakket heller om bekymringsfullt skolefravær. Tidligere forskning forteller om svært variert begrepsbruk rundt skolefravær, derfor er det spennende å se at samtlige informanter er konsekvente ved å kun bruke «bekymringsfullt skolefravær» som begrep under intervjuene.

Oppsummert så forteller informantene at det er vanskelig å definere bekymringsfullt skolefravær som noe konkret. Høyt fravær i seg selv ikke trenger å være «bekymringsfullt skolefravær» men at det kan være en indikator på det. For å kunne si om en elev faktisk har et

bekymringsfullt skolefravær må de gå inn i hvert enkelt tilfelle å se på mønster, hyppighet og hva som ligger bak selve fraværet. Samtlige informanter er også konsekvente i begrepsbruken rundt fenomenet.

7.1.3. Årsaker til skolefravær

Årsakene til skolefraværet som informantene legger frem kan deles inn i to kategorier: skolerelaterte årsaker og ikke-skolerelaterte årsaker. Dersom en elev ikke vil på skolen på grunn av faktorer på skolen så forteller informantene at det er enklere å fange opp, og det er i tillegg enklere å legge inn tiltak mot dette. Når årsakene til skolefravær kommer av faktorer utenfor skolen, blir kompleksiteten av fenomenet tydelig. For lærere kan det være utfordrende å observere og oppfatte at hjemmesituasjonen hos en elev kan være den underliggende årsaken til fraværet. Dette krever økt innsats fra lærerens side, og betydningen av å bygge sterke relasjoner og et effektivt samarbeid mellom skolen og hjemmet blir enda viktigere. De skolerelaterte årsakene som kommer frem gjennom intervjuene er at eleven kan oppleve faglige utfordringer, mangel på mestring, utrygt skolemiljø, prestasjonsangst når det kommer til prøver, mangel på tilhørighet og mobbing. Samtlige informanter legger vekt på det med at en elev opplever manglende tilhørighet og/eller mestring som gjennomgående skolerelaterte årsaker til bekymringsfullt skolefravær. Informant 1 oppsummerer hva skolen kan gjøre på en fin måte:

«Jeg tror det er mange ting som spiller inn, mye sammensatt. Men for oss på skolen, handler det først om fremst om å bygge lag, det å sørge for at alle kjenner på tilhørighet og mestring. Det er vår primæroppgave, og det vi virkelig kan gjøre noe med.»

Informantene legger frem psykiske og fysiske vansker, sosiale medier, spiseforstyrrelser og andre diagnoser eller familiære årsaker som eksempler på ikke-skolerelaterte årsaker. Familiære årsaker kan for eksempel være en mor som har det vanskelig med å være alene og derfor vil ha barnet i nærheten til enhver tid, eller det kan være at barnet har manglende støtte fra hjemmet. Som sagt trenger det ikke bare å være en årsak til bekymringsfullt skolefravær, og ser man på de eksemplene på årsaker over så kan for eksempel en diagnose føre til mobbing og utenforskap på skolen. Det viser at en ting kan føre til noe annet og derfor blir dette fenomenet så komplekst som informantene uttrykker.

7.1.4. Opplevelse av utviklingen

Det første spørsmålet jeg stilte om tematikken var: «hvilke tanker har du rundt elever som ofte er borte fra skolen?». Samtlige av informantene nevner både aktualitet og forekomst når de svarer på dette spørsmålet. Det er en felles enighet mellom informantene om at skolefravær er et veldig viktig og aktuelt tema.

Informant 2: «Jeg synes det blir mer av det, at fraværet har gått opp en del de siste årene.»

Informant 2 forteller at som lærer er det noe som preger arbeidshverdagen i større grad enn tidligere. At det preger arbeidshverdagen vil si at de både ser et økende fravær, men også at mye av kommunikasjonen med hjemmet dreier seg om fravær. Også skolelederne jeg intervjuet forteller om at det er større fokus på skolefravær nå, og at også de har flere fraværssaker på bordet nå enn tidligere. At det er større fokus på skolefravær nå enn før, ser informantene i lys av at det i de siste årene har vært mye fokus på frafall i skolen, psykisk helse og utenforskap i de statlige kanalene og i mediene. Når informantene snakker om at de registrerer et økende fravær så mener de ikke det generelle fraværet som man kan forvente, men det diffuse fraværet. Det er når elevene er borte fra skolen, eller reiser hjem, på grunn av hodepine og vondt i magen osv.

Informant 1: «Jeg ser at vi har fått en økning etter korona, så jeg tror det har blitt lavere terskel for å være hjemme. Det er min antakelse, det er jo ikke forsket på det her, men jeg tror det er lettere å være hjemme nå. Så fravær etter ungdomsskolen har økt ganske mye etter det.»

Dette sitatet viser informant 1 sine refleksjoner om fravær etter pandemien. Både informant 1, 3 og 4 nevner at de har registrert et økende fravær etter pandemien, og at det kan være en mulig årsak. Alle sier at dette er noe de selv har registrert og er tanker de selv har gjort seg, men at det ikke er noen fakta som kan bekrefte denne påstanden. Likevel sier de at pandemien kan ha ført med seg konsekvenser som skolen vil legge merke til de kommende årene. Konsekvensene av pandemien som nevnes er blant annet at elevene er blitt skjørere og det skal mindre «vondter» til for å være hjemme fra skolen, at skolen i mindre grad kan presse elevene ut av komfortsonen før det blir ubehagelig og at elevene har mistet sosial utvikling på grunn av hjemmeundervisning. Det er viktig å påpeke at dette er refleksjoner som informantene selv har gjort seg, og det er enda vanskelig å finne forskning som underbygger

dette. Det er likevel interessant at informantene har gjort seg disse tankene, og det kan fortelle noe om hvilket syn de har på utviklingen av barn og unge i dag.

Informant 1 og 3 legger frem et annet perspektiv angående det økende fokuset på skolefravær. De forteller at det kan ha vært mye skolefravær med bekymringsfulle årsaker i deres tidlige lærerkarrierer, men at det da var mindre fokus på hva som lå bak fraværet. Det var en annen forventning til det å komme på skolen for noen tiår siden enn det kanskje er i dag. Skulk var ofte det første som ble nevnt dersom en elev ikke kom på skolen, nevner både informant 1 og 3. Psykisk helse blant unge har også fått mye oppmerksomhet de siste årene, og det var noe som fikk lite oppmerksomhet tidligere, det var heller slik at man skulle ikke snakke om det. Informant 1 og 3 poengterer at dette bare er deres refleksjoner, og at det er ingen form for statistikk og forskning bak disse tankene.

Informantene ble stilt spørsmål om hvilke holdninger og verdier er viktig i møte med bekymringsfullt skolefravær:

Informant 5: «Folk er forskjellige og har forskjellige behov. Vi må tilrettelegge og la folk få være seg selv. Dette med elevsyn når det gjelder skolefravær er utrolig viktig. Det er også utrolig viktig med generelt menneskesyn, for det samme kan man jo si om foreldrene».

Gjennom svarene til informantene så forteller samtlige om viktigheten av åpenhet og å ikke være dømmende i møte med elever og familier. Forståelse og imøtekommelse av hjemmets situasjon kan bidra til en god relasjon og kommunikasjon med de foresatte, noe som informantene nevner kan være veldig viktig i slike situasjoner. Informant 5 nevner godt elevsyn og menneskesyn som et viktig utgangspunkt, og forståelse om at mennesker er forskjellige og har forskjellige behov, og det er skolens oppgave å imøtekomme disse behovene. Informant 3 legger frem en annen nyanse, og det er at om skolen klarer å fange opp de sårbare elevene så de ikke faller utenfor skolen, så kan det bidra til å heve dem og i tillegg de elevene som allerede klarer seg bra. Med dette mener hen at en elev som kommer tilbake til fellesskapet etter å ha vært utenfor vil forhåpentligvis ha en positiv opplevelse av det, og det igjen vil kunne ha en positiv effekt på de resterende elevene. Det blir med andre ord en vinn-vinn-situasjon for hele gruppen.

For å oppsummere så opplever informantene en økning av det diffuse fraværet som kan ses i sammenheng med bekymringsfullt skolefravær. Samtidig forteller de at koronapandemien kan være en årsak til dette, og at de ser en endring etter pandemien hvor elevene har blitt skjørere

og det er mindre som skal til for at elevene blir igjen hjemme. På grunn av pandemien har det vært økende fokus på psykisk helse og det er også noe informantene ser i lys av økende fraværproblematikk. Det er likevel usikkert om det er mer fravær nå enn tidligere, eller om det bare er større fokus på det og årsakene bak det.

7.1.5. Ansvar og rollefordeling

På spørsmål om lærernes rolle i det å identifisere og håndtere mulige årsaker til skolefravær svarte informant 5 følgende:

«Læreren er førsteinstans, frontlinje på dette her. Jeg ser det som tall og varsler som dukker opp på skjermen min. Men det er lærerens oppgave å bygge så god relasjon at man ser det på andre måter enn tall. Man må se det på atferd, holdning, kroppsspråk og faglige innleveringer. Læreren er den aller viktigste personen for å avdekke dette her».

Det var en gjennomgående enighet mellom alle informantene at lærerne har en svært viktig rolle i møte med skolefravær og bekymringsfullt skolefravær, som informant 5 forteller. Skolelederne velger også å skille mellom kontaktlærer og faglærere. Kontaktlærerne er særlig viktige da de ofte har tettere relasjoner og er et viktig bindeledd i samarbeidet mellom skolen og hjemmet. De sier ikke at faglærere ikke har like mye ansvar eller er viktige, men de har kanskje ikke like tette relasjoner og er inne i klasserommet sjeldnere. Dette kommer tydelig frem da flere av informantene har opplevd at mye av ansvaret kan bli lagt på kontaktlærerne, og flere faglærere og vikarer iblant kan ha en viss ansvarsfraskrivelse. Ansvarsfraskrivelsen skjer i form av når lærere er inne i klasserom med elever som ikke er «deres» så forteller de til den som er kontaktlæreren om negativ atferd eller ytrer bekymring, men de forventer som oftest at kontaktlæreren tar hånd om det. Oppsummert så viser dette at kontaktlæreren blir sett på som den viktigste personen for å identifisere og håndtere bekymringsfullt skolefravær. Det ser ut til at de automatisk blir pålagt ekstra ansvar fordi de er nettopp kontaktlærere og skal være de som er tette på elevene. Faglærere kan ha en tendens til å legge dette ansvaret over på kontaktlærerne da de ikke har et like stort pedagogisk ansvar i klassene de er i.

Som nevnt i kapitlet om aktualitet og forekomst så forteller informantene om at bekymringsfullt skolefravær er svært aktuelt i skolen, og at de stadig ser flere tilfeller av fenomenet. Informant 3 forteller om at de ofte får elever på 8.trinn trinn som viser tegn på bekymrende skolefravær. Hen påpeker at dette ikke er fordi eleven har startet på ungdomstrinnet, men at eleven som regel vil ha startet denne utviklingen på barneskolen, og at overgangen til ungdomstrinnet kan være den utløsende faktoren. Med dette mener

informant 3 at dette er noe som allerede burde vært tatt tak i på barneskolen. Disse funnene forteller om at informantene ser på bekymringsfullt skolefravær som både viktig og aktuelt. Så bør det ses nærmere på om det må gjøres noe for å øke bevisstheten om skolefravær hos skoleledere og lærere på barnetrinnet. Med større fokus på forebygging og tidlig innsats kan tilfeller bli plukket opp og håndtert allerede før man kommer på ungdomstrinnet, slik som informant 3 opplever.

7.1.6. Konsekvenser

Dette temaet omhandler funn relatert til konsekvenser av bekymringsfullt skolefravær for eleven. Alle informantene uttrykker at bekymringsfullt skolefravær er et aktuelt og viktig tema i skolen, og de kommer inn på hvilke konsekvenser det gir. Konsekvensene blir lagt frem i både et kortsiktig og et langsiktig perspektiv, og disse konsekvensene preger både eleven selv og samfunnet.

7.1.6.1. Kortsiktige konsekvenser

Informant 3: «Elevene går glipp av kjempe mye, faglig og sosialt. Og fravær avler fravær. Det blir en negativ spiral, Og jo mer de er borte, jo mer havner de utenfor. Det er en stor sjanse for å ramle ut av videregående, og de langsiktige konsekvensene av det er utenforskap, dårlige økonomiske forhold, kort vei til dårlig psykisk og fysisk helse, rus og psykiatri og alt dette her».

De umiddelbare konsekvensene for en elev som ikke er til stede på skolen vil være at man går glipp av det faglige og sosiale i løpet av en skolehverdag. Hvor mye fravær eleven har vil ha mye å si i forhold til hvor mye en mister, men er det mye fravær risikerer man å havne langt bak medelevene i forhold til det faglige. Elever med høyt skolefravær sliter ofte med motivasjonen, og det vil dermed ikke være enkelt å kunne ta igjen undervisning man har mistet selv med intensive tiltak. Dersom fraværet er veldig høyt og eleven er langt etter de andre medelevene så kan det i verste fall føre til manglende vurderingsgrunnlag. Uten vurderingsgrunnlag vil ikke eleven få karakter i faget, og det vil gå utover mulighetene for videre utdanning.

Når det kommer til de sosiale konsekvensene er det et begrep som går igjen hos informantene: «utenforskap». Elever med bekymringsfullt skolefravær, og skolefravær generelt, vil gå glipp av mye sosialt ved å ikke være på skolen. Mangel på sosial eksponering kan føre til lite relasjoner og sosial utvikling med en konsekvens av manglende sosial kompetanse. På sikt så nevner informantene utenforskap og mangel på tilhørighet i skolehverdagen som de største

konsekvensene av å ikke være på skolen. Og dette kan til slutt medføre utvikling av bekymringsfullt skolefravær i større grad.

Informant 5: «Hver dag en elev er borte fra det robuste fellesskapet vårt, så mister vi en viktig deltaker».

I funnene av konsekvenser på kort sikt så nevnes det også at det ikke bare er eleven som vil lide av høyt skolefravær. Som informant 5 forteller i sitatet ovenfor så vil en elev som er borte miste verdifull faglig og sosial læring, men skolen mister også en verdifull deltager. Eleven i fokus og elevens beste er en av kjerneelementene i norsk skole, og hver enkelt elev er viktig for fellesskapet og skolen.

Informant 2: «Det blir fort en utfordring, fordi de går glipp av mye om gangen. Og vi lærere må bruke mye energi og tid på å koble de på igjen».

En annen konsekvens av elever med bekymringsfullt skolefravær er at det krever mye av læreren, og det fører til mer jobb i en allerede travel hverdag. Som informant 2 nevner ovenfor vil det kreve ekstra ressurser og tid som igjen kan påvirke resten av fellesskapet og den eventuelle oppmerksomheten de andre elevene vil trenge. Dette viser hvilken linje skolen må balansere mellom i møte med komplekse fenomener, da deres jobb er å sørge for at elevene har faglig og sosial fremgang, men de skal også håndtere mer ekstraordinære situasjoner.

7.1.6.2. Langsiktige konsekvenser

De langsiktige konsekvensene av bekymringsfullt skolefravær som informantene nevner er at elevene dette gjelder ofte ikke fullfører videregående skole, og de dropper ut. Igjen er begrepet «utenforskap» nevnt som en konsekvens av dette. Eleven vil på lang sikt risikere utenforskap fra resten av samfunnet fordi man uten utdanning vil få det vanskeligere med å finne jobb. Uten jobb kan hverdagen bli ganske tom, og det kan også minimere sosial eksponering og sosiale relasjoner. Alt i alt kan dette utvikle både psykiske og fysiske plager og i verste fall kan det ende med økonomiske problemer, og i noen tilfeller rusproblemer.

De langsiktige konsekvensene for eleven kan føre til svært dårlig livskvalitet, og informantene påpeker viktigheten av tidlig innsats for å minimere risikoen for at det skal gå så langt. Om det skulle gå så langt så vil ikke bare eleven preges, men hele samfunnet vil bli påvirket av at en person faller ut. Samfunnet vil på samme måte som skolen miste en verdifull deltager som kan være en ressurs for fellesskapet. I stedet må samfunnet bruke penger og ressurser på

eleven. Ressursene som vil bli berørt vil avhenge av kontekst og hva personen trenger, men det kan være NAV og helsetjenester.

7.1.7. Byskole og distriktskoler

Informant 4 og 5 fra byskolen skildret det som vanskelig å fange opp alle, og imøtekomme alles behov, da det er veldig mange flere elever enn lære på skolen. De sier at bekymringsfullt skolefravær er et komplekst og tidkrevende arbeid. En konsekvens av dette er at det er både vanskelig å fange opp, men også og følge opp, og noen ganger kan tilfellene hvor en elev har et bekymringsfullt skolefravær få eskalere. Et annet funn angående byskolene og bekymringsfullt skolefravær er at skolen opplever at avstanden til foresatte noen ganger kan bli stor. Det kan være at på større steder så kjenner man mindre til de foresatte når det kommer til deres forutsetninger og sosiale liv.

Informant 2: «Det er en liten skole, så andre timelærere som ikke er inne på teamet, er flinke til å si fra om eventuelle bekymringer. Så vi er heldige med at det er oversiktlig. Men det betyr ikke at vi fanger opp absolutt alle elevene heller».

Informantene fra distriktskolene forteller om en annen opplevelse enn informantene fra byskolen. Som informant 2 sier så opplever de det som positivt at de jobber på skoler fra mindre steder, og at det derfor er enklere å se hver enkelt elev og å fange opp signaler på bekymringsfullt skolefravær. Det at det er mindre elever for de ansatte på skolen å forholde seg til gir bedre forutsetninger for å skape relasjoner til hver enkelt elev. Og med gode relasjoner kan man enklere se om en elev endrer atferd eller ikke har det så bra. Et annet funn som er en motsetning i forhold til byskolen, er at informantene fra distriktskolene opplevde det som positivt å komme fra et lite sted i samarbeid med foresatte. Avstanden mellom skole og hjem blir ikke alltid så stor og det er derfor gode forutsetninger for å skape et bedre skole-hjem-samarbeid.

7.1.8. Kompetanse og ressurser

Igjennom sine intervjuer fremhevet alle informantene mangel på både kompetanse og ressurser i skolen i møte med bekymringsfullt skolefravær. Som funnene i kapittelet «bekymringsfullt skolefravær» viser så forteller informantene om et komplekst fenomen som kan komme av flere ulike årsaker. Til dette forteller de at det kreves kompetanse om fenomenet for å kunne imøtekomme disse elevene på en god og profesjonell måte. Samtidig viser funnene i kapittelet om «aktualitet og forekomst» at informantene ser på bekymringsfullt skolefravær som et økende problem i dagens skole. Dette underbygger viktigheten av hvorfor

skoleledelse og lærere trenger mer kompetanse på området. Jeg spør informantene om de har fått kompetanse om skolefravær og bekymringsfullt skolefravær gjennom deres lærerutdanning. Ingen av informantene kunne huske å ha vært igjennom denne tematikken i særlig grad på lærerutdanningen. Alle kunne fortelle at deres kompetanse har kommet gjennom erfaring, videreutdanning og kurs i regi av arbeidsgiver.

Informantene fikk spørsmål om det eksisterte noen form for team som jobbet med skolefravær i kommunen. Dette spørsmålet fikk de fordi i noen kommuner i landet har det blitt opprettet nettopp slike team.

Informant 4: «Nå vet jeg det er ansatt to i PP-tjenesten som skal følge opp fravær og skal være et slags ressursteam. Så det er jo bra. Men jeg har jo opplevd at det har vært flere varsler fra PP-tjenesten om for få ansatte, og at det er lang ventetid. Men vi ser også hvor fort ting kan gå når rette instanser blir involvert, når det blir alvorlig nok».

Informant 4 forteller i sitatet ovenfor at dette var noe som var i ferd med å bli etablert i deres kommune. De hadde etterspurt en ekstern instans som har spisskompetanse innenfor dette feltet da de selv føler de ansatte på skolen kan ha lite kompetanse når det gjelder skolefravær, og i tillegg så er det svært tidkrevende. Med et kommunalt team som jobber med bekymringsfullt skolefravær håper de å få inn erfarne mennesker som kan assistere, veilede og heve kompetansen. Informant 4 og 5 var noe avventende i å være for positive da de ut ifra tidligere erfaringer med eksterne instanser som for eksempel PPT og BUP har opplevd at det kan ta lang tid fra de har blitt kontaktet, til de faktisk kommer inn. Samarbeidet kan også ha varierende hell ut ifra situasjon, og de opplever også at det de eksterne instansene foreslår løsninger som allerede er prøvd av skolen. Og når de eksterne instansene har gjort sitt arbeid så sitter skolen igjen alene med «problemet».

Det fantes ikke noen egne team i kommunene som distriktskolene tilhører. Informantene mente grunnen til dette er at det er såpass små steder og forholdsvis lite tilfeller av bekymringsfullt skolefravær, og dermed har ikke kommunen økonomi og ressurser til å prioritere noe så spesifikt. Som informantene fra byskolen så opplever de at samarbeidet med eksterne instanser kan ha variert hell da det avhenger av å treffe med relasjonen. Det har også mye å si om de eksterne instansene kommer inn med nye tiltak som ikke skolen allerede har prøvd, ellers har det lett for å stoppe opp. Informant 1, 2 og 3 nevnte også at det iblant kan ta litt tid fra en elev blir henvist til at det faktisk kommer inn kompetente folk som kan hjelpe til. Det ble også ytret frustrasjon ved at når de eksterne instansene har gjort det de kan, så sitter

skolen igjen med eleven og er like langt. Disse funnene kan tyde på at skoleledere og lærere opplever og ønsker større kompetanse og ressurser for å kunne håndtere bekymringsfullt skolefravær. Det kan særlig virke som om at rammene for hvordan det skal samarbeides når andre instanser kommer inn er litt uklare, og at disse skulle vært enda tydeligere for å kunne få best mulig samarbeid og utbytte.

7.2. Bindeledd mellom organisatorisk nivå og pedagogisk nivå

I dette kapitlet vil jeg presentere funn som handler om bindeledd mellom organisatorisk nivå og pedagogisk nivå. Gjennom intervjuene kommer det frem mange arbeidsmåter og tiltak i forhold til bekymringsfullt skolefravær. For å kategorisere disse kan de deles inn på ulike nivåer i skolen. Dette kapitlet vil deles inn i tre deler; organisatorisk nivå, pedagogisk nivå og profesjonelle læringsfellesskap. Organisatorisk nivå representerer det overordnede nivået hvor skolelederen har en viktig rolle. Pedagogisk nivå er det laveste nivået og kommer til syne gjennom læreren og hva som blir gjort ute i klasserommet. Profesjonelle læringsfellesskap handler om hvordan skolen legger opp til arbeid med bekymringsfullt skolefravær i et læringsfellesskap med lærerne, og er på mange måter møtepunktet for det overordnede og det pedagogiske nivået.

7.2.1. Organisatorisk nivå

Skolelederne hadde et veldig overordnet fokus når de snakket om bekymringsfullt skolefravær. Det vil si at de snakket mye om hvordan de som skole jobbet med forebygging og tiltak, prosessen fra man fanger opp en elev som har et fraværsmønster som er bekymringsfullt til man iverksetter tiltak for å løse problemet og kartleggingsverktøy og veiledere som skolene jobber etter.

I intervjuene forteller informantene om flere systemorienterte tiltak som særlig skoleledelsen styrer. Disse tiltakene er ikke nødvendigvis bare rettet direkte mot fenomenet bekymringsfullt skolefravær, men det kan også være tiltak som indirekte kan forebygge og påvirke skolefravær og mer bekymringsfullt skolefravær. I kapitlet om bekymringsfullt skolefravær er et av funnene at informantene tenker fravær over 10 prosent er grunn til bekymring. I henhold til dette forteller også informantene at fraværregistrering har blitt et viktig tiltak. Gode rutiner i forhold til fraværregistrering er viktig for å få oversikt over hyppighet og årsak, og det er samtidig et fint verktøy for å finne eventuelle mønstre i fraværet. Skolens fraværssystemer gir også beskjed dersom en elev er i ferd med å nå 10 prosent fravær i ett eller flere fag, og det gir informantene uttrykk for å være et godt hjelpemiddel. Det fortelles at

systemene er designet slik at foresatte skal legge inn barnets fravær før skoledagen starter, og dersom det ikke er gjort og eleven ikke er til stede når dagen starter så kontakter skolen selv hjemmet.

Informant 3: «Det snakkes om skolefravær på foreldremøter. Jeg pleier som rektor å delta på noen av disse og snakke om det. Vi prøver å pese på dem og være tett på, og oppdrar på en måte foreldrene om viktigheten av skolefravær i håp om at det skal føres videre til barna».

Som informant 3 er inne på i sitatet ovenfor så organiseres det én gang i halvåret foreldremøte i klassene. Disse brukes til å informere blant annet om hvordan fraværregistreringen fungerer. Skolelederne jeg intervjuer forteller at de iblant deltar på foreldremøtene for å gi informasjon om skolens forventninger til foreldrene i forhold til registrering av fravær, men også bekymringsfullt skolefravær. Hensikten er å vise at skolen tenker dette er viktig for dem, og at dette overføres til foreldrene. Når elevene er ferdig på barneskolen og skal starte på ungdomsskolen er det vanlig at det arrangeres overgangsmøter mellom skolene. Disse møtene bruker skoleledere og kontaktlærere til å innhente informasjon om elevene. Informant 3 forteller at hen er særlig opptatt av fraværshistorikk for å kunne sette inn eventuelle tiltak, finne mønstre og årsaken bak høyt fravær.

Informant 5: «Vi bruker blant annet sosiogrammer, og andre typer kartlegging blir gjort. Og dessverre er det noen ganger sånn at et sosiogram i en klasse kan vise at en elev ikke har så mange treff. Noen ganger har det sammenheng med høyere skolefravær, andre ganger ikke, men det er en indikator».

Informant 5 er inne på at undersøkelser, kartlegging og sosiogrammer er verktøy skolen bruker for å kunne sette inn forebyggende tiltak for å hindre for eksempel høyt skolefravær. Disse undersøkelsene kan være større undersøkelser som «elevundersøkelsen». Det er en årlig undersøkelse hvor elevene forteller om læring og trivsel i skolen. Kontaktlærerne bruker å organisere kartlegging av relasjoner mellom de voksne og elevene, eller trivselsundersøkelser som ser nærmere på klassemiljø og relasjoner i klassen i form av for eksempel sosiogrammer. Informantene forteller at dette er verktøy skolen bruker både som forebygging og for å finne eventuelle årsaker bak høyt skolefravær. Informant 3 gir et eksempel på et kartleggingsverktøy som brukes av kontaktlæreren sammen med eleven. Verktøyet er et ark med ulike temaer oppført i ruter. Rutene skal fargelegges av eleven dersom det er noe som

treffer situasjonen. Hvor mye eleven fargelegger av rutene vil vise i hvilken grad temaet er en årsak til elevens fravær. Det blir på en måte et utgangspunkt for veien videre.

Informantene fra byskolen nevner sosiallærer som en viktig ressurs i arbeid med skolefravær. Sosiallæreren har som rolle å være en trygg voksenperson som elevene kan snakke med dersom de skulle ha behov for det. Byskolen bruker også sosiallæreren bevisst i for eksempel klassens time, da det kan dukke opp aktuelle saker, og i tillegg får vedkommende litt oversikt over klassene. Dersom de skal gjennomføre undersøkelser og kartlegginger kan det være seg at sosiallærer er med i gjennomføringen siden dette er svært aktuelt for deres rolle. Sosiallærer og kontaktlærer blir på en måte de som har tetteste relasjon til elevene og best oversikt. Samtlige informanter nevner også helsesøster som første instans for elevene og skolen. Helsesøster er et forebyggende tiltak for elevene, og er i likhet med sosiallæreren en person elevene skal kunne gå til ved behov.

Informant 3: «Jeg hørte om en skole som hadde en veileder i forhold til skolefravær. Da satte jeg meg ned og lagde en selv, med bakgrunn av ting som jeg fant på internett. Også tilpasset jeg denne til vår skole».

I intervjuet spør jeg informantene om skolene har noen dokumenter og retningslinjer som brukes i møte med problematikk som bekymringsfullt skolefravær. Informantene forteller at det ikke finnes noen nasjonal veileder for hvordan skolene skal møte dette fenomenet. Kompleksiteten ved fenomenet tror de kan være årsaken til hvorfor det ikke eksisterer enda. Distriktskolene har uansett utarbeidet egne veiledere som viser hvordan de som skole skal møte ulike tematikker som kan forekomme. Veilederne har de tilpasset deres egen skole, og de har gradvis oppdatert veilederne ettersom de har fått mer kunnskap og erfaring. Skolen bruker veilederen som utgangspunkt i møte med for eksempel bekymringsfullt skolefravær, og den jobbes med sammen i kollegiale. Også byskolen hadde en egen veileder, men den var nok litt eldre og jeg fikk ikke særlig innblikk i den. Derfor er det vanskelig å si hvor sentral den er i deres arbeid med skolefravær.

7.2.2. Pedagogiske nivå

Der skolelederne hadde et mer overordnet forhold til bekymringsfullt skolefravær, så hadde lærerne en mer pedagogisk tilnærming. Det vil si at lærerne fokuserte ikke i like stor grad på veiledere og retningslinjer som sier hva som er forventet i møte med fenomenet. Informant 2 og 4 hadde en større nærhet til bekymringsfullt skolefravær, og snakket om det i form av

hvordan de har erfart det i klasserommet. De nevnte også veiledere og retningslinjer, men hadde heller et større fokus på mindre pedagogiske tiltak som er viktig i deres lærerhverdag.

De pedagogiske tiltakene kan skilles mellom det som er forventet av en lærer gjennom deres profesjonsutøvelse, dette trenger ikke å være direkte knyttet til bekymringsfullt skolefravær. Lærerne bruker tiltakene som forebygging, men også i situasjoner hvor en elev allerede har et høyt skolefravær. Det som nevnes fra informantene som er en viktig del av lærerjobben er det å få eleven til å føle seg sett i løpet av en skolehverdag og relasjonsbygging. Dette mener informantene kan være viktig for å hindre skolefravær, fordi det handler om å få eleven til å trives på skolen. Relasjoner ser de på som et viktig verktøy om en elev er i ferd med å utvikle et bekymrende fravær, og det kan bidra til å få rede på årsaker og bli enige om tiltak. I løpet av et skoleår er det også vanlig å arrangere noen dager som er mer løsrevet fra den vanlige A4-skolehverdagen nettopp med mål om å bygge relasjoner og sosial tilhørighet. Disse dagene er for eksempel aktivitetsdager, juleball og klasseturer.

Informant 5: «Vi observerer i klasserommet, altså den daglige observasjonen som læreren gjør. Vi observerer i friminutt og andre sosiale settinger. Vi har både formell og uformell observasjon».

De direkte tiltakene som brukes særlig ved forebygging kan være observasjon i klasserom og friminutt. Det påpekes at det ofte blir brukt på elever som lærerne ser kan være sårbare. De elevene som kan være sårbare finner skolen gjennom å se på informasjon om eleven fra for eksempel barneskolen, eventuelle situasjoner eleven kan ha vært i tidligere og gjennom kartlegging og trivselsundersøkelser. Da snakker lærerne om disse elevene i for eksempel fellestiden slik at alle de ansatte på skolen er klar over at de bør ha et ekstra øye med eleven.

Informant 2: «Hva vi gjør om vi sliter med å få en elev til å komme på skolen er ikke helt spikret. Jeg hadde nylig erfaring med en elev som ble mer og mer borte, og til slutt slo det meg å bare reise hjem til vedkommende. Vi hadde ikke så mye fokus på det faglige, men heller det å være med eleven og snakke litt om hva vi kunne gjøre. Bare for å få kontakt».

Dersom en elev faktisk utvikler et bekymringsfullt skolefravær er samtlige enige om at det er vanskelig å si hva som er konkrete tiltak, fordi ingen tilfeller er like og det er ikke sånn at de tiltakene som fungerer med en elev vil fungere med en annen. At eleven får være med å bestemme hvilke tiltak som skal gjøres er derfor viktig, mener informantene. Løsrivelse fra den vanlige skolehverdagen sier samtlige kan være et godt utgangspunkt i arbeid med disse

elevene. Med dette mener informantene å ikke følge skolens forventinger til en normal skolehverdag i like stor grad. Det kan for eksempel være å ikke ha fulle skoledager, undervisning i mindre grupper eller lengre friminutt. Som informant 5 nevner i sitatet ovenfor, og som andre også nevnte, så har de gode erfaringer med hjemmeundervisning i kortere perioder. Opplevelsen var at eleven i større grad følte seg sett når skolen legger såpass til rette for at eleven skal kunne komme tilbake til en normal skolehverdag.

7.2.3. Profesjonelle læringsfellesskap

Funnene i dette temaet handler om hvordan skoleledelsen legger opp til læring i fellesskap mellom de ansatte.

Informant 3: «Vi har jobbet mye med det i fellestider på planleggingsdager. Og vi prøver å komme med jevnlig drypp i forhold til når jeg har vært på nye kurs og lærer noe nytt. Så jeg har hatt flere presentasjoner om skolefravær for de ansatte».

Skolelederne som har deltatt i forskningsprosjektet sier at de lager opplegg og oppgaver i fellestiden med mål om å utvikle kunnskapen og forståelsen rundt aktuelle tematikker. Målet er å skape en felles forståelse hos skoleledelsen og lærerne, og til slutt vil det bli synlig i møte med elevene. Skolehverdagen er travel og derfor er det et problem å få nok tid til dette, og det er derfor enda viktigere å ha godt planlagte opplegg som kan gi læringsutbytte. I løpet av en skoleuke pleier alle de deltagende skolene å ha fellestid en gang i løpet av uken. Det varierer hvordan tiden blir brukt, men den kan for eksempel brukes på teammøter eller trinnmøter hvor de får mulighet til å møtes for å for eksempel jobbe med oppgaver gitt av skoleledelsen. Noen ganger organiseres det også kurs for de ansatte. Temaene for kursene velges ofte etter hva ledelsen ser er aktuelle temaer i både skolen og samfunn, forteller informant 1. Derfor har de det siste året hatt mye bekymringsfullt skolefravær, siden de ser at det kan være viktig å få større forståelse og kunnskap om.

Lærerne i prosjektet forteller mye av det samme som skolelederne, men de nevner også at lærerne imellom kan dele kunnskap og refleksjoner med hverandre uten at skoleledelsen har oppfordret til det. Dette mener de er et nyttig verktøy siden det gir flere perspektiver og kan bidra til kunnskapsutvikling. Funnene om profesjonsfaglig læringsfellesskap viser at særlig skolelederne har fokus på å jobbe med aktuelle temaer for å utvikle en felles forståelse og kunnskap. Lærerne synes dette er nyttig, og de deler seg imellom når det er nødvendig. Dette kan jo være et resultat av at arbeidet med i profesjonelle læringsfellesskap har skapt en kultur for deling og læring i fellesskap. Funnene omkring profesjonelle læringsfellesskap er

interessante siden det blir møtepunktet mellom det organisatoriske og pedagogiske, skolelederne og lærerne.

Informantene fikk også spørsmål om hvordan lærere snakker seg imellom om bekymringsfullt skolefravær. Alle har i stor grad samme opplevelser og tanker om dette.

Informant 2: «Noen ganger kan det bli lite løsningsorientert fokus. Det er mer oppgitthet og beskrivelse av en situasjon man ikke får gjort noe med. Det kan komme av at man har jobbet mye med situasjonen uten at det har vært en suksess.»

Informant 5: «Jeg tror vi er flinke til å snakke om elever som ikke er på skolen på en god måte, og jeg tror vi har blitt flinkere på det. Men jeg tror helt klart vi har ting å jobbe med der også. Noen ganger kan det bli lite konstruktiv, og for den eleven det gjelder er det fullstendig uakseptabelt. Men så kan man jo si det sånn at i en sånn hverdag som læreren står i, så har man behov for en type søppelkasse. Men igjen så må man finne ut hvor den søppelkassen er».

Når lærere snakker seg imellom, for eksempel inne på lærerværelset, så opplever de at kommunikasjonen fort kan ende opp i frustrasjon og oppgitthet. Informant 2 legger til at dette som regel kommer av at lærerne føler de har lagt ned mye innsats uten at det har ført til nevneverdige resultater. Uansett om dialogen ikke alltid er like konstruktiv påpeker informantene at det ikke er noe som påvirker hvordan de møter elever og foresatte, og da er de profesjonelle. Informant 5 forteller om to ulike perspektiver om nettopp dette. Han sier at praten iblant kan skli ut og bli lite konstruktiv, og det er ikke akseptabelt overfor elever og foresatte, samtidig som at det er ikke bra i forhold til holdninger og profesjonalitet. Likevel påpeker han at lærere har en svært travel hverdag, og at det iblant kan være nødvendig å luften frustrasjonen seg imellom. Selv opplever han at de ansatte på deres skole har blitt flinkere angående dette. I forhold til profesjonelle læringsfellesskap er dette veldig sentralt fordi det sier noe om hvordan lærerne kommuniserer innad og hva slags kultur kollegiale har.

7.3. Oppsummering av funn

Presentasjonene av funnene mine har jeg delt inn to kategorier med flere underkategorier. I første kategori presenterer jeg funn i forhold til informantenes forståelse av bekymringsfullt skolefravær. Andre kategori presenterer funn relatert til hvilke bindeledd som finnes på organisatorisk og pedagogisk nivå.

Informantenes forståelse av fenomenet viser hvordan informantene deler skolefravær inn i to typer fravær: generelt fravær og fravær som vekker bekymring. Det kan være vanskelig å definere hva som er bekymringsfullt og ikke, men informantene legger stor vekt på når eleven nærmer seg 10% fravær, og fravær med uklare mønstre som er mer sporadisk gir ofte grunn til bekymring. Bekymringsfullt skolefravær er komplekst og sammensatt forteller informantene, og for å kunne si om det faktisk er bekymringsfullt skolefravær må man se på årsakene bak, og de kan være diffuse. Årsaken til at en elev utvikler bekymringsfullt skolefravær kan være både på skolen og utenfor skolen. Informantenes tanker om årsaker på skolen var særlig mangel på tilhørighet og mestring. Utenfor skolen nevnes det mange mulige årsaker som kan bidra til høyt fravær, blant annet psykiske og fysiske vansker og vanskelige hjemmeforhold. Funnene viser også at bekymringsfullt skolefravær er et veldig aktuelt tema som informantene ser mer av i sin lærerhverdag. Konsekvensene kan være utenforskap både på skolen, men også i samfunnet på sikt. Skolen og samfunnet mister også verdifulle deltagere. Informantene snakker om tematikken på en måte som forteller at de ser på det som viktig og alvorlig. Og i møte med elever og familie mener de åpenhet og forståelse er viktig. Kontaktlæreren blir sett på som den viktigste personen for å avdekke og håndtere denne tematikken.

Bekymringsfullt skolefravær kan være vanskelig å avdekke på større skoler da det er flere elever per ansatt, og dermed mindre tid og ressurser. Avstandene mellom skolen og foreldre tyder på å være større i byen og forutsetningene for et godt skole-hjem-samarbeid kan være dårligere. Ute i distriktene er det mindre elever og derfor mer oversiktlig, det kan gjøre det enklere å fange opp og følge opp elever som utvikler høyt skolefravær. Skole-hjem-samarbeidet har også et godt utgangspunkt da de fleste kjenner til hverandre, og det oppleves at det er lavere takhøyde for å ta kontakt.

Skolen har flere måter de jobber med bekymringsfullt skolefravær. Fraværregistrering blir sett på som et veldig viktig punkt i det å avdekke og følge opp fravær. Gjennom det profesjonsfaglige fellesskapet deles det kunnskap og erfaringer som lærerne igjen skal ta med ut i klasserommet, målet er å få en felles forståelse i kollegiale som kan være nyttig i møte med temaet. Ute i klasserommet blir relasjonsarbeid og observasjon sett på som noen av de viktigste forebyggende tiltakene, og som også kan komme til nytte om en elev har bekymringsfullt skolefravær. Profesjonsfaglige læringsfellesskap er et viktig møtepunkt mellom det organisatoriske og pedagogiske nivået.

8. Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg diskutere funnene i lys av Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell. Formålet med dette er å besvare problemstillingen: *hvordan håndteres skolefravær på ulike nivå i skolen som system?* Det empiriske grunnlaget gir mest innblikk i meso- og mikronivået siden det tar utgangspunkt i skoleledere og kontaktlærere. Selv om grunnlaget ikke er tilstrekkelig for å gi omfattende innsikt på makro- og eksonivået, kan funnene allikevel si noe om hvordan forhold i storsamfunnet, som lover og regler, økonomi, fokus på kompetanseheving og diskusjoner i media, påvirker de som jobber i skolen og møter fraværproblematikken i sin arbeidshverdag.

8.1. Makronivået

Makronivået er det overordnede samfunnsnivået og er det nivået som er lengst unna selve individet (Helsedirektoratet, 2022). I dette underkapittelet vil jeg drøfte aktuelle funn i forhold til dette nivået.

8.1.1. Fravær er et økende problem

Funnene i analysen viser at informantene ser på bekymringsfullt skolefravær som et økende problem i skolen, men at det er vanskelig å gi konkrete tall siden det er stor variasjon i hvordan fravær føres. I tillegg ser de økningen i lys av det økende fokuset på psykisk helse og som en konsekvens av pandemien. Selv om informantene ikke kan gi noen konkrete som viser økt forekomst av bekymringsfullt skolefravær så opplever de at det tar opp mer plass enn tidligere i deres jobbhverdag. Disse funnene samsvarer med tidligere forskning som viser at mye tyder på en generell økning av skolefravær, men også bekymringsfullt skolefravær de siste årene (Bergene et al., 2023). Likevel er det vanskelig å si noe om nøyaktig omfang. Det er nok også liten tvil om at fokuset på psykisk helse og koronapandemien har satt skolefravær i et nytt lys.

Som en av informantene nevnte i intervjuet sitt så kan det stilles spørsmål om det er noe mer fravær i dag enn det var for 10 eller 20 år siden. På denne tiden var det langt mindre fokus på skolefravær og årsaker til skolefravær. Skolefravær ble da ofte assosiert med skulk og latskap (Havik, 2023). Årsaken til at elever ikke kom på skolen ble ikke lagt så mye vekt på.

Naturligvis hadde elever problemer med blant annet psykisk helse også på denne tiden, selv om det kanskje er et mer utbredt problem i dagens samfunn. Det kan derfor ikke utelukkes at for eksempel psykisk helse var årsaken til at flere elever hadde høyt fravær. Registreringen av

fravær har blitt mye bedre i nyere tid, så dette vil nesten bli ren spekulasjon, men det er fortsatt et spørsmål som kan løftes frem. Som NIFU's rapport viser, ser skoleeiere og skoleledere økningen av bekymringsfullt skolefravær i lys av økningen med psykisk helse, digitalisering og pandemien (Bergene et al., 2023). Mine funn tyder derfor på at forhold og hendelser på samfunnsnivå påvirker skolelederes og læreres opplevelse av bekymringsfullt skolefravær. For eleven sin del er det positivt at dette kommer frem på et høyere nivå gjennom blant annet i media da det kan gi det økt fokus. Samtidig kan det påvirke politikere på overordnet nivå og skape en form for reaksjoner som kan gi skolene og lærerne hjelp ved blant annet å øke kompetanse og andre hjelpemidler i arbeidet med dette.

Funn fra analysen viser også at skoleledere og kontaktlærere opplever at terskelen for å bli hjemme fra skolen har blitt lavere, og det er oftere diffuse årsaker til fravær. De mener at det kan ha sammenheng med at skolen ikke kan presse elevene på samme måte og at elevenes sosiale utvikling har blitt påvirket av hjemmeundervisningen. At informantene mener at terskelen for å være hjemme fra skolen har blitt lavere kan ses i et oppdragelsesperspektiv ved at de mener foreldrene ikke presser barna sine på samme måte som tidligere. Med andre ord opplever informantene en utvikling i hvor mye press foreldre legger på barna, og at det det å oppdra barn i dag ikke er det samme som for eksempel 10 år siden. Dette er også noe skoleeiere og skoleledere påpeker i NIFU sin rapport (Bergene et al., 2023). For skolen vil det være viktig å være bevisst på denne utviklingen da det legger føringer for hvilke forventinger man kan ha til elevene. Det kan bety at både skolen og lærere kan bli nødt til å endre sin praksis for å få det beste ut av hver enkelt. Metoder som har blitt brukt på de tidligere generasjonene må kanskje endres eller byttes ut i dagens skole, og de må finne andre pedagogiske verktøy for å nå frem til elevene.

8.1.2. Langsiktige konsekvenser

Bergene et al. (2023) er inne på at utviklingen av bekymringsfullt skolefravær i noen tilfeller starter allerede i barneskolealder. Det innsamlede datamaterialet viser også at ungdomsskolene opplever å få elever fra barneskolen som viser tegn på bekymrende fraværproblematikk. Og at flere av tilfellene kunne vært unngått dersom de hadde blitt identifisert på et tidligere tidspunkt. På en måte kan dette ses på som om informantene prøver å skyve over ansvaret på barneskolen. Det vil i så fall være en dårlig inngang og kan tolkes som om de ser på problemet som enda en ting de må håndtere i hverdagen. For eleven vil det være synd og i verstefall kan man risikere at det påvirker arbeidet og hvordan situasjonen håndteres. Sett i et annet perspektiv bør det løftes frem at dersom det ser ut til at stadig flere i

barneskolealder viser tegn på bekymringsfullt skolefravær så bør dette aktualiseres i større grad. Havik (2023) forteller om hvordan fravær fra skolen kan påvirke elevens utvikling og velvære. I verste fall kan barnet falle ut av skolen og det kan føre til at det blir vanskelig å få jobb senere i livet. Konsekvensene av dette kan være økonomiske problemer, angst og depresjon. Skolene bør derfor vektlegge og informere foresatte om fenomenet og hva det kan ha å si for deres barn. Den ene skolen i studien fortalte at de brukte å informere på foreldremøter om nettopp dette, og at det var noe de ville barneskolen også skulle få til.

Havik (2023) poengterer at konsekvensene for elever med bekymringsfullt skolefravær kan være store for eleven, men også samfunnet som helhet vil påvirkes. Informantene hadde også et stort fokus på konsekvensene fenomenet kunne ha for elevene i et langtidsperspektiv, særlig dersom elevene falt helt ut fra skolen og ikke fikk fullført utdanning. Gjennom intervjuene ble det ikke nevnt om særlige erfaringer med elever som hadde falt ut ved deres egne skoler, men det virket som at de la særlig stor vekt på det å fullføre videregående. Selv om de sannsynligvis ikke kommer til å vite om dette skjer da de ikke er i elevenes liv 4-6 år frem i tid. Dette er litt i tråd med NIFUs rapport som også forteller om at det er mest erfaring med elever som ikke fullfører videregående, men at det er eksempler på ungdomstrinnet (Bergene et al., 2023). I forhold til dette har skolen et svært viktig jobb da de skal tilby opplæring og deltakelse, og de skal også følge opp elevene og fremme deltakelse og trivsel (Opplæringslova, 1998). Dette er i seg selv kjernen i skolens oppgave. Hvis det er elever som har vanskeligheter med å dra på skolen, skal undervisningen tilpasses og organiseres etter elevens behov så hen kan få et meningsfullt tilbud (Imsen, 2014).

Utenforskap er det gjennomgående stikkordet som informantene ser på som en konsekvens av bekymringsfullt skolefravær. Elever som er mye borte fra skolen vil lett havne utenfor siden de ikke deltar i de sosiale aktivitetene. Det samme gjelder dersom bekymringsfullt skolefravær fører til at en elev ikke fullfører grunnskolen eller videregående (Havik, 2023). Dagens samfunn stiller store krav til utdanning, og du havner fort utenfor dersom du ikke har det. Arbeidsgivere er også veldig opptatt av oppførsel og fravær, og derfor er dette fenomenet ekstra aktuelt siden fravær er sentrum av selve problemet. Som informantene forteller så havner man fort utenfor uten en fullført utdanning siden det blir vanskelig å få seg jobb. Og da er det, som Havik (2023) nevner, kort veg til økonomiske problemer, psykiske problemer og i verstefall rus. At skoleledere og lærere har et langsiktig perspektiv på hvilke konsekvenser bekymringsfullt skolefravær kan ha for elevene må være veldig viktig. Det er

nok lett å tenke på hva eleven går glipp av på skolen på kort sikt, men for eleven vil de langsiktige konsekvensene være enda større. Skolene bør ha stort fokus i arbeidet med dette for å tydeliggjøre hvor alvorlig skolefravær faktisk kan være. Det bør også tenkes at dette perspektivet er sentralt å formidle til foresatte også, slik at de kan se gevinsten av å få barna deres til å dra på skolen.

For samfunnet vil det også være konsekvenser ved skolefravær og frafall i skolen. Samfunnet er avhengig av hver enkelt person siden det er en mulig ressurs. En elev som ikke fullfører skolen vil potensielt være en tapt lærer, lege eller for eksempel renholder. Tenkt at en elev havner utenfor, og på grunn av dette og får problemer med sin psykiske helse, så vil samfunnet miste en person som kunne bidratt, og så må det heller brukes økonomi og ressurser på å gjøre denne personen frisk. Dette er selvsagt verst tenkelige scenario ved bekymringsfullt skolefravær, men det viser hvor viktig dette temaet faktisk er, og det er et perspektiv som alle skoler bør ha med seg i møte med det. Bekymringsfullt skolefravær kan ha store personlige konsekvenser for eleven selv, men også samfunnet som helhet som ikke får utnyttet en mulig ressurs. Lærerne bør ha med seg dette perspektivet i møte med elevene når de både arbeider med skolefravær og bekymringsfullt fravær.

8.1.3. Nasjonal styring og lokal autonomi

I dag finnes det ingen nasjonal veileder for skolene å arbeide etter i møte med skolefravær og bekymringsfullt skolefravær. I rapporten til NIFU kommer det frem at flestparten av skoleeiere og skoleledere ønsker en nasjonal veileder (Bergene et al., 2023). Funnene fra min studie viser at alle skolene har egne veiledere for denne tematikken. Disse har de utviklet og tilpasset til deres egen skole. Likevel virket det å variere noe hvor oppdaterte disse er. At den enkelte skolen i dag ser ut til å selv ha ansvar på dette området kan tolkes på flere måter. På den ene siden får skolene selv mulighet til å sette seg inn i tematikken og tilpasse hvordan de vil jobbe med og håndtere bekymringsfullt skolefravær. Dersom skolen allerede har gode erfaringer og rutiner så vil grunnlaget for å lage en god veileder være bedre. På den andre siden vil det være betinget av at skolelederne har en interesse eller ser at det er et utbredt problem og nødvendig med en veileder på deres skole. Potensielt kan det derfor tenkes at det kan bli stor variasjon i oppfølgingen av bekymringsfullt skolefravær på de ulike skolene i landet. For å sikre at dette ikke blir tilfelle kan det derfor diskuteres om det på overordnet nivå bør bli lagt føringer for hva som forventes fra hver enkelt skole i møte med bekymringsfullt skolefravær, og om det eventuelt skal være obligatorisk for skolene å utarbeide egne veiledere (Bergene et al., 2023). Det kan tenkes at årsaken til at det ennå ikke finnes en felles nasjonal

veileder er fordi fenomenet er så komplekst og det er såpass stor variasjon i årsaker og geografisk tilhørighet. At skolene heller utarbeider egne veiledere, vil mulig kunne gi et bedre utbytte.

8.1.4. Kompetanseheving

Havik (2023) viser til studier som sier at foreldre opplever at skoler og støtteapparater har lite kompetanse om bekymringsfullt skolefravær. Gjennom det innsamlede datamaterialet kommer det også frem at det er både ønsket og etterspurt mer kompetanse rundt fenomenet. Særlig med tanke på at informantene ser en økning, og at det blir beskrevet som veldig vanskelig og diffust, er hvorfor de mener kompetanse blant skoleledere og lærere er noe som bør settes i et større søkelys. Å øke kompetanse gjennom lærerutdanningen kan være ett alternativ hvor høgskolene og universitetene legger større vekt på bekymringsfullt skolefravær i undervisning. Da vil nyutdannede lærere komme til skolen med underliggende kompetanse, og det vil også kunne føre til at færre lærere må ta videreutdanning på et senere tidspunkt. For eleven så er det naturlig å tenke at en lærer som har god kompetanse rundt bekymringsfullt skolefravær, vil kunne fange opp signaler på et tidligere tidspunkt og at en har større forståelse for hvilke underliggende årsaker som ligger bak og hvilke sammenhenger det kan ha (Bergene et al., 2023). Skolene bør også få tydeligere rammer og forventinger om hvordan de skal arbeide for å få bedre kompetanse og rutiner rundt bekymringsfullt fravær. Det kan tenkes at dette kan bidra til å fange opp elever i en tidligere fase og hindre de fra å utvikle et fravær som kan gjøre at de faller ut fra skolen.

8.2. Eksonivået

Eksonivået handler om miljøer som ikke direkte involverer individet, men likevel påvirker det (Imsen, 2014). Det kan være miljøer som arbeidsplassen til foresatte, kommunens økonomi eller PPT. I dette underkapittelet vil jeg drøfte hvordan miljøer utenfor skolen kan påvirke bekymringsfullt skolefravær.

8.2.1. Skoler i by og ute i distriktene

Skolelederen og kontaktlæreren fra byskolen i undersøkelsen forteller at de på grunn av mange elever per ansatt får en vanskeligere jobb med å fange opp alle elevene som kan vise tegn på bekymringsfullt skolefravær. Dette kan også ses i sammenheng med rapporten til NIFU som viser at større skoler har større utfordringer med fravær (Bergene et al., 2023). Sett i lys av at informantene fra distrikt skolene opplever å ha god oversikt fordi de har færre elever så er dette noe man kan forvente om man ser det i sammenheng med rapporten til NIFU.

Likevel er det viktig å påpeke at elevene også blir påvirket av miljøene de bor i og at dette må ses i denne sammenhengen (Havik, 2023). En stor skole i en by vil på mange måter ha et naturlig høyere antall tilfeller fordi det er flere mennesker. Miljøene i en by er ofte røffere og preges blant annet av stort mangfold, fattigdom og kriminalitet, og dette kan være faktorer som kan bidra til å øke fravær. Informantene forteller også at det kan være vanskelig å få et godt samarbeid med hjemmet fordi det er en type avstand mellom skole og hjem. Med dette til grunn kommer det fram at det kan være vanskelig for store skoler å håndtere bekymringsfullt skolefravær. Det kan tyde på at skoler i byene kan trenge å belyse dette fenomenet i større grad, og samtidig skape gode rutiner for å fange opp elevene det gjelder.

8.2.2. Samarbeid med andre instanser

PPT blir også tatt opp som en viktig ressurs for skolene, men prosessen med å få de involvert kan ta lengere tid. Skolene kan uansett henvende seg til PPT for å få noe mer uformell rådgivning. Men som Havik (2023) forteller så pleier PPT først å bli involvert når en elev har utviklet bekymringsfullt skolefravær over tid og skolene ikke lenger føler de har kompetanse til å løse situasjonen. I dataene kommer det frem at skolene opplever det som vanskelig å navigere mellom de ulike instansene utenfor skolen, og at det i seg selv er frustrerende når de allerede må håndtere kompliserte saker. Det er også frustrasjon over at det er lang ventetid, men når de rette instansene først kommer inn så gir det stort utbytte. At skolene opplever frustrasjon i forhold til andre instanser kan være negativt for eleven fordi det kan påvirke samarbeidet mellom partene og eleven får dermed dårligere hjelp. I verstefall kan det føre til at skolene avventer å kontakte de mer kompetente folkene fordi de uansett tenker at det tar lang tid, noe skolene ofte ikke har i disse situasjonene.

På andre siden så sier jo informantene at når først den rette hjelpen kommer inn så gir det ofte gode resultater på kort tid. Med andre ord så kan instanser som PPT ha stort utbytte når de først er til stede, men det virker til at elevenes situasjoner må bli ganske alvorlige før de blir involvert. Dermed kan det tenkes at hadde for eksempel PPT hatt større kapasitet og kommer inn på et tidligere stadium så kan det minske tilfeller av bekymringsfullt skolefravær. I noen kommuner har det blitt opprettet egne team som skal ha fokus på skolefravær i skolene (Andreassen, 2020). Skolelederen og kontaktlæreren på den største skolen som deltok i denne masteroppgaven kunne fortelle at dette er noe som er i ferd med å bli opprettet i deres kommune. Forhåpentligvis kan dette bli et tilbud som minsker avstanden mellom skolen og mer kompetente folk. Og at det også kan gi skoleledere og lærere mer kompetanse slik at

elever som av en eller annen grunn har problemer med å komme på skolen kan få tidlig og god hjelp.

8.3. Mesonivået

Mesonivået handler om hvordan de ulike miljøene i mikrosystemet samhandler med hverandre og hvordan de kan påvirke elevens skolefravær (Bronfenbrenner, 1979).

8.3.1. Forståelse av bekymringsfullt skolefravær og begrepsbruk

Heyne, et al. (2019) forteller at det siden 1923 har blitt brukt 49 ulike begreper om skolefravær. Også Havik (2023) er inne på at det i Norge brukes flere ulike begreper om skolefravær. Funnene i datamaterialet viser at informantene virker å være veldig bevisste på hvilke begrep de bruker. Når informantene snakker om generelt fravær bruker de for det meste skolefravær som begrep. Når de snakker om høyt fravær så bruker de begrep som «bekymring» og «bekymringsfullt skolefravær».

Ved den ene skolen hadde de tatt et bevisst valg om å bruke dette som begrep, fremfor for eksempel skolevegring, fordi det rommer flere. Dette er i tråd med artikkelen til Rønhovde (2022), som også velger å bruke bekymringsfullt skolefravær istedenfor skolevegring. Disse funnene viser at de involverte skolene virker å være veldig bevisste i forhold til begrepsbruken. Ved å bruke bekymringsfullt skolefravær viser skolen at de ser på fravær i seg selv som et problem og det fortjener oppmerksomhet. Å velge dette begrepet fremfor skolevegring signaliserer at de ser på skolefravær i et bredere perspektiv, som kan komme av mange ulike årsaker. Samtidig er det mindre stigmatiserende da skolevegring kan peke på at problemet ligger hos eleven selv (Brochmann & Madsen, 2022). Ved å bruke bekymringsfullt skolefravær som begrep fokuserer skolen på fraværet som en bekymring som involverer både eleven og skolen. Dette kan signalisere at skolen er opptatt av å støtte eleven og at de vil løse utfordringene knyttet til fraværet, det viser altså en mer omsorgsfull og inkluderende tilnærming. Det kan også tyde på at de har opparbeidet kunnskap om fenomenet siden de ikke varierer i hvilke begreper som brukes, noe som kan vise en positiv trend i forhold til hva tidligere forskning sier. Sett i et mesoperspektiv så vil tydelig begrepsbruk kunne gjøre det enklere å forstå bekymringsfullt skolefravær, både for de ansatte i skolen, men også for eleven og familien rundt. Forhåpentligvis kan dette bidra til å unngå forvirring og misforståelser, og konsekvent begrepsbruk kan bidra til forutsigbarhet som gjør det tydeligere for skolen hvordan de skal håndtere og kommunisere omkring fenomenet.

Bekymringsfullt skolefravær blir av informantene beskrevet som komplekst og sammensatt. Det blir beskrevet som noe som ikke har et enkelt ja eller nei svar, og det er derfor nødvendig å gå inn i hvert enkelt tilfelle å se hva som skjuler seg bak. De skiller mellom det generelle fraværet som er forventet at en elev vil ha i løpet av et år og fravær som vekker bekymring. Generelt fravær kan være sykdom og legetimer, men fravær som vekker bekymring blir ofte først lagt merke til når en elev holder på å nærme seg fraværsgrensa. Dersom en elev har høyt fravær og nærmer seg fraværsgrensa så er det i seg selv en indikator som er bekymringsfull, men man må likevel se på årsakene til fraværet. Når årsakene er «diffuse» og ikke så enkle å få tak på, er det vanligvis et av de klareste tegnene på at informantene kan ha en elev som holder på å utvikle bekymringsfullt skolefravær. Havik (2023) sier også at det ikke er klare rammer for når et fravær er bekymringsfullt, og det er derfor vanskelig for skolene å si hvor denne grensen går. Det virker til at fenomenet er veldig vanskelig å få tak på for skolen siden det er vanskelig å definere det helt konkret. Som informantene sier så må de på grunn av de diffuse årsakene, som det kan være vanskelig å få tak i, gå inn i hvert enkelt tilfelle å se nærmere på hva som kan være årsakene til fraværet. Skolenes rutiner i forhold til fraværsregistrering og kartlegging blir på grunn av dette veldig viktig for å kunne fange opp disse elevene.

8.3.2. Kartlegging og rutiner

Et godt system for fraværsregistrering er en forutsetning for å registrere og oppdage fravær raskt (Havik, 2023). Informantene forteller at å se på fraværets mønster og frekvens er en av de første tingene skolene gjør når de ser på fravær. Hvordan skolen følger opp fravær kan ha mye å si for om de klarer å plukke opp de elevene som faktisk har et bekymringsfullt skolefravær. Siden de også forteller at de skiller generelt fravær og fravær som vekker bekymring må de muligens gå dypere inn i tilfellene hvor de ser grunn til bekymring. Dette for å kunne si om det er bekymringsfullt fravær, og da må de se på hva som ligger bak, mønstre, frekvens og andre mulige faktorer. Særlig om man ser det i sammenheng med det diffuse fraværet som blir beskrevet som vanskelig å få tak på. Flere av skolene som deltok i dette forskningsprosjektet fortalte om at de gjennom de siste årene hadde forbedret rutinene for fraværsregistrering og at det derfor har blitt enklere å både fange opp og følge opp elevene. Hvilken oppfølging en elev vil få kan dermed variere ettersom hvilke rutiner skolene har i å følge opp fravær, og hva de legger i ett fravær som er bekymringsfullt. Skolens fraværssystem er en viktig del av det å følge opp skolefravær, men der er ikke tilstrekkelig for

å kunne si om et fravær er bekymringsfullt, fordi årsakene bak fraværet kan være så komplekse.

Havik (2023) og Lie (2021) ser på forhold ved skolen, individuelle forhold og familiære forhold som mulige risikofaktorer. I funnene kommer det frem at når skolen skal se nærmere på risikofaktorene så har de naturligvis best oversikt over det som har med skolen å gjøre. Det er vanskeligere å få oversikt over de familiære og individuelle forholdene. Dersom det er forhold rundt nettopp dette så viser funn fra analyse og forskning at årsakene kan være diffuse, men dypere underliggende årsaker kan være vanskelig å grave frem (Lie, 2021).

Situasjon og kontekst kan også variere fra elev til elev og det gjør at hvert tilfelle må møtes på en egen måte. Oppsummert så er det vanskelig å si konkret hva bekymringsfullt skolefravær faktisk er, og som oftest må hvert enkelt tilfelle forstås innenfor dets kontekst. Mangfoldet i elevers livssituasjoner og komplekse årsaker kan variere og de direkte observasjonene på skolen gir ikke nødvendigvis hele bildet av situasjonen. For skolene vil det naturligvis være enklere å finne risikofaktorer som har med skolemiljøet å gjøre, istedenfor de risikofaktorene som er utenfor skolen. Kartlegging vil være et viktig verktøy for å finne disse risikofaktorene.

For å finne risikofaktorer og tiltak så vil det være svært viktig å gjennomføre kartlegging, og det vil være utgangspunkt for det videre arbeidet (Havik, 2023). Skolene gjennomfører kartlegging i form av klasseundersøkelser og sosiogrammer. Da får de særlig innsyn i forhold på skolen som kan være faktorer som bidrar til skolefravær. For eksempel kan man plukke opp elever som ikke har noen å være med i friminuttet eller blir mobbet. Havik (2023) skisserer en enkelt metode for kartlegging på et tidlig stadie med en tabell på fire kolonner hvor lærere setter inn tegn de ser, mulige årsaker, tiltak og hvem som skal evaluere. Dette er en veldig grov form for kartlegging som helt sikkert kan gjøres mer detaljert. Noen av skolene i prosjektet hadde også kartleggingsmetoder som de brukte. Den ene innebar et ark med flere ruter, og i hver rute står det ulike påstander eller kategorier. Eleven og læreren går igjennom dette sammen og eleven skal gravere rutene ettersom det er med å bidra til at vedkommende ikke vil dra på skolen. Sett i forhold til kartleggingsverktøyet som Havik (2023) skisserer, gir nok metoden med graving et mer detaljert innsyn siden det er mange ruter og eleven selv er med å fortelle hva som er årsakene til hans fravær. På denne måten får eleven selv delta, og får en viss autonomi og medvirkning. Det vil mest sannsynlig være flere faktorer som er med å påvirke hvor vanskelig det er å kartlegge, blant annet relasjonen mellom eleven og læreren, rutinene på den enkelte skolen, hvilke kartleggingsverktøy som brukes, samarbeidet mellom skoleledere og lærere i kartleggingsarbeidet og ikke minst hvordan skolen involverer og

jobber sammen med de foresatte. I mesosystemet vil samhandlingen mellom skolen og familien kunne være avgjørende for å få et fullstendig bilde om hva som ligger bak fraværet. Dersom det er dårlig samhandling, vil det bli vanskeligere å finne årsaker og risikofaktorer.

8.3.3. Møtepunkter

Datamaterialet forteller at skolenes forhold til hjemmet er en viktig faktor i møte med bekymringsfullt fravær. For skolene er godt samarbeid og kommunikasjon høyt prioritert. Relasjon er på mange måter like sentralt for en kontaktlærer i møte med hjemmet, som det er med eleven (Halland, 2009). Det blir en viktig forutsetning for å kunne ha et godt samarbeid siden kontaktlæreren blir mellomledd i skole-hjem-samarbeidet. Informantene i min studie bruker blant annet foreldremøtene til å informere foresatte om hvordan de arbeider med fravær, hvorfor fravær er viktig, hvilke konsekvenser det kan ha og hva skolen forventer av foreldrene. At skolen arbeider på denne måten kan påvirke de foresatte som igjen vil påvirke barna sine, og det blir på en måte et forebyggende tiltak (Havik, 2023). Dermed blir interaksjonen mellom skole og hjem en faktor som kan ha positiv effekt i forhold til barnets fraværs problematikk. Måten dette gjøres på vil selvsagt ha mye å si da det er viktig å ikke være belærende overfor de foresatte, men påpeke at barnets beste er utgangspunktet. Skulle det være en situasjon hvor en elev har et fravær som vekker bekymring, så vil samarbeidet mellom skole og hjem være viktig for å løse situasjonen. Samarbeidet kan hjelpe til å identifisere årsaker bak fraværet, og det kan jo derfor tenkes at jo mer komplisert og «skjør» situasjonen er, jo viktigere er en god relasjon med de foresatte. Informantene nevnte at det å møte foresatte med åpenhet og forståelse er sentralt i møte med denne typen problematikk (Olsen & Skogen, 2014). Sammen kan de finne tiltak som er tilpasset eleven. Det er trossalt foreldrene som kjenner eleven best, og det å involvere dem kan gjøre det enklere å finne gode tiltak uten å måtte prøve og feile.

I funnene blir sosiallærer, helsesøster og PPT nevnt som viktige ressurser for skolen. Særlig sosiallærer og helsesøster er sentrale da de som regel er til stede på skolen og er lett tilgjengelige. PPT kan være en nyttig ressurs, men det er ofte en lengre prosess å få de inn i bildet. Havik (2023) nevner at dersom skolen oppdager et tydelig mønster som kan tilsi at en elev har et bekymringsfullt fravær, så bør foresatte, sosiallærer, helsesøster og PPT kontaktes slik at man kan starte kartleggingen. Kartleggingen vil først og fremst bestå av å finne faktorer til fraværet, og foresatte bør derfor involveres da de kjenner barnet best og ser det utenfor skolen. Man kan anta at kontaktlæreren blir en sentral person siden dette er personen

på skolen som ofte har tette forhold til sin elev, og det er også kanskje den personen som de foresatte føler seg tryggest på. Et godt samarbeid mellom hjem og skole er veldig viktig for å kunne identifisere og sette inn tiltak (Havik, 2023). Sosiallærere og helsesøster kan være nyttige ressurser siden de har pedagogisk kompetanse og med sitt utenfra perspektiv kan være nyttige i å finne årsaker og tiltak. Som informantene nevner i intervjuene er samarbeidet mellom de ulike partene noe som kan være komplisert siden det er mange og forholde seg til og ukjente relasjoner. Skulle samarbeidet utebli kan konsekvensene være at eleven sitt fraværproblem får utvikle seg og veien tilbake blir lengre.

I intervjuene kommer det frem at skolene har overgangsmøter når de skal over fra barneskole til ungdomsskole. Disse møtene brukes som en gjennomgang på elever hvor det blant annet er særlig fokus på elever som er sårbare eller har en fraværshistorikk. Møtene er nok naturligvis viktige for de som skal jobbe videre med elevene på ungdomsskolen da det gir mulighet til å få være i forkant så man kan starte med forebyggende arbeid på et tidlig tidspunkt (Havik, 2023). Ungdomsskolene er derfor avhengige av at de på barneskolen har gjort et grundig arbeid i forhold til fravær. Det kan tenkes at dersom det for eksempel er manglende rutiner på fraværregistrering eller lite kartlegging på den gjeldende barneskolen, så risikerer man å få elever på ungdomstrinnet som har en fraværproblematikk som ikke har blitt fanget opp. Samarbeid mellom skolene er derfor veldig viktig slik at det ikke plutselig dukker opp vanskelige fraværssaker. Og kanskje bør det derfor jobbes tettere mellom skolene i forhold til rutiner og utvikling av kompetanse så skolene får en felles forståelse og drar i samme retning. Dette vil på mange måter kunne bli en trygghet for elevene i overgangen deres fra barneskolen til ungdomsskolen.

8.3.4. Profesjonelle læringsfellesskap

I mine funn kommer det frem at det å arbeide i fellesskapet på skolen er et viktig møtepunkt i møte med bekymringsfullt skolefravær. Planleggingsdager, fellestid og teammøter blir brukt til å utvikle ny og felles kunnskap gjennom kurs og oppgaver. Dette blir kalt læring gjennom profesjonelle læringsfellesskap og er svært viktig for utviklingen av skolen. For en lærende organisasjon er dette arbeidet med å kunne bidra til gruppelæring og en felles visjon (Grutle & Grutle, 2018). Funnene viser også at skoleledere og kontaktlærere har litt ulikt fokus når de snakker om bekymringsfullt skolefravær. Skolelederne har et mer overordnet fokus og kontaktlærerne har en større nærhet og tenker mer på det pedagogiske. Arbeid i fellesskapet blir på en måte et møtepunkt mellom skolelederne og kontaktlærerne og deres perspektiver.

Dette kan bidra til en felles forståelse om for eksempel hva bekymringsfullt skolefravær er, og hvordan man skal møte elevene det gjelder og håndtere det. Med andre ord er målet at lærernes læring kan ha en positiv effekt for en elev som har bekymringsfull skolefravær (Paulsen & Jenssen, 2023).

Profesjonelle læringsfellesskap er avhengig av at skoleledelsen skaper gode rammer ved å sette av tid og at de lager gode opplegg med klare mål. Men for at læring skal skje i dette fellesskapet så må også lærerne være åpne og mottagelige for ny kunnskap og åpne diskusjoner (Paulsen & Jenssen, 2023). Derfor er det svært sentral at skolelederne legger opp til arbeid i fellesskap over tid slik at de får gode rutiner som kan skape en åpen og inkluderende kultur. Profesjonelle læringsfellesskap kan ha mye å si for elever med bekymringsfullt skolefravær og hvilken hjelp de vil få. I møte med bekymringsfullt skolefravær er profesjonelle læringsfellesskap sentralt fordi det er en arena for å dele kunnskap og erfaringer som kan utvide forståelse og gi innsikt i effektive strategier og tiltak. Å jobbe i fellesskap kan skape en felles forpliktelse for å støtte elevene, noe som kan bidra til et mer inkluderende og støttende skolemiljø. Ved å jobbe med dette kontinuerlig gir skolen mulighet til å endre seg etter hvilke behov og utfordringer som dukker opp, samt å iverksette nye og forbedrede tiltak. I min studie forteller skolelederne at de prøver å jobbe kontinuerlig med profesjonelle læringsfellesskap, men at tid er en begrensende faktor.

8.4. Mikronivået

Mikronivået er de nærmeste miljøene rundt eleven og som eleven har direkte samhandling med (Imsen, 2014). I dette underkapittelet vil jeg drøfte hvordan de nærmeste miljøene kan påvirke elevens skolefravær.

8.4.1. Kontaktlæreren og klassefellesskapet

Kontaktlæreren blir av mine informanter nevnt som den viktigste personen på skolen i møte med bekymringsfullt skolefravær. Det er fordi læreren er den som er ute i klasserommet og er nærmest elevene. Kontaktlæreren er ofte den som kjenner eleven best av alle lærerne på skolen. Dersom en lærer har opparbeidet en god relasjon til elevene kan det bidra til å oppdage en bekymrende fraværproblematikk (Olsen & Skogen, 2014). Men har man dårlig kompetanse når det gjelder å skape tette relasjoner, så kan det påvirke hvordan man oppfatter signaler på en elev som er i ferd med å utvikle bekymringsfullt fravær, og problemet får derfor mulighet til å utvikle seg. Man kan på denne måten diskutere om elever som har en god

relasjon til læreren sin har bedre forutsetninger for å få tidlig og god hjelp dersom de skulle utvikle et fravær som er bekymringsfullt. I møte med bekymringsfullt fravær trenger også kontaktlæreren kunnskap om fenomenet for å ha mulighet til å plukke opp signaler elevene viser og for å håndtere situasjonene man møter. Hva lærere kan vil variere stort fordi det avhenger av utdanning, erfaringer med fenomenet, interesse og hvilken skole man jobber på. Hvor mye fokus det er på bekymringsfullt fravær kan avhenge av hvilke fag man har og hvor man studerer. Hvilke erfaringer man har med fenomenet kan variere fra skole til skole og hvor i landet man bor. Derfor er interesse og hvilken skole man jobber på veldig viktige faktorer for hvor mye lærere kan. Det er derfor profesjonelle læringsfellesskap også er viktig fordi det kan bidra i å gi kontaktlæreren kunnskap om fenomenet. Oppsummert er kontaktlæreren en svært viktig person i møte med bekymringsfullt skolefravær. Dette fordi det er den personen som er nærmest eleven i skolehverdagen, og relasjon og kunnskap vil i stor grad legge føringer for hvilken hjelp en elev får dersom man har et fravær som er bekymringsfullt.

Kontaktlæreren er som sagt veldig viktig i møte med dette fenomenet siden det er den personen som er ute i klasserommet og møter elevene det kan gjelde. Samtidig så er det også en person som er knyttet til flere av de andre miljøene som barnet ikke er en direkte del av. Disse miljøene er nevnt gjennom hele dette kapitlet og er blant annet skole-hjem-samarbeidet, det profesjonsfaglige fellesskapet med andre lærere og skoleledelsen, samarbeid med andre instanser og overgangsmøter med barneskolen. Kontaktlæreren er i direkte kontakt med eleven, men også hele nettverket rundt eleven, som er faktorer som skal bidra til at eleven trives på skolen.

Ikke bare skal vedkommende samhandle med alle disse miljøene, men hen skal også inneha kompetanse på mange områder, blant annet bekymringsfullt skolefravær (Olsen & Skogen, 2014). Det er tydelig at kontaktlæreren er en nøkkelperson og har mye ansvar. Det kommer også frem i funnene hvor det blir nevnt at noen ganger kan faglærere legge det pedagogiske ansvaret over på kontaktlæreren. Basert på mitt materiale så kan det tyde på at støtteapparatet rundt læreren må styrkes. Med det så mener jeg at man må spørre seg om det er realistisk for en lærer å gjøre en tilfredsstillende jobb, både pedagogisk og faglig, med alle oppgavene det innebærer. I møte med komplekse fenomener som bekymringsfullt skolefravær vil læreren i så fall trenge all hjelp man kan få. Da kommer vi igjen tilbake til det med kompetanseheving av lærere, mer ressurser og veiledning fra eksterne instanser og ikke minst tydelige rammer for skolene om bekymringsfullt skolefravær og hvordan det skal jobbes med. Kontaktlæreren vil

fortsatt ha et stort ansvar med å identifisere og håndtere skolefravær i klasserommet, men det vil nok være til stor hjelp om bekymringsfullt skolefravær får et større overordnet fokus. Til syvende og sist vil forhåpentligvis elevene tjene på det, og det kan redusere både skolefravær og frafall i skolen.

Skolen skal være et sted hvor eleven skal få mulighet til å føle på tilhørighet og det å være en del av et fellesskap (Imsen, 2014). Når det kommer til fravær er det mye fokus på hva den enkelte eleven mister når hen havner utenfor fellesskapet. I intervjuet med den ene skolelederen blir det lagt frem et veldig interessant perspektiv rundt nettopp dette. Hen nevner også at eleven mister mye ved å ikke være på skolen, men at fellesskapet også mister en verdifull deltager. Med fellesskapet så kan man anta at det er snakk om skolen som enhet, men ikke minst klassen til eleven det gjelder. For meg var dette en vinkling som kom veldig uventet og som jeg ikke hadde tenkt så mye på før jeg fikk høre det. Sett i etterkant er det et veldig viktig perspektiv å ha med seg, og det er noe som skolen og de som jobber i skolen bør bli flinkere til å fremheve. Det at fellesskapet vil miste en ressurs dersom en elev er borte fra skolen gir elevene en helt egen verdi. Dersom skolen legger dette som et viktig grunnsyn og et utgangspunkt i møte med skolefravær vil kanskje eleven som har vansker med å møte på skolen heller føle på at fraværet til hen har en betydning for medelevene. På denne måte vil elevene føle en type eierskap i det å være en del av dette fellesskapet. Elever med fraværproblematikk kan føle på å ikke ha en betydning dersom en er borte fra skolen og at det ikke er noen som blir påvirket av fraværet (Rønhovde, 2022). Skolen skal bygges på tilhørighet og inkludering, og med å jobbe imot fravær ved å bygge på tanken om at hver enkelt elevs tilstedeværelse er viktig for fellesskapet kan være et godt utgangspunkt.

9. Oppsummering

I denne masteroppgaven var formålet å få innsikt i skolelederes og kontaktlæreres oppfatninger, erfaringer og hvordan de håndterer bekymringsfullt skolefravær på ulike nivåer. Formålet er å gi et innblikk i forhold som innvirker på hvordan elever med bekymringsfullt skolefravær blir møtt og hvilken hjelp de kan forvente å få. Inngangen til oppgaven ble derfor kvalitativ forskningsmetode hvor det ble gjennomført semi-strukturerte intervjuer med lærere og skoleledere. Problemstillingen som var utgangspunkt for oppgaven, var: *hvordan håndteres skolefravær på ulike nivå i skolen som system?* For å besvare problemstillingen formulerte jeg tre forskningsspørsmål. I denne delen vil jeg gå nærmere inn på hvert forskningsspørsmål og oppsummere hvilke tanker og refleksjoner som har kommet frem gjennom arbeidet med denne masteroppgaven.

Funnene i denne studien viser at informantene tenker at fravær med uklare og diffuse årsaker er indikatorer som gir grunn til bekymring, og at de ser dette i sammenheng med bekymringsfullt skolefravær. På grunn av de uklare årsakene som ofte er flere så blir fenomenet veldig komplekst og krevende å håndtere. Funnene viser også at det er en oppfatning av at det har blitt en økning av fravær de siste årene, og da særlig fravær som har uklare årsaker. Dette blir også sett i sammenheng med pandemien og det økende fokuset på psykisk helse, noe som samsvarer med andre rapporter etter pandemien (Bergene et al., 2023). På grunn av et økende omfang og kompleksiteten av fenomenet er det ønske om mer kompetanse og kunnskap om bekymringsfullt skolefravær blant skoleledere og lærere. At det for skolene ikke er tydelige rammer og forventninger til hvordan man skal jobbe med forebygging og håndtering av skolefravær, virker å være frustrerende for de som jobber ute i skolen. I arbeidet har skolelederne og kontaktlærerne med seg at bekymringsfullt skolefravær er et alvorlig fenomen som kan føre til frafall i skolen og utenforskap i samfunnet i et langsiktig perspektiv.

Bekymringsfullt skolefravær kan ses på ulike nivåer om man ser det i lys av Bronfenbrenners modell. Flere konkrete bindeledd om arbeidsmåter og tiltak blir nevnt av informantene, på både organisatorisk nivå og pedagogisk nivå. På organisatorisk nivå så fremstår fraværsregistrering sentralt for å følge opp fravær, men at det er noe variasjon i rutinene i fra skole til skole (Havik, 2023). Fraværsregistrering er i seg selv ikke nok for å fange opp bekymringsfullt skolefravær da de diffuse årsakene er krevende å få tak i. Derfor er overgangsmøter mellom skolene essensielle for å innhente informasjon om de elevene

sammen med ulike former for kartlegging som ser nærmere på risikofaktorer. På pedagogisk nivå viser funnene at relasjonene til eleven og hjemmet er sentrale for både identifisering og å finne gode tiltak. Men siden hver enkelt situasjon kan ha stor variasjon påpekes det av informantene at tiltak må vurderes ut ifra kontekst. Funnene viser at det profesjonsfaglige læringsfellesskapet er et viktig møtepunkt mellom skoleledere og lærere. Det brukes til å utvikle kunnskap og forståelse, og det er i tillegg en arena for å utveksle erfaringer som kan være viktig i møte med komplekse fenomener som bekymringsfullt skolefravær (Grutle & Grutle, 2018). Profesjonelle læringsfellesskap blir et sentralt bindeledd mellom det organisatoriske og pedagogiske nivået.

Kontaktlæreren nevnes som den viktigste personen i møte med bekymringsfullt skolefravær. Grunnen til dette er fordi at læreren er ute i klasserommet og er den som er tettest på elevene. Relasjonskompetanse nevnes som et av de viktigste verktøyene til en lærer, da det er sentralt for å kunne identifisere problemet tidligst mulig, og å finne gode tiltak ut ifra elevens behov og situasjon (Havik, 2023). Kontaktlæreren er også svært sentral i de andre miljøene rundt barnet, blant annet i skole-hjem-samarbeidet, det profesjonelle læringsfellesskapet og i samarbeid med andre instanser. Funnene i denne studien viser hvordan alle de ulike miljøene filtreres gjennom kontaktlæreren. Det er mange oppgaver og elementer kontaktlæreren skal holde styr på, og det er mye ansvar som hviler på kontaktlærerens skuldre i møte med dette fenomenet. Gode rutiner i forhold til identifisering og håndtering av fravær kan bidra til å hjelpe kontaktlæreren. Kompetanseheving og mer ressurser er også tiltak studien viser kan være sentrale for å gjøre kontaktlærerrollen mindre krevende, og samtidig kan elevene få hjelp enda tidligere.

9.1. Studiens begrensninger og fremtidig forskning

I denne studien vil det være noen faktorer som kan ha begrenset kvaliteten. Utvalget er for eksempel en begrensning, fordi det er begrenset til fem personer. I min studie var det tre skoleledere og to kontaktlærere ved tre skoler. Dette vil gjøre at funnene ikke vil kunne overføres og gjelde for alle skoleledere og lærere i skolen sånn uten videre. Målet med dette prosjektet var heller ikke å få et fullstendig overblikk over hvordan bekymringsfullt skolefravær blir forstått i norske skoler. Formålet var heller å få dypere innsikt i informantenes tanker og refleksjoner rundt fenomenet og hvordan de selv erfarer at det blir jobbet med i skolen. Dette har gitt meg detaljerte beskrivelser av deres refleksjoner og erfaringer rundt temaet. En annen begrensning ved denne studien kan være antallet skoler som informantene kommer fra. Hadde de fem informantene kommet fra fem ulike skoler så kunne

det gitt empirien større bredde, og kanskje ville det kommet frem tydeligere forskjeller i dataene.

Inn i denne studien vil jeg som forsker ta med meg en forforståelse til temaet bekymringsfullt skolefravær. Denne forforståelsen har på en eller annen måte påvirket studien da det er med å påvirke hva jeg ønsket å se nærmere på. Videre kan dette ha påvirket utformingen av intervjuguiden i forhold til mitt kjennskap til temaet. Dette kan ha ført til at spørsmålene blir smale og utelukker essensielle deler av tematikken som kunne gitt interessante funn. I arbeidet med intervjuguiden hadde jeg riktignok fokus på å lage mest mulig åpne spørsmål, noe jeg føler var vellykket og ga informantene stor frihet. Jeg som forsker kan også ses på som en mulig begrensning i denne studien. Hvordan man gjennomfører et forskningsprosjekt er ingen gitt fasit, og derfor kan min manglende erfaring med innhenting av data og analyse ha bidratt til å begrense denne studien.

Dette forskningsprosjektet har sett nærmere på hvordan bekymringsfullt skolefravær forstås i skolen og hvordan det håndteres på ulike nivåer. Med utgangspunkt i funnene kan det være aktuelt å se på hvordan elever og foresatte opplever skolens arbeid og håndtering av bekymringsfullt skolefravær. Det kunne også vært interessant å se nærmere på hvordan skoler jobber med fenomenet i konkrete saker. Siden dette er en relativt begrenset studie så hadde det vært spennende og intervjuet flere skoleledere og kontaktlærere på ulike skoler over hele landet.

Litteraturliste

- Andreassen, E. (2020). *Fagartikkel: Implementering av skolevegringsteam i vår kommune / Psykologi i kommunen nr. 4 2020 - Temanummer: Skolevegring*. Tidsskriftet: Psykologi i kommunen. <https://psykisk-kommune.no/implementering-av-skolevegringsteam-i-var-kommune/19.166>
- Bakken, A. (2022). *Ungdata 2022. Nasjonale resultater*. In NOVA- rapport. NOVA/OsloMet. <http://hdl.handle.net/11250/3011548>
- Bauger, L., Warholm, V., & Sundby, J. (2009). *Problematisk skolefravær i ungdomsskolen. En studie av forekomst, mulige årsaker og tiltak i en stor bykommune*. Skolepsykologi, 44, 39–47.
- Bergene, A. C., Vika, K. S., Lynnebakke, B., Vonen, M. N., Lyckander, R. H., & Samuelsen, Ø. A. (2023). *Fravær som vekker bekymring: Skoleeieres og skolelederes inntrykk og forståelse av fraværssituasjonen i Skole-Norge*. In NIFU-rapport. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning NIFU. <http://hdl.handle.net/11250/3087762>
- Brochmann, G., & Madsen, O. J. (2022). *Skolevegringsmysteriet: Historien om hvorfor barn og unge sitter alene hjemme i stedet for å gå på skolen* (1. utgave.). Cappelen Damm.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Grutle, B., & Grutle, I. F. (2018). *Profesjonsfellesskap og skoleutvikling: Lærere som lærer*. Cappelen Damm akademisk.
- Halland, G. (2009). *Kontaktlærer og klasseledelse: Perspektiver, erfaringer og idèer* (2. utg. [i.e. 1. utg.]). Ped-media.

- Haugen, H. Ø., & Skilbrei, M.-L. (2021). *Håndbok i forskningsetikk og databehandling* (1. utgave.). Fagbokforlaget.
- Havik, T. (2023). *Skolefravær: Å forstå og håndtere skolefravær og skolevegring* (2. utgave.). Gyldendal.
- Helsedirektoratet. (2022). *Trivsel i skolen* (Nr. 15-2345).
https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/trivsel-i-skolen/Trivsel%20i%20skolen.pdf/_attachment/inline/9e76ad2b-14eb-4c5f-bf8b-e157f5efcc06:176ea3b766b3d06407dbd9395c3b1776682c5ab7/Trivsel%20i%20skolen.pdf
- Imsen, G. (2014). *Elevenes verden: Innføring i pedagogisk psykologi* (5. utg.). Universitetsforlaget.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2021). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (6. utgave Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufte og Line Christoffersen.). Abstrakt forlag.
- Kearney, C. A. (2008). School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review*, 28 (2008), 451–471.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2007.07.012>
- Kjeøy, I., & Lysvik, R. R. (2023). *Kunnskapsstatus om bekymringsfullt fravær i skolen* (Fafo-rapport 2023:13). Fafo. <https://www.fafo.no/images/pub/2023/20849.pdf>
- Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode: Ei innføring*. Fagbokforlaget.
- Krumsvik, R. J., Jones, L. Ø., & Røkenes, F. M. (2019). *Kvalitativ metode i lærarutdanninga*. Fagbokforlaget.
- Lie, B. (2021). *Redde for skolen: Om skolefobi og skolevegring*. Universitetsforlaget.

- Nordahl, T. (2005). *Læringsmiljø og pedagogisk analyse: En beskrivelse og evaluering av LP-modellen*. (NOVA Rapport 19/05). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). <https://doi.org/10.7577/nova/rapporter/2005/19>
- Nordahl, T., & Manger, T. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge* (p. 296). Fagbokforlaget.
- Olsen, M. H., & Skogen, K. (2014). *Kontaktlæreren* (p. 218). Universitetsforlaget.
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-1998-07-17-61)- Lovdata*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Overland, T., & Nordahl, T. (2013). *Rett og plikt til opplæring: Om fravær og deltakelse i skolen* (p. 208). Fagbokforlaget.
- Paulsen, J. M., & Jenssen, M. M. F. (2023). *Strategisk skoleledelse* (2. utgave.). Fagbokforlaget.
- Rønhovde, L. I. (2022, januar 30). *Bekymringsfullt skolefravær – årsaker og tiltak*. <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-skolefravaer-skolevegring/bekymringsfullt-skolefravaer-arsaker-og-tiltak/310132>
- Staksrud, E., Kolstad, I., Bang, K. J., Bomann-Larsen, L., Fretheim, K., Granaas, R. C., Harpviken, K. B., Haugen, H. Ø., Jakobsen, K. A., Johnsen, R., Lie, M. H., Lile, H. S., Nevøy, A., Nilsen, T. K., Skilbrei, M.-L., & Enebakk, V. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. De nasjonale forskningsetiske komiteene. <http://hdl.handle.net/11250/3053460>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Tjora, A. H. (2018). *Viten skapt: Kvalitativ analyse og teoriutvikling* (p. 102). Cappelen Damm akademisk.

Udir. (2022). *Forebygge og følge opp bekymringsfullt fravær fra skolen.*

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/forebygge-og-folge-opp-bekymringsfullt-fravar-fra-skolen/>

Vedlegg

Vedlegg 1 – samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Skoleledere og kontaktlæreres møte med bekymringsfullt skolefravær»

Dette er en forespørsel til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke læreres oppfatninger av/tanker rundt årsaker og tiltak knyttet til bekymringsfullt skolefravær. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å se nærmere på hvordan lærere snakker om årsaker og tiltak knyttet til bekymringsfullt skolefravær. Videre vil jeg se nærmere på hvordan temaet snakkes om og håndteres skolen. Jeg er fortrinnsvis interessert i å undersøke forskjeller i hvordan lærere med lang fartstid i skolen og lærere som er forholdsvis nyutdannede forstår og omtaler temaet bekymringsfullt skolefravær, og da gå nærmere inn på hvordan grunnskolelærerutdanningen kan ha påvirket holdninger og verdier til temaet.

Dette er en masteroppgave som har problemstillingen *«Hvordan oppfatter lærere årsaker og tiltak knyttet til bekymringsfullt skolefravær?»* som utgangspunkt.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Innlandet – Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk / Institutt for pedagogikk og samfunnsfag – Hamar er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta i denne studien fordi du som lærer har relevant erfaring som kan være med å gi innsikt i tematikken det forskes på. I denne studien er det særlig interessant å se på både erfarne og nyutdannede lærere da det kan gi ulike perspektiver på tematikken.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i denne studien, innebærer det at du gjennomfører et intervju som vil ta ca. mellom 45-60 minutter. Intervjuet vil inneholde spørsmål om dine tanker og erfaringer om bekymringsfullt skolefravær, og hvordan samarbeid ved skolen foregår. Intervjuet skal tas opp med en lydopptaker og jeg vil ta notater underveis.

Det er frivillig for deg å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan dine opplysninger blir oppbevart og brukt

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

De som vil ha tilgang til dine opplysninger er jeg og min veileder ved Høgskolen Innlandet avd. Hamar. For å ivareta din sikkerhet og opplysninger vil vi i tråd med HiNNs retningslinjer for forskning/datainnsamling bruke en applikasjon utviklet av UiO. «Nettskjema Diktafon». Dette er en applikasjon som krypterer lydfilene og hindrer at man kan lagre de lokalt og-eller synkes til dine private skytjenester. Intervjuet og dine personopplysninger vil bli lagret på en sikker server med Feide-innlogging. Du vil ikke kunne identifiseres i den ferdige oppgaven.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 15.05.24. Etter prosjektslutt vil dine personopplysninger slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *Høgskolen i Innlandet avdeling Hamar* har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen i Innlandet – Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk / Institutt for pedagogikk og samfunnsfag – Hamar er ansvarlig for prosjektet ved:
  - o Forsker, Jonas Myhren Randen – epost: jonasmr1@hotmail.com eller telefon: 977 37 917
  - o Veileder ved høgskolen – Oda Julie Hembre – epost: oda.hembre@inn.no eller telefon: 62 43 08 26
- Vårt personvernombud: personvern@inn.no.

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Jonas Myhren Randen

(Forsker/student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Holdninger og verdier i lærerens møte med bekymringsfullt skolefravær*» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i *[intervju]*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer	Vurderingstype	Dato
677840	Standard	13.09.2023

Tittel

Masteroppgave - skolevegring/bekymringsfullt skolefravær

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Innlandet / Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk / Institutt for pedagogikk og samfunnsfag - Hamar

Prosjektansvarlig

Oda Julie Hambre

Student

Jonas Myhren Randen

Prosjektperiode

01.09.2023 - 15.05.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.05.2024.

Meldeskjema

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. Vi har nå vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene.

TAUSHETSPLIKT

Forskningsdeltagerne har yrkesmessig taushetsplikt. De kan ikke dele taushetsbelagte opplysninger med forskningsprosjektet. Vi anbefaler at du minner dem på taushetsplikten. Merk at det ikke er nok å utelate navn ved omtale av elever, pasienter el. Vær forsiktig med bruk av eksempler og bakgrunnsopplysninger som tid, sted, kjønn og alder.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt og hvilke databehandlere du kan bruke. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.).

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Intervjuguide

Formålet med intervjuet

Formålet med prosjektet er å se nærmere på hvordan lærere snakker om årsaker og tiltak knyttet til bekymringsfullt skolefravær. Videre vil jeg se nærmere på hvordan temaet snakkes om og håndteres skolen. Jeg er fortrinnsvis interessert i å undersøke forskjeller i hvordan lærere med lang fartstid i skolen og lærere som er forholdsvis nyutdannede forstår og omtaler temaet bekymringsfullt skolefravær, og da gå nærmere inn på hvordan grunnskolelærerutdanningen har påvirket holdninger og verdier til temaet.

Bakgrunn

- Kan du si litt om hvor lenge du har jobbet i skolen?
- Kan du fortelle litt om din faglige bakgrunn/studie?

Bekymringsfullt skolefravær

- Hvilke tanker har du rundt elever som ofte er borte fra skolen? (oftere enn normen)
- Hvilke signaler eller indikatorer tror du kan tyde på at en elev sliter med å møte opp på skolen regelmessig?
  - o Har du noen erfaringer med elever dette kan gjelde?
- Hvordan jobber man/dere for å identifisere elever som er ofte er borte fra skolen?
- Hvilke tiltak blir brukt for å håndtere disse elevene?
- I nyere tid har flere kommuner opprettet egne team som skal jobbe med håndtering av problematikken som vi snakker om nå.
  - o Er dette noe som finnes i denne kommunen?
  - o Eller vet du om det har vært aktuelt?

Profesjonsfaglig fellesskap og tilnærming

- Hvordan jobber skoleledelsen og lærere rundt denne typen problematikk?
  - o Har dere noen rutiner, retningslinjer og dokumenter dere følger?
- Hvordan samarbeider lærere for å forebygge og håndtere fravær i skolen?
  - o Kan du gi eksempler på hvordan lærere deler erfaringer og kunnskap?
  - o Finnes det utfordringer og dilemmaer som oppstår i dette samarbeidet?

- Hvordan håndterer skolen forholdet mellom lærere, elever og foreldre for å fremme bedre deltakelse og redusere skolefravær?

Holdninger og verdier

- Hvilke holdninger og verdier er det som er særlig viktig for denne skolen?
- Er det noen spesifikke holdninger og verdier rundt denne tematikken som er viktig i møte med denne type tematikk?
  - o Hvordan jobber skolen for å fremme disse holdningene/verdiene?
  - o Finnes det barrierer/motstand som kan oppstå når dette skal innarbeides?
- Hvordan snakker dere om elever som er borte fra skolen? (Kanskje de som er borte mer enn man kan forvente)
- Hvilken rolle mener du at lærerne spiller i å identifisere og håndtere potensielle årsaker til skolefravær?

Relasjoner og relasjonsarbeid

- Hva tenker du om relasjoner i forhold til elever som er mye borte fra skolen?
  - o Har det noen sammenheng?
- Har du noen erfaringer rundt det med relasjoner og skolefravær?
- Er det noe spesifikt arbeid fra skolen sin side rettet rundt relasjoner og skolefravær i forhold til lærer og elev?
  - o Er det noe spesifikt relasjonsarbeid du gjør når en elev er mye borte fra skolen?

Lærerutdanning og bekymringsfullt skolefravær

- Hvordan ble bekymringsfullt skolefravær integrert i din lærerutdanning?
- Har din lærerutdanning hatt en påvirkning på dine holdninger og verdier om bekymringsfullt skolefravær? Hvordan?

Et avsluttende spørsmål

Hvordan definerer du skolefravær? Hva er skolefravær for deg?

Avslutning

- Kan du plukke ut 3 punkter for å oppsummere det vi har snakket om?
- Har du noen andre tanker eller kommentarer til det vi har snakket om?
- Har du noen spørsmål?